

Temesi Ferenc válogatásában

Grendel Lajos

VEZÉRÁLDÓZAT

**VÁLOGATOTT
NOVELLÁK**

NAP Kiadó

VEZÉRÁLDÓZAT
VÁLOGATOTT NOVELLÁK

Grendel Lajos

Grendel Lajos

VEZÉRÁLDOZAT

Temesi Ferenc válogatásában

NAP Kiadó

Dunaszedahely 1996

Tartalom

Bőröndök tartalma	5
Egy ponyvaregény vége	13
Csehszlovákiai magyar novella	24
Pogány apokalipszis	33
Szemérmes beszámoló egy álom közepéről	41
A szabadság szomorúsága	47
Történet az ötvenes évekből	61
Az éjféli látogató	67
Vezéráldozat	78
Emlékezetkiesés, erotikus álmok után	86
A Flóra, avagy a nagyváros rettenetei	99
Az onirizmus tréfái 1.	119
Az onirizmus tréfái 2.	124
Az onirizmus tréfái 3.	131
Az onirizmus tréfái 4.	137

Bőröndök tartalma

Jorge Luis Borgesnak

Alighogy kitettem a lábamat otthonról, észrevettem, hogy egy férfi követ. Elcsodálkoztam kissé, hogy lám, felkerültem a megfigyelt személyek listájára, pedig kerülöm a nyilvánosságot, csak a családomnak és a hivatásomnak élek. Régóta nem járok társaságba, nem írok már cikkeket lapoknak, s ha olykor megjelenik egy könyvem, az sem kelt fel-tűnést. Bárhogyan törtem a fejemet, nem emlékeztem egyetlen vétkes cselekedetre, de még csak kihágásra sem, ami gyanúba keverhetett volna a hatóságok előtt. Szeplőtlen volt a múltam, sötét terveket kisebb-nagyobb főnökeim megbuktatására sosem szőttem.

Vásárolni indultam. A környéken, ahová vásárolni járok, szinte elvesznek a házak a sokféle díszfa, sövénykerítés meg bokor között, s a késő délutáni órákban alig van gyalogos forgalom. Errefelé nincsenek fényes szupermarketek, ez a városrész távolról sem olyan előkelő, mint amilyennek az ide tévedő idegen a rengeteg dísznövény, a rendezett fasorok és a szép kertek láttán vélhetné. Amikor kijöttem a pékségből, elhatároztam, hogy odamegyek a férfihoz és megszólítom. A férfi tisztes távolságban várakozott, alakját szinte felszippanította az alkonyattal leereszkedő köd, de ő volt az, semmi kétség, megismertem hosszú télikabátjáról és széles karimájú, régimódi kalapjáról. Siettem. Közben meghánytam-vettem, mit fogok mondani neki, és egy kissé izgultam. Amikor a közélébe értem, ő is elindult, de nem felém, hanem az ellenkező irányba. Most még jobban siettem. Ő azonban nálam is jobban sietett, inkább növekedett, mint csökkent a kettőnk közötti távolság. Elkezdtem futni. Ő is. Nem tudtam mire vélni ezt a fordulatot. Eddig ő volt az üldöző, most viszont én lettem. Két tömött szatyrot cipeltem, ezek akadályoztak a futásban, s bár ő volt az idősebb, sikerült egérutat nyernie, mígnem az egyik útkereszteződésnél végleg eltűnt a szemem elől.

Otthon azonnal felhívtam a feleségemet, aki a nővérénél, Kassán töltötte a hétvégét, és magával vitte a gyerekeket is. Két téves kapcsolás után, harmadszorra sikerült vonalvégre kapnom.

– Máris hiányzunk neked? – csodálkozott.

Elmondtam az esetemet a férfival.

– Talán valami új novellát kezdél el írni? – kérdezte.

Így hát akaratlanul ő adta az ötletet, hogy megírjam ezt a történetet, amelyről, félek, nehéz lesz eldönteni majd, fikció-e, vagy valóban megesett velem. Nem, nem beszélek összevissza. Természetesen el tudom választani a napi élményeimet az utólag rájuk rakódott kiegészítésektől. De az már egyáltalán nem biztos, hogy az élmény maga azonos lehet-e a szöveggel, amivé a leírás után lett. Nos, nyilvánvalóan nem. Az önfeledt, de lényegretörő hazudozás azonban közelebb vihet az igazsághoz, mint a szimpla naturalizmus.

Alighogy leütöttem az első betűket az írógépen, felmerültek a jól ismert nehézségek. Amíg a tényekhez ragaszkodtam, látszólag rendben ment minden, csak az zavart, hogy a férfi, akiről a novella szólt volna, végeredményben akárki lehetett. Így a történetnek jóformán még a kezdetén sem tartottam. Kikapcsoltam a rádiót, hogy csend vegyen körül, mint a halálugráshoz készülődő légtornászt. Tudtam, persze, hogy most őrajta a sor. Csak ő segíthet, a férfi, aki előbb követett engem, majd elmenekült előlem.

Néhány perc múlva csengetés zavart meg töprengésemben.

Kidugtam a fejemet az előszobaajtón, és tulajdonképpen nem is lepődtem meg nagyon. Mert hát az én emberem állt ott a folyosón, kofferral a kezében, mintha szállást keresne.

– Ígérem, nem fogok sokáig alkalmatlankodni – mondta, már bent a szobában.

Előbb természetesen bemutatkozott, de nem jegyeztem meg a nevét, arra emlékszem csupán, hogy valami tucatneve volt: Kovács vagy Lovász. Megkérdezte tőlem, hogy könyvkiadóban dolgozom-e, hogy ezt meg ezt a novellát én írtam-e.

– Igen – bólintottam. – Na és maga? Maga mivel foglalkozik?

Először óvatos választ adott.

– Hosszú ideig a vasútnál dolgoztam – mondta.

– És most?

– Újabb... Hát nem is tudom... Leszázálekoltak... Mostanában a végtelennel foglalkozom.

– A végtelennel? – kérdeztem bizalmatlanul.

Komoly maradt az arca, amikor kis gondolkodás után így felelt:

– Ó, nem kell egészen szó szerint venni.

Beszélgetésünk ezután rövid volt és tárgyszerű. Emberem sejthette, hogy szeretnék mielőbb megszabadulni tőle. Nyilván voltak már kellemetlen tapasztalatai másokkal, mivel elárulta, nem én vagyok az első, akit ügyével megkeresett.

Mint íróval és kiadói lektorral szeretne beszélni velem, kezdte. Semmi mást nem kíván tőlem, mint hogy olvassam el a kéziratát, s utána mondanék pár szót róla. Ezt a figurát ismerem már. Kiadói napokon a grafomániások sáskahada lepett meg bennünket, s ha a szerkesztőségben nem boldogultak a kéziratukkal, lakásán környékezték meg a lektort. Volt, aki fenyegetőzött, és felsőbb instanciáknál kilincselte (nem is eredménytelenül), volt, aki sírt, jajveszékelt és a méregpohárról beszélt, amit hamarosan ki fog üríteni, volt, aki a hiúságánál próbálta megfogni a lektort, s volt, aki „figyelmességet” is hozott magával. Az én emberem nem fenyegetőzött, nem siránkozott, nem hízelgett, és lefizetni sem próbált. Kézirata, illetve annak egy töredéke, megjárta már egyszer a kiadót, mondta. Az illetékes lektor, aki elolvasta, nem bízta őt. Ő azonban akkor úgy gondolta, ráér a dolog. S ha én most kirúgom őt, akkor ő nem fog neheztelni rám, akkor ő megint azt fogja gondolni, ráér a dolog. Döntsem el szabadon, belenéz-e a kéziratába.

– Rendben van – mondtam. – Hol az a kézirat?

Visszamentünk az előszobába, mert otthagya a bőrröndjét.

– Ismétlem, nem akarok tolakodó lenni – mondta ugyanazon a humorosan, fakó hangon, ahogy egész idő alatt beszélt. – Tulajdonképpen bátor ember vagyok, délután is szinte elmenekültem ön elől... Emelje meg – mutatott a kofferra.

Roszszt sejtettem, és sejtésem a következő pillanatban beigazolódott. Emberem felkattintotta a bőrrönd zárját. A koffer nem ruhaneművel, hanem kéziratokkal volt tele.

– Természetesen taxival jöttem ide a szállodából. Öreg is vagyok, beteg is vagyok, fogytán az erőm.

Elszörnyedésemet látva, először jelent meg valami tétova, lenézõ mosoly az arcán. Amikor a koffert kinyitotta, mozdulata lendületének a szele néhány kéziratlapot szétszört az előszobaszőnyegen. Lehajoltam, hogy összeszedjem a lapokat, s akaratlanul is beleolvastam a sorokba. Feltűnt, hogy az oldalak nincsenek megszámozva. Amikor ennek értelme felől tudakozódtam, mint aki nagyon biztos a dolgában, csak annyit mondott:

– A kézirat szempontjából nincs jelentősége.

– Na de hol kezdõdik? Melyik az elsõ oldal?

– Akármelyik – mondta közömbösen.

– Szóval, ez valami avantgárd írásmû...

Végre, először az este, elnevette magát.

– Ha így nevezik a kiadóban, legyen. De mivel amit elhoztam a bõröndben, csupán egy részlet a mûbõl, fogalmam sincs, melyik volt az elsõ oldal, amit leírtam. Nagyon valószínű, hogy nincs ezek között.

– Hogyan?! – bukott ki a számon a jogos hitetlenkedés. – Van még egy másik koffer is?

– Természetesen – felelte. – De mivel beteg vagyok és erõtlen, nem hozhattam magammal valamennyit.

– Valamennyit? – hűledeztem, és rosszsullét környékezett. – Hát mennyi van? Tán egy tucat?

– Ó, dehogyis! Sokkal több. Talán huszonöt vagy harminc. De lehet, hogy ötven, már régen nem számolom.

Amikor végre elment, kifűztem a papírt az írógépből, és elolvastam, amit eddig írtam: nem ilyen segítséget vártam tõle. Egy pillanat alatt felmértem a helyzetemet. Elõször láttam világosan, hogy fatális tévedés áldozata vagyok. Írói ambícióimat mindig az a vágy fűtötte, hogy az írás révén közelebb kerüljek a valósághoz és magamhoz, mélyebben megismerjem a világot másoknál, hiszen míg mások csak benne vannak a valóságban, én nemcsak benne vagyok, hanem bizonyos értelemben fölötte is. Amit a figyelmem megragad és az írógépem billentyűi rögzítenek, az a dolgok állásának egy lehetséges – ha nem is abszolút érvényű – szemlélete. Nemcsak megjelennek a dolgok elõttem, hanem képes vagyok változtatni is rajtuk. Még naivabbul: a valóság felől egyenes és rövid út vezet az irodalomhoz, és fordítva, az irodalomból a valósághoz.

Most az történt, hogy egy csapásra megváltozott a véleményem. Rádőbbsentem, hogy az irodalomból csak az irodalomhoz vezethet út. A tükörben nem a valóság van, hanem csupán irodalom. Ha össszetöröm a tükröt, nincs mögötte semmi. Érdekelni kezdett emberem kézírata.

Találomra kivettem egy lapot a bőrdönből. A kéziratlapon a következő szöveget olvashattam: „Each of the two dead boys had been called John, and her husband said that this last boy’s name was to be John, too. A névtelen véletlen-magányt, igen, ezt látta maga előtt ő, aki zuhanásra készen, de egy-szersmind már zuhanva is ott állott az ablakban. Megelégedéssel töltött el, hogy a két féltéken mindenütt jelen van, minden lakható földön és leírt vagy le nem írt szigeteken (az éjféli nap országában), a Boldogok Szigetein, Görögország szigetvilágában, az Ígéret Földjén, az asszony dús zsírszövetű hát-só féltékéje, tejjel és mézzel folyó vér és magmeleg árad belőlük, örök család kerekdedség él formáikban, érzéketlennek múltó hangulatokra vagy a szellem vitáira, az érett állatóság néma, változhatatlan kifejezői. A Városmajorban vásármaponként egy golyót forgatnak bádogmesszelyben a kút körül, majd hirtelen asztalra gurítják; a golyókon öt színes alak van, vadász, szarvas, aratólány, katona, paraszt, és ugyanez az öt egy táblaképen, ahová a megtett pénzt kell tenni. A tét általában nem kicsi, humorizálnak a szemtanúk, viszont előny, hogy a vadász nem süti el a puskáját, a katonát nem éri golyó, a szarvasnak nem bukik le a feje, s a paraszt és aratólány nem fáradnak ki. Amikor Leinsdorf gróf a párhuzam-akciót elindította, a vállalkozás nemzetiségi körökben nyomban titokzatos pángermán merényletnek tituláltatott, az a körülmény pedig, hogy Őfömméltósága a rendőrség kiállítása iránt oly kitüntető érdeklődést tanúsít, a politikai rendőrség képét derengette fel, következtetéseket engedve a két ág bizonyosra vehető egy töről fakadására.”

Ha maradt még bennem valami kétség, ennek az egyetlen kéziratlapnak az elolvasása után az is szétfoszlott. Példátlannul pimasz szemfényvesztésnek lettem áldozata, s még csak megbotránkozni sem volt jogom. Hiszen amit a hivatásomnak nevezek, maga is szemfényvesztés. Úgy teszek, mintha valóságban megtörtént vagy megtörténhető eseményeket rekonstruálnék, pedig csak betűket és szavakat írok egymás után. Amit magam előtt látok, csupán egy fényezett üveglap.

Kiemeltem egy köteg papirost a bőrdönből, s belevetettem magam az olvasásba. Megszerkesztetlen káosz közepén találtam magam. Leírások követték egymást tíz meg tíz oldalakon, leírások, amelyekhez képest

Michel Butor Szent Márkja vagy Robbe-Grillet mérnöki megszerkesztettségű és mértani józanságú szövegei vázlatnak tetszetek csupán; mintha a Dunánál kétszer, háromszor szélesebb folyó hömpölyögtetett volna órákon vagy napokon keresztül fényképeket, amelyeket száz meg száz fényképész készített volna a világ különböző pontjain, egész életén át. Képeket, amelyek felvillantak egy pillanatra, majd tovasodródtak az árral, hogy soha többé ne lássam őket. A szövegben egyetlen leírás sem ismétlődött, s nem volt két kép, amely összefüggött volna valamiképpen. Helyszínek váltakoztak: Drezda, Prága, Budapest, New York, Tokió, Kairó, falvak és tanyák, őserdei szalmakunyhók, gátórházak, vasúti kocsik, sivatagi táborok. A bőséggel ömlő s tagadhatatlanul invenciózus és képszerű leírások alaposabban megismertették velem ezeket a helyszíneket, mintha ott jártam volna. Megismertem ezeknek a településeknek múltját és jelenét. Megismerkedtem férfiakkal és nőkkel, akik benépesítették a földtekét, akik száz vagy ötszáz éve éltek, s már a csontjaitkat is szétrágta a savas föld, s megismerkedtem mai lakóikkal, vendégmunkásokon kezdve, magas rangú állami tisztviselőkkel bezárólag. Emberem ugyanis nem néhány szereplőt, hanem tömegeket mozgatott a fent nevezett helyszíneken. Szereplői beúsztak egy pillanatra a képbe, aztán örökre eltűntek, mintha azt akarnák példázni, hogy egy bizonyos abszolút látószögből nézve, ezeknek az embereknek az élete nem hosszabb, mint amikor egy pillanatra felkattintjuk a villanyt a szobában, majd gyorsan újra lekapcsoljuk. Egyetlen mondatba sűrítve ábrázolta sorsukat, de mivel a sorsukat ábrázolta, abban benne volt az egész életük, eltűnésük a semmiben nem hagyott hátra hiányérzetet. Hamarosan az a benyomásom támadt, hogy emberem kézírata magában foglalja az összes lehetséges emberi sors ábrázolását, s így abban mindenki felvonnul, aki valaha is élt a földön. Hiszen nincs két egyforma sors, amint két egyforma élőlény sem. Egyetlen szereplője sorsát sem tüntette ki a többi rovására. Egyformán könnyűnek, vagy ha így jobban tetszik, egyforma súlyúnak találtatott benne mindegyik sors, de leginkább egyformán beteljesülőnek, mintha azt akarta volna elhitetni, hogy a halálban megsemmisül minden, amit értéknek, kultúrának vagy civilizációnak véltünk, s így a hazáért a törököt a vár fokáról magával rántó hős pap és a gyáva besúgó, a nimfomániás Messalina, az utcasarki kurva és a szüzes-ségét a holtáig vigyázó, leprásokat és dögvészesekeket ápoló kedvesnővér

földi pályáját egyformán értelmetlenné borotválja a halál. Hogy értelme vagy súlya a cselekedeteinknek csupán a rövid életünk szempontjából van, s hogy mindaz, amit tettünk, semmivé lesz, mihelyt lejár az időnk. Hogy nincs semmi, amiben megkapaszkodhatnánk választásaink nehéz pillanatában, s sincsenek rajtunk kívül elvek, vagy törvények, vagy szabályok, amelyek igazolhatják vagy cáfolhatják választásunk helyességét. Emberem szövegében egymásba torlódtak az események, egyik mondatról a másikra változtak a helyszínek, s miközben a boldogság érzésének, vagy az elmúlásnak, vagy a szerelmi közösülésnek, vagy a kamaszkori melankóliának s az emberi létezésre jellemző egyéb érzelmi és tudati állapotoknak az elképesztően sokféle variációit idézte meg, szabadon kalandozott az időben, s egy pillanatig sem próbálta elhitetni, hogy olyan ponton vetette meg a lábát, ahová a százezerfelé szétfutó jelenségek megérkezni törekednek. Ekkor értettem meg, miért nincs a kéziratának első oldala – ahogy feltehetően utolsó sincsen –, s miért nem tartotta érdemesnek a lapok megszámozását.

Hihetetlen, pedig így van: akkor még a bőrrönd tartalmának talán az egytizedét sem olvastam el. Megnéztem az órát, s ámulva láttam, alig három óra múlt el azóta, hogy a kéziratot olvasni kezdtem. Nekem úgy tűnt fel, mintha egy egész nap, sőt talán napok teltek volna el. Megvacsoráztam, majd lezuhanyoztam, de az álomosság oly messzire elkerült, hogy újra leültem az írógép mellé, s azon kaptam magam, hogy délutáni látogatóm kusza és zavaros művében lapozgatok újra. Egész éjszaka a kézírata fölött virrasztottam, csak amikor a fáradtságtól már hol ólomnehéznek, hol pedig zsibbadtan lebegőnek éreztem a testemet, feküdtem végre le, s mintha fejbe kólintottak volna, aludtam szombaton délig. Így is jó, ha a kézirat egynegyedén átrágtam magamat. De ennyi elég is volt belőle.

Délben, amikor kábultan felkeltem, rendbe szedtem magam, és megittam egymás után két méregerős kávét, már tisztában voltam vele, hogy előző napi látogatóm kézírata meggyalázása az irodalomnak. De nemcsak az irodalomnak. Mindannak a meggyalázása, ami a hitet, s így végső soron az életet táplálja bennem. S paradox módon mégis a hithez vezetett vissza. Mindamellett nem tudtam elfojtani azt az irigykedő ámulatot, amit látogatóm iránt éreztem. Nem tudtam szabadulni az érzéstől, hogy pontosan azt tette, amit nekem is tennem kellene: szabadon és fe-

lelőtlően kalandozni a létben. Tudtam, hogy megszámlálhatatlanul sok bőrröndje valamelyikében ott fekszik megírva az a novella is, amelyet most, szombaton délután fejeztem be. S ha minden mást igen, ezt az egyet nem bocsáthattam meg neki. A legfontosabbtól, a teremtés illúziójától fosztott meg.

Amikor délután öt órakor újra becsengetett hozzám, nem engedtem be a lakásba. Fogtam a bőrröndjét, és kivettem a küszöbre. Búcsúzóul azt mondtam:

– Nem én vagyok illetékes.

Ami utána következett, keserves, de cáfolhatatlan beismerés volt. A rövid írás, amellyel éppen elkészültem, amelyet az irodalmi tolvajnyelv novellának nevez, s amely most itt feküdt előttem az íróasztalon, lehetőségeinek megfelelően élmények visszfényének a még sápadtabb visszfénye volt, semmi több. Utak, elágazások nem vezettek belőle kifelé.

Kit érdekelt, hogy már felvették a személyi adataimat valahol?

Egy ponyvaregény vége

Milyen szerencse, mondhatnám, hogy a valóság és fikció határán nincs útlevelellenőrzés, se vámvizsgálat. Tulajdonképpen csak egy régóta lezáratlan ügy végére szerettem volna pontot tenni. Magamról annyit, hogy Polónyi Lászlónak hívnak, a szemem zöld, mint a macskáké, s bariton hangom van. Egyik őszömet császári zsoldosok húzták karóba a tizenhetedik században, egy másik őszám viszont országgyűlési képviselő lett, de harmincnyolc éves korában megháborodott. Ezek után nem lehet véletlen, hogy író lettem.

Az elmúlt tizenöt évben keresztül-kasul beutaztam az országot, s nincs olyan magyarlakta település, ahol meg ne fordultam volna legalább egy-két órára. Csak a legeldugottabb, legistenhátamögöttibb apró falvakat nem ismerem. Ezért is lepődtem meg, amikor T.-be hívtak író-olvasó találkozóra. T. nem apró falu, hanem kisváros, és T.-ben sohasem jártam még. Képzletben felidéztem azokat a vasútállomásokat, főtereket, utcákat, művelődési házakat, amelyeknek képét megőrizte az emlékezetem, és sorban felidéztem azoknak a távoli barátoknak és fiatal lányoknak az arcát, akiket a szívembe zártam, pedig a legritkább esetben találkoztam velük újra. T.-ről azonban nem voltak emlékeim. Amikor megmutattam a meghívólevelet feleségemnek, ő is azt kérdezte, amit magamban én:

– T.? Hol van az?

Azt indítványoztam, nézzük meg a térképen.

– Van egyáltalán ilyen nevű város az országban? – kérdezte.

De hát a borítékról nem hiányzott se a postai bélyegző, se a feladó neve és pontos címe. Nem maradt más hátra, feladtam egy udvarias válaszlevelet, és a kitűzött nap előtti éjjelen vonatra szálltam.

Hálókocsiban utaztam, de korán felébresztett a nyugtalanság, amit, csakúgy, mint mások, én is utazási láznak neveztem sokáig, amíg egy napon rá nem eszméltem, hogy több is, más is annál. Menekülés a biztonság, a megszokás, a szeretet és intimitás burkából a magány magaslati levegőjére, ahol lazul az idő állkapcsának szorítása, tompultságukból újra felszabadulnak az érzékek, s kitárulnak az önértés kapui. Mások is ébren voltak már. A folyosón egy hivatalnok külsejű idős férfi a villanyborotváját zümögögtette, s a borotválkozás műveletéhez egészen közemberi grimaszokat vágott. Farmernadrágos fiatalasszony vitte a kislányát pisilni. Tejfehér ködbe merülő hegylánc körvonalai tapadtak szívósan a vonatablak gyerekujjnyi vastagságú üvegéhez, majd alagútba értünk, majd vashídon dübörgött át a szerelvény, s áradó folyó tajtékos barna vize hömpölygött alattunk. Sejtettem, hol járhatunk, mégis új volt a táj, s olyan tolakodóan véste be domborzatát és nedves tavaszi illatát érzékszerveimbe, mintha arra akarna felszólítani, a következő állomáson szálljak ki, s változtassam meg gyökeresen életemet. A magány vetíti ki a legkülönb délibábokat. A szomszéd fülkéből mocorgás és sutogó beszéd foszlányai ütötték meg a fülemet – talán épp a legmegfelelőbb pillanatban. Másfél óra múlva a vonat befutott R.-be, ahol a kalauztól megtudtam, négy órát kell várnom a csatlakozásra. R. járási székhely, s főutcáján délelőtt semmivel sem kisebb a forgalom, mint a fővárosban. A dolgok rendje és folyamatossága láttán a gyanútlan nézelődőnek az a benyomása támad, hogy valami csapda les rá.

– Ami elkerülhetetlen, azt nem érdemes elodázní – mondtam a kalauznak, s előttem sem volt egészen világos, mit akartam ezzel az aforisztikus kijelentéssel a tudomására hozni. A kalauz azonban nem jött zavarba.

– Magam is így gondolom – mondta.

Végül is délután fél három körül érkeztem meg T.-be. Aki megpróbált már novellát vagy regényt írni, jól tudja, az olvasó érdekében fontos lehet az elbeszélés helyét és időpontját rögzíteni. Az olvasónak szilárd fogódzókra van szüksége. Ezek ugyan nem mozgatják meg a képzeletét, de abba az illúzióba ringatják, hogy igaz történetet olvas, és biztonságos távolságból figyelheti az eseményeket, amelyekben nem köteles részt venni. Kivált a jó öreg realizmus kellékeiből összeeszkábált epika nem nélkülözheti az illúziókeltés különféle trükkjeit. A t.-i vasútállomáson elébem táruló képről is mindjárt az jutott az eszembe, hogy az akár egy

novella kezdése is lehetne. Mert hiába nem jártam még sosem ebben a városban, ismerős világba csöppentem. A raktárépület melletti vakvágányon teherszerelvény vesztegelt, s én úgy éreztem, már egy órával vagy egy nappal ezelőtt is tudtam, hogy a raktárépület mellett néhány tehervagon fog vesztegelni, s a napfény úgy kapja majd oldalba őket, hogy az árnyékvonal keresztben lemetszi a vagonok oldaldeszkáit. Persze, ez is csak illúzió, a valóság és a fikció közti vámmentes közlekedés egyik következménye. Ennek tudatában sem lepott meg azonban, hogy a kerti vendéglő asztalainál néhány helybeli lakos bámmészakodott a világba, s amikor elhaladtam mellettük, megelevenedett a tekintetük. Ők nem utazni készültek, hanem a napi öt-hat sörüket jöttek ki meginni. Már meg sem lepödttem, amikor megtudtam, hogy a végét sem az udvarban, hanem a pénztár melletti oldalfolyosó végében kell keresnem. Eljátszottam a gondolattal, hogy abból a valóságos kisvárosból, ahová felolvasóestre hívtak, akár mikor átléphetek egy lehetséges kisvárosba, amely csak könyvapon, nyomtatott szövegben létezik, s az olvasó képzeletére bízom, milyennek alkotja meg.

A felolvasóestet a helyi gimnázium fiatal igazgatója, Péter András szervezte. Akkor már sejtettem, hogy talán mégsem lett volna szabad elfogadnom a meghívásukat.

– Mi, akik irodalommal foglalkozunk, bizonyos értelemben mindnyájan cinkosok vagyunk – mondta.

Még főiskolás koromban, földühödve egy korrupciós botrányon, amit, kivételesen, a sajtó is szellőztetett, belekezdtem egy regénybe. Ez a regény sehol sem jelent meg, mivel nem fejeztem be. A regény afféle szocialista kerettörténet lett volna, megtűzdelve szexszel, orgiával, csalással, lopással és más nyalánkságokkal, amelyekről jobb társaságban csak suttogva illik beszélni, amíg a beavatottak közül valaki ki nem töri a nyakát. A regény főszereplőjét Péter Andrásnak hívták. A történet egy fiktív városkában, T.-ben játszódott volna. Mindez természetesen véletlen egybeesés, amilyet az élet ezer évben csak egyetlenegyszer produkál, s így még szimbolikus jelentése sincs. Csupán arról van szó, hogy a fikcióból is vámmentes az átkelés a valóságba, s az író kénytelen neveket és eseményeket kitalálni.

Péter András ambiciózus fiatal tanár volt, akit az egyetem elvégzése után a t.-i gimnáziumba helyeztek. T.-ben megismerkedett az egyik helyi hatalmasság lányával, s hamarosan benősült a családjukba. Ezzel

nemcsak a pozícióját erősítette meg, hanem hamarosan az igazgatói széket is megpályázhatta. Kiterjedt rokonsága révén apósa a kezében tartotta a várost, s a keze még tovább is ért. A gimnázium igazgatójáról köztudomású volt, hogy különféle szolgáltatások fejében hajlandó olyan ajánlóleveleket írni, amelyekkel tanítványai bejuthatnak a főiskolára vagy elhelyezkedhetnek közhivatalokban. Az is köztudomású volt róla, hogy vonzódik a csinos diáklányokhoz, s van egy húszéves szeretője R.-ben, akit hetente kétszer meglátogat. Ő maga nem tartozott Péter András apósának baráti köréhez, mégis a lekötözöttje volt. Hamis tanúként részt vett egy perben, amelynek áldozatait éppen azokban a napokban rehabilitálták, amikor Péter András a városba került. Péter András apósa minden tekintélyét latba vetette, hogy a gimnázium igazgatóját megmentse a felelősségre vonástól. Amit tett érte, azt nem baráti szeretetből tette, hanem hogy ezentúl a markában tartsa. Ám a helyzet hamarosan megváltozott. Péter András bekerült a nagy családba, s a gimnáziumi igazgató egyik napról a másikra elvesztett lett. Most már az útjukban állt, s Péter András apósa magához hívatta egy napon, és felszólította, hogy önként mondjon le. Még állást is ajánlott neki, amely nem igazgatói állás volt ugyan, de a fizetését megtarthatta volna. A gimnáziumi igazgató azonban megmakacsolta magát. Futott fűhöz-fához, még az iskolaügyi minisztériumba is felment, s fáradozásai nem voltak hiábavalók. Olyan protektorokat szerzett, akikkel Péter András apósa sem mert ujjat húzni. Ekkor határozták el, hogy az igazgatót erkölcsileg teszik lehetetlenné. Visszaéléseit a felsőbb iskolaügyi hatóságok elé tárják. A regény úgy fejeződött volna be, hogy Péter András és az apósa öngyilkosságba hajszolják a szerencsétlen embert, s Péter András elfoglalja a helyét. Az igazság tehát győz, de az igazság bajnokainak indítéka és az igazság győzelméhez vezető út legalább olyan véres és mocskos, mint Péter András elődjének a karrierje.

Végül is a regény, mint már említettem, vázlatban maradt. Megírásától nem elsősorban az előrelátható publikációs nehézségek riasztottak el, hanem a saját tehetetlenségem és bizonytalankodásom. Ahogy haladtam a fejezetekben előre, mind mélyebbre süppedt lábam alatt a talaj. Mindenáron szerettem volna a regény szerkezetébe beépíteni egy olyan figurát, aki nem szolgálatába állítja az igazságot, mint Péter András, ha-

nem csupán képviseli, s nem nyer rajta semmit. Csakhogy a regény szigorú szerkezete erre nem adott módot. Be kellett látnom, hogy elindítottam egy gépezetet, amelynek már nem vagyok ura. Ezért nem fejeztem be a regényt, s ezért temettem el a témát – akkor azt hittem – örökre. Amit megírtam, mégsem volt mindenestül haszon nélkül való. Az írás megváltoztatta a világnézetemet. Ekkor tapasztaltam először, hogy a győzelem a győztest is megalázza, s jöttem rá, hogy a győztes kegyetlensége, könyörtelensége és irgalmatlansága voltaképpen szabadulási kísérlet a győzelem árának nyomasztó terhétől. De mondhatnám úgy is, győzni csak Istennek van joga. S ha az igazságosztás bárkit megaláz, akkor az nem igazságosztás már, hanem csak bosszú és erőszak.

Az író-olvasó találkozó mindazonáltal a lehető legszokványosabb módon kezdődött el. Péter András a művelődési ház különtermébe vezetett be, ahol húszan-huszonöten várokoztak rám. Feszélyeztet, hogy a jelenlevőket ismerem, ők viszont most látnak először engem. Péter András mutatta be nekik a könyveimet, s ahogy az ilyenkor szokás, meleg szavakkal méltatta a munkásságomat, csupa fölösleges és túlzó jelzőt illesztett a nevemhez. Azután átadta a szót nekem. Felolvastam egyik régi novellámat, s mérsékelt tapsot kaptam érte. Azt hiszem, senki sem volt kíváncsi a novellára, és a személyemre sem különösképpen; vagy ha igen, nem irodalmi okokból. Az a göndör hajú, szemüveges, szikár hölgy például, aki a művelődési ház szakköreit propagáló faliújság melletti asztalnál ült, utoljára hajadon korában olvasott könyvet, de mivel a művelődési ház egyik főelőadója volt, munkaköri kötelességének tartotta, hogy meghallgasson. Mások gyakrabban olvastak ugyan, de nem novellákat, hanem regényeket, s főleg klasszikusok műveit. A jelenlevők nagy hányada középkorú vagy idősebb nő volt. De a legelső asztalnál ott ült Péter András apósa is, és éberen figyelte minden szavamat. Tulajdonképpen mindnyájuknak szántam valamilyen kisebb vagy nagyobb szerepet elvetélt regénytervemben.

A felolvasás után Péter András felszólította a hallgatóságot, hogy kérdezzen, én pedig megígértem, hogy nem fogok mellébeszélni, akármi-lyen kényes kérdést a mellemnek szegezhetnek. Jó példával maga Péter András járt elől.

– Mint minden nagy irodalom, Polónyi László művei is a szépre és a jóra tanítanak bennünket – állapította meg. Szavai helyeslésre találtak.

Mégis nehezen oldódtak meg a nyelvek. Nem messze Péter András apósától ott ült a volt iskolaigazgató özvegye is, s egy pillanatra sem vette le a szemét rólam. Amikor a férje öngyilkos lett, egyetlen könnyecppet sem hullatott érte, mégsem vádolta őt senki sem szívtelenséggel. Az özvegy mélyen vallásos asszony volt, aki betű szerint ragaszkodik a szentírás szavához, s a házasságtörést nem válóoknak tekinti, hanem főbenjáró bűnnek. Férje öngyilkosságáról az volt a véleménye, hogy csak az egyéb bűneit koronázta meg vele. Mindazonáltal rendesen eltemette a férjét, mint aki egy nyomasztó tehertől válik meg végre, s azt sem bánta, hogy az egyház távol maradt a szertartástól. A temetésre férje szeretője is eljött R.-ből; neki le kellett nyelnie, hogy az is ott áll a sírgödör szélén, és komédiázik, s hogy minden jelenlevő tudja, kicsoda ez a nő. Úgy látszott, keményen viseli a megpróbáltatásokat. Csak a gyászbeszéddek tették próbára a türelmét, mert a bennük foglalt méltatásokat nem érdemelte ki a halott, s ezt a szónokok éppolyan jól tudták, mint ő. Amikor behantolták a sirt, s bal keze felől felsorakoztak már a kondoleálók, a sorban észrevette Péter Andrást és Péter András apósát is. S akkor, mintha maga a halott vezényelné távirányítással a sírjából, lassú léptekkel elindult feléjük. Arcának vonásait erős felindultság és elszántság tette még nemesebbé, s akár ölni is képes lett volna, ha az utolsó pillanatban cserben nem hagyja a fizikai ereje. Így csak leköpte őket. Először Péter Andrást, aztán a fiatalember apósát. Leköpte azokat, akik megsza badították a férjétől. Aztán összeesett. Csak hosszú másodpercek múlva ugrott hozzá valaki a közelben állók közül, hogy talpra segítse. Ugyanakkor senki sem mert Péter Andrásékra nézni.

Efféle jelenettől itt, az író-olvasó találkozáson nem kellett tartani. Akkor még azt hittem, kétszer nem szokás törleszteni ugyanazt az adósságot. Közben csikorogva-nyikorogva beindult a beszélgetés, bár a kérdéseket még tapintatosan fogalmazták, mintha előbb azt szerették volna kipuhato lni, miféle közös érdekek ültettek egy asztalhoz Péter Andrással. Amikor látták, hogy szabad a vásár, felbátorodtak. Egy középkorú asszony, a t.-i közkönyvtár alkalmazottja, megkérdezte, mi a célom azzal, hogy írok, megtörtént eseményeket írok-e meg, s egy vers, novella vagy regény megváltoztathatja-e a világot. Szóba jött a sokfelől hallható panas z, hogy a modern irodalom főleg a modern vers érthetetlen, zavaros, sőt értelmetlen. Hogy a televízió és a rádió a könyvtárak polcaira rekesz-

ti az irodalmat, s hogy ha egy könyv nem elég szórakoztató, semmi esélye sincs arra, hogy a tömegek gondolkodására hatással legyen. Egy nyugdíjas öregúr szóvá tette, hogy az írók nem képviselik elég bátran a társadalmi igazságosságot. Ezeket a panaszokat és számonkéréseket jól ismertem, s megválaszolásukban az évek során olyan rutint szereztem, hogy azon kaptam magamat, én is sémákban gondolkodom már, s minden felelősséget elhárítok magamtól. Közben Péter András apósát figyeltem, és a leghátsó asztalnál ülő özvegyasszonyt. Ők ketten nem szólaltak fel, mégis nagyon nyomatékosan részt vettek a beszélgetésben, pusztán azzal, hogy jelen voltak. Bár mind a ketten másképpen, megközelíthetetlenek voltak a hallgatóság számára. Péter András apósa a tekintélyével, amelyen nem ejtett csorbát és nagy befolyásán sem változtatott, hogy leköpték. Az özvegyasszony viszont visszavonultan élt, és hetek múltak el anélkül, hogy valaki is rányitotta volna az ajtót. Csak a családtagokkal, a szűkebb rokonsággal érintkezett. Ez volt a temetés óta az első olyan rendezvény a városban, amelyre elment. Elsőnek érkezett, s bizonyára jellemzőnek találta, hogy az emberek félrehúzódnak tőle. Nyugodtan ült a helyén egész este, s minél tovább fixírozott a terem sarkából, annál tartathatatlanabb álláspontnak éreztem az írói semlegességet vagy az ironikus távolságtartást. Végül is nem tagadhattam, a valóság és a fikció találkozik egy pontban, s hiába, hogy ezt a pontot senkinek sem sikerült meghatároznia még, a felelősségtől ez nem szabadít meg. Jól tudta ezt az özvegy is, azért jött el. De jól tudta Péter András és az apósa is, csak éppen, s nem ok nélkül, azt hitték, az írói malaszt annyit ér, amennyi az író könyvének kisugárzása. Önbizalmukat nem rendítette meg, hogy ül valaki közöttük, aki gyilkosoknak tartja őket. Ha Péter András az est végén el nem követ egy súlyos hibát, mindenki csendben kel föl az asztaltól.

Péter András azonban, mielőtt elmondta volna a zárszavát, feltett nekem egy utolsó kérdést. Bizonyára úgy gondolta, szokványos és ártalmatlan kérdést tesz fel. Rádásul udvarias is. Olyasmit kérdez, amit felolvasóesteken gyakran meg szoktak kérdezni. Felállt, elnyomta cigarettáját, és azt kérdezte:

– Most min dolgozol?

– Egy regényen – mondtam.

Ő azonban nem elégedett meg a lakonikus válasszal.

– És miről szól az a regény?

Bármit felelhettem volna, vagy elháríthattam volna a válaszadást arra hivatkozva, hogy babonás vagyok, s ha kibeszélem a regény témáját, utána már nem tudom megírni. De ebben a pillanatban találkozott a tekintetem a kiközösített özvegyasszonyéval. Úgy láttam, hogy a tekintete csupa türelmetlen felszólítás, bár az igazság mégiscsak az lehet, hogy én voltam türelmetlen, s a felszólítás is bévülről jött. Vannak ritka pillanatok, amikor a lélek egygyé tud válni az igazsággal. Ez ilyen pillanat volt. Anélkül, hogy felmértem volna cselekedetem következményeit, néhány mondatban elmeséltem régen eltemetett regénytervem témavázlatát.

Szavaimat mélységes csend követte. Azután két esemény történt gyors egymásutánban. A volt igazgató özvegye felállt, és szó nélkül távozott. Péter András apósa megigazította a nyakkendőjét, és szót kért. Mondanivalóját példaszerűen tömörre fogta.

– A magam részéről csak helyeselni tudom, hogy miközben az író úr a szépre és a jóra tanít bennünket, leleplezi azokat a visszásságokat is, amelyek hátráltatják a haladást.

Mindenki megkönnyebbült és tapsolt.

Öt perc múlva csak a cigarettafüst és az izzadságszag emlékeztetett arra, hogy ebben a teremben nemrég rendezvény volt még. Azon töprengtem, vajon Péter András apósa asztmás-e, vagy csupán felindultságában veszi olyan nehezen a levegőt. Péter András panaszkodott, hogy a fiatalokat nem érdekli az irodalom, sőt az égvilágon semmi sem érdekli őket a beatzenén és a diszkón kívül. Apósa megerősítette szavait. Mind a ketten nadrágzsebükbe mélyesztették a kezüket, mind a ketten elszántak voltak akár a legvégsőre is, de uralkodtak magukon. A nagy, fémkeretes ablaktáblákon a hátukat mutatták felém, robusztus válluk között sápadtan rajzolódott ki arcom. Még néhány formáság volt hátra az esetből.

Kitessékeltek a folyosóra, ők pedig elvonultak abba az irodahelyiségbe, ahol délután még szilvapálinkával fogadtak. Hallottam, hogy tanakodnak bent, de restelltem hallgatózni. Az oldalfolyosók és a lépcsőház feketén ásítozott az estében, teremtett lélek nem volt rajtunk kívül a házban. Egy pillanatra úgy éreztem magam, mint aki az államvizsgáját készül letenni, és a sorára vár, mialatt a bizottság kimerült tagjai felhajtának egy csésze kávé odabent. Nagy sokára nyílt az ajtó és Péter András intett, hogy lépjek be. A szoba kicsi volt, alig lehetett mozdulni benne.

Irodaszekrényekkel, két íróasztallal és fotelokkal volt telezsúfolva, a falakat plakátok borították. Délután mindez nem tűnt fel. Az egyik íróasztalon tömött boríték hevert, mellette rövid nyelvű tör. Péter András leülte, és nyájasan azt mondta:

– Szeretnénk, ha emlékeznél rá, hogy nálunk jártál. Válasszál.

Kinyitottam a borítékot. Pénz volt benne. Kétszer-háromszor több, mint amennyivel a felolvasóesteket honorálni szokták. Azt feleltem:

– Elég, ha az útiköltséget megtérítitek.

– Szó sem lehet róla – vágott közbe Péter András apósa. – A bátor, szókimondó irodalmat támogatni kell. Megsért, ha nem fogadja el az ajándékunkat.

– Úgy van – mondta Péter András. – Ne félj, telik rá a költségvetésből. Fogadd el valamelyik ajándékot. A tör egy Andrassy gróf volt. Állítólag megölt vele egy medvét, amely vadászat közben megtámadta.

Lassan értettem meg, mire megy ki a játék. A tört választottam. Péter András apósának ajka megvető grimaszra torzult.

– Nem kifizetődő szerénység – mondta.

– Tehát a harcot választod – tréfálkozott Péter András.

Valamelyik irodaszekrény polcáról újra előkerült a pálinkásüveg, s fél óra alatt jócskán megcsappant a tartalma. Péter András felhívta az éttermet, ahol vacsorával vártak bennünket, s közölte az étterem vezetőjével, hogy csak egy óra múlva megyünk. Még nem vagyunk éhesek, magyarázta. Lehet, hogy ők nem voltak éhesek, nekem azonban korgott a gyomrom, és a pálinka is a fejembe szállt. Ők ketten jobban bírták az italt, csak az arcuk pirult ki, a tekintetük tiszta maradt. Bámultam az önuralmukat, mert bár a tekintetükkel majd felnyársaltak, a modoruk továbbra is sima volt, mint sokat tapasztalt diplomatáké, akik vesztett pozícióból is tudnak nyerni. Szerettem volna kitalálni, hogy mi a tervük velem. Már kezdtem sejteni, hogy addig el nem engednek, amíg a boríték tartalmát zsebre nem vágom. S eltökéltem, hogy akkor inkább itt éjszázázom. Mégis, azt hiszem, semmilyen konkrét tervük nem volt, ellenben újra bebizonyosodott, hogy a kellő időpontban kimondott igazság zavarba hozhatja még a profi hazudozókat is. Regénytervem visszatérő témája volt beszélgetésünknek, s ha én elkanyarodtam a témától, ők gondoskodtak róla, hogy visszatérjek rá. Péter András vesztette el hamarabb a türelmét.

– Nekem tetszik a regényed vázlata, van azonban valami, ami nem tetszik benne.

– Mi az? – kérdeztem.

– Látszólag apróság. De ha jobban elgondolkodsz rajta, rájössz, hogy súlyos fogyatékoság. Koncepcionális tévedés.

Apósa is csatlakozott a meggyőzősemhez.

– Én is úgy látom, hogy bár a téma érdekes és időszerű, valami fontosat nem gondolt át elég mélyen, uram. A cél nem szentesítheti az eszközt.

– Ez az! Erről van szó – pattant fel a székéről Péter András. Fel-alá járkálni nemigen lehetett a szűk helyiségben, ezért ehelyett idegesen gesztikulált. – A regényed hősei piszkos eszközökkel küzdenek a megengedem, nagyon is valóságosan létező visszasságok ellen.

– Ők sem különbek – így az apósa.

– Mit szól majd mindehhez az olvasó? – folytatta az immár kihallgatásba csapó beszélgetést Péter András. – Ki képviseli a tiszta igazságot? Senki.

– Ez pedig pesszimizmus – így az apósa.

– Neked olyan hőst kellene ábrázolnod, aki példát tud mutatni a közösségnek.

– Így helyes – mondta az apósa.

– Tisztában vagy vele, mekkora felelősség súlyát veszed a válladra?

– Aki az igazságért harcol, sokszor kénytelen beszennyezni magát. De az igazság attól még gázság marad – szögezte le az apósa, s láttam, hogy a türelme nagyon fogytán van már.

Péter András pedig még egyszer, talán utoljára, figyelmeztetett.

– Gondolkozzál el azon, amit mondtunk. S akkor minden támogatást megkapsz tőlünk.

Akkor azonban már nem voltam egyedül. Az ajtóban ott állt a volt iskolaigazgató özvegye. Egy kicsit mindnyájunkat megzavart ez a váratlan fordulat. Nyilván ők is azt hitték, hogy amikor az asszony elhagyta a felolvasóest színhelyét, egyenesen hazament. Hogy hol rejtőzött el, utólag cseppet sem érdekes.

– Maga mit akar? – förmedt rá Péter András az asszonyra.

– Ez egy őrült – súgta a fülembe Péter András apósa. – Menjen haza, hallja!

– Menjen haza! Késő van – mondta Péter András is.

Az asszony azonban félretolta őt az útból, mint valami pihét; olyan erővel, amilyen ereje tényleg csak az őrlteknek van. Péter András megtántorodott, és beütötte a fejét az egyik szekrény élébe. Az asszony, mielőtt mi még észbe kaptunk volna, felkapta az asztalon heverő tőrt, és markolatig Péter András apósának a szívébe döfte. Az áldozatnak még jajszóra sem maradt ideje. Szétgombolt inge alól, mint valami gumicső szájából lövellt ki a vér, és vörösre pettyezte az özvegyasszony arcát. Péter András fejvesztve menekült ki a nyitva hagyott ajtón. A vér, amely a szőnyegre folyt, valóságos vér volt.

Csak most értettem meg, miért kellett T.-be utaznom. Abba a városba, amely a térképről hiányzik, de biztos, hogy nem a térképészek feledékenységé miatt. A felelősség rám eső részét is vállalnom kellett. Senki sem lépheti át büntetlenül a valóság és fikció határát.

Ilyen és ehhez hasonló gondolatok jártak a fejemben, amikor elindultam a szállodába. A portás megvizsgálta a személyi igazolványomat, aztán átnyújtotta a szobám kulcsát.

– Odafönt már várják önt – súgta.

Mivel a kulcsot ő nyomta az imént a kezembe, nem lehetett kétséges, ki fog a lakosztályomban fogadni. Ott is egy íróval találkozhatom csak, akire a szemtanú kétes értékű szerepét bízta a sors, de akinek egyetlen szava is elég lehet, hogy megzörgesse bilincseit a determinizmusba vert világ.

Csehszlovákiai magyar novella

Mielőtt örökre elnyelte volna a provincia mocsara, Vích csak anynyit árult el évfolyamtársainak: az adjunktus most sem azért hívatta, hogy megigya vele a pertut. Víchét még sohasem kapták hazugságon, s mint a legtöbb félénk és feminin lelkületű férfi, bősztően becsületes és kötelességtudó volt, a jó humort pedig hírből sem ismerte. Az már az ő titka maradt, hogy az adjunktus csaknem a könnyekig meghatódott, amikor kirukkolt az ő adjunktusi-irodalomtörténeti titkával, s Vích sehogy sem értette, hogyan lehetséges ilyen hosszú ideig hallgatni valamiről, ami úgymond „nagyszerű”, „ragyogó” és „megismételhetetlen”, s amiről egyedül az adjunktusnak van valamelyest fogalma ezen a világon. Vích azonban megbocsátott neki. Aki fizetésből él, kénytelen pragmatikusan gondolkodni, és kénytelen tekintettel lenni a „magasabb” érdekekre.

Az adjunktus, ahhoz képest, hogy majdnem elsírta magát, s először beszélt idegen előtt a titokról, mellőzte a hosszadalmas bevezetést.

– Szeretném, ha nálam írná a szakdolgozatát – tért rögtön a tárgyra.

Vích biccentett, az ilyen kívánságot nem tanácsos visszautasítani.

– Évek óta keresem az alkalmas embert ehhez a témához. Páll Imréről fogja írni a szakdolgozatát.

A mintadiák Vích akkor sem mondott volna nemet, ha az adjunktus jeles költők sírjának földtani elemzésével bízta meg. Egy kérdés erejéig mégis kitört félénkségének burkából.

– Ki az a Páll Imre?

– A legnagyobb csehszlovákiai magyar költő volt – mondta fennhangozva az adjunktus.

Vích összerendezte, az adjunktus pedig, látva, hogy a kétkezdés szellemét keltette föl a diákban, türelmetlenül hadonászni és verdesni kezdett szétgombolt viharkabátja szárnyaival, mintha ő volna Baudelaire albatrosza.

– Sosem hallotta a nevét, igaz?

– Nem hallottam – ismerte be a fiú.

– Nem csoda. Egy-két, talán még életben levő rokonán kívül, valószínűleg én vagyok az egyetlen ember, aki emlékszik Páll Imre verseire. Páll Imrének a háború végén nyoma veszett. Verseit sosem publikálta, csak néhány barátjának mutatta meg. Azt szeretném, ha elutazna a városba, ahol ez a nagy költő élt és alkotott.

Vígh másnap reggel összecsomagolt, és elutazott a vidéki városba, amelynél jelentéktelenebb és sivárabb helyen nemigen járt még. A kiváló költő nyolcvanöt éves unokanővére élt még, és készséggel állt rendelkezésére. Ő, a remete, mondta a fátyolos tekintetű öregasszony, sokat gondolkodik rá, nagyon szerettem. Páll Imrének remete volt a ragadványneve, számolt be néhány nap múlva kirándulásáról az adjunktusnak Vígh. A város egyik legrégebbi házában bérelt egy szobát, melynek ablakai a katolikus templomra és a plébániahivatalra néznek. A ház ma is áll még. Egy időben sokan jártak hozzá, többnyire a város értelmiségi krémje: orvosok, tisztviselők, gimnáziumi tanárok. Aztán amilyen gyorsan kivirágoztak, olyan gyorsan el is virágoztak ezek a barátságok. Pedig Páll Imre megnyerő modorú és jó humorú társasági ember volt. A filozófia, a matematika és a történelem tudományában otthonosabban mozgott barátainál, franciául és németül, akár az anyanyelvén, olvasott és beszélt. Külföldi folyóiratokra fizetett elő, jártas volt az irodalomban és zenében. Ennek ellenére inkább titkolta a műveltségét, semmint hivalkodott vele. Az öregasszony szerint naivul jóhiszemű férfi volt, aki éppen mert kizárólag a szellemi élvezeteknek élt, s hatalmas tudásszomját nem borral, kicsapongásokkal és kártyacsatákkal csillapította, olyannyira nem ismerete az embereket, mintha egész ifjúkorát kolostorban töltötte volna. S így hiába forgott gyakran társaságban, elengedettséget és közönségségbe hajló jó kedélyt nélkülöző arisztokratizmusa lehűtötte körülötte a levegőt, mintha egy áruhába bújó adóvégrehajtó toppant volna be önfeledten mulató komédiások közé, aki nincs ugyan szolgálatban éppen, de amit lát, azt akaratlanul is a holnap délelőtti hivatalnok megvesztegethetetlen szigorával veszi szemügyre és mérlegeli. Hiába volt okos és művelt, mondta Páll Imre unokanővére, elfeledkezett róla, hogy a legtisztább és legfényesebb eszmék is sárból és mocsokból törnek fel. Elfeledkezett róla, hogy a fölemelkedéssel egyenes arányban növekszik a mélység

vonzereje is. Hogy ami tiszta, arisztokratikus és feddhetetlen, az egy idő után terhes lesz a közönséges ember számára. Ezért aztán be kell bizonyítani, hogy a katedrális sárból épült, a nagy világosság egy szélhámos szemfényvesztése csupán, a jó ízléstől pompázó ruhák ótvaros, rühös testet takarnak, s a szép, tiszta és egyszerű beszédet formázó száj lehetete bűdös.

Egy napon úgy szakadt rá Páll Imrére a baj, mint aki este még elefánt-csontoronyban feküdt le, és sámlin ülve egy pajtában ébred reggel. Cseresznyevirágzás ideje volt, kissé hűvös este. Igazából nem is este még, bár a nap elbújt már a templomkert fái mögött, foltok kenődtek az udvar négyszögét lezáró tűzfalakra, itt is, ott is füstöt eregettek a kémények. Ő a zárt verandán ült, olvasott, de a betűk a sűrűsödő homályban fekete csíkokká olvadtak össze a szeme előtt. Ahogy közeledett a csendes kisvárosi nappalt surrogással, bogárnesszel felváltó este, úgy kaptak fehéren villódzó szellemalakot az udvar cseresznyefái, vagy mint hatalmas kandeláberfüzerek izzottak, anélkül hogy fényt sugároztak volna a földre. Ő egy pillanatig elgyönyörködött a látványban. Nem akart hinni a szemének, amikor az udvar végében megpillantotta a közeledő alakot, amely mozgó árny volt sokáig, s csak amikor az árny a lépcsőfeljáróhoz ért, látta, hogy sötét ruhába öltözött asszony. Mintha egyenesen a pokolból szállt volna fel. Imre nem tévedett, mondta az öregasszony, valóban a pokolból jött, abból a pokolból, ami a városszéli nyomortelep volt akkoriban. „Ő, igen, olvastunk mi már akkoriban a társadalmak lassú eltömegesedéséről. Számoltunk az alvilág készülő lázadásával, bár rettegésünket elnyomta még a jómód, műveltség és törvényesség rendíthetetlennek hitt szentháromsága. Nappal nem féltünk, csak lámpaoltás után keveredett valami baljós félelem az elvégzett kötelességek fölött érzett megelégedettség békéjébe.” Mintha gyenge földrengéstől hulláman a szoba, valami ilyet érzett Páll Imre is, amikor beengedte a verandára a sötét ruhás asszonyt. „Mennyit hajtogatta később: a tömeg el fog nyelni bennünket. Mi egyre kevesebben leszünk, ők pedig mindennap többen. Eljön a nap, amikor a gondolataink is az ő rezesbandájuknak a muzsikájára menetelnek majd. Az életnek egyre kisebb lesz az értéke.”

Az asszony megragadta a karjánál Páll Imrét, és megrázta: „Mért tette ezt a fiammal? Ilyen gyalázatot! Maga, akit mindenki tisztel!” Dőlt belőle a pálinkaszag, Páll Imre pedig megborzongott. Ő, ezek a szegény,

kifinomult, érzékeny lelkű, nőies entellektüelek, sopánkodott az adjunktus. Milyen tágra tud nyílni a szemük, ha behatol lakályos házuk falai közé a kinti trágyaszag. Hogy meg tudnak lepődni, amikor szemtől szemben találkoznak azokkal, akikről annyi lesajnálással, félelemmel, iszonyattal vagy éppen képmutató részvétellel fecsegnek máskor. Milyen felkészületlenek és védtelenek tulajdonképpen... Az asszony kiráncigálta Páll Imrét az utcára. „Jöjjön, nézzon a fiam szemébe, ha tud!” Az utcán ott várta őket a „meggyalázott” fiú néhány suhanc meg asszony fenyegető díszkíséretében. „Fajtalankodott a fiammal! Ez az ember, nézzék! Ez a fasztóni! Pénzt adott neki érte, hogy száradna le a keze!” Tizenhat-tizenhét éves forma fiút tuszkoltak a színe elé. Tüdőbajos, gondolta Páll Imre, s még mindig az motoszkált a fejében, hogy összetévesztik valakivel. „Egy szó sem igaz az egészszöböl, esküszöm”, mondta. Higgadtak, sőt kedélyesnek próbált látszani. De amikor látta a komiszság és a káröröm szikráit kipattanni a tüdőbajos kinézetű fiú tekintetéből, és az ő lehetetlen is megérezte a pálinkabűzt, megtántorodott, és a kerítés fedezéke mögé hátrált. A fiú ezalatt – figyelmesebb fül regisztrálhatta, hogy betanult szöveget makog – egykedvűen kijelentette: „Minden alkalommal rimáncodott, hogy vetközzek le neki.” „Pert indítunk”, üvöltötte a fiú anyja, hogy jól hallja mindenki. Páll Imre szomszédai is, hiszen ez a színjáték nekik is szólt. Őket is figyelmeztetni akarták, rájuk is sor kerülhet még.

A tárgyaláson, persze, tisztára mosták Páll Imrét. De hiába mosták tisztára, többé nem lett patyolatfehér. A fiú, vallomását megelőzően, epilepsziás rohamot kapott, s aztán olyan lélektelenül és ügyetlenül játszotta a szerepét, hogy abból éppen a legfontosabb, a meggyőzőerő hiányzott. Páll Imre ügyvédjének a keresztkérdései alatt pedig összeomlott. Addigra persze a Páll család is rendezte sorait. Minden követ megmozgattak, nem is annyira Páll Imre két szép szemének a kedvéért, hanem a Páll név becsületének a védelmében. Ami utólag visszatetszést keltett, az a Páll rokonság buzgalma és oligarchikus fellépése volt. Olyan dölyfösen viselkedtek, mintha az egész városra haragudnának, mintha ezt az aljasságot nem két léhűtő, hanem maga a város tervelte volna ki, s így a haragnak és a megtorlásnak is mindenkit sújtania kellene, aki a Páll rokonságon és a baráti klikken kívül van. A kölcsönös sértődések és félreértések parazsa évekkel később is fel-felizzott még, míg a két felbujtó annyi megvetést kellett csak, hogy elviseljen, amennyi egy balul végződött

hecc, egy kétbalkezes mókamester ízetlen tréfája végén megérdemelten kijár. A végén minden amúgy középútasan rendeződött el, ahogy az lenni szokott errefelé, mondta az öregasszony. Sosem a teljes igazságnak vagy valamely pártatlan, nem e világi igazságszolgáltatásnak megfelelően, ahogy kívánnánk, de azért mégis úgy, ahogy az igazság és igazságtalanság az életben kiegyenlítődni szokott.

Az ügynek egyetlen igazi vesztese mégis Páll Imre maradt, mert bár a becsületén nem esett folt, a gyanú árnyékától nem szabadulhatott többé. Ellenségei így mégis elérték a céljukat. Nem egészen azt, ami végett összeesküdtek ellene, be kellett érniük kevesebbel. De ez a kevesebb is éppen elégnek bizonyult ahhoz, hogy Páll Imre, sporthasonlattal szólva, mondta Vigh az adjunktusnak, a pályáról a kispadra kerüljön. Ezentúl nem szívesen nyitották rá az ajtót. Régi barátai is tartózkodóbban viselkedtek vele szemben. Talán a jó hírket féltették, vagy talán csak büszkéek voltak, s úgy érezték, ha megkísérelnék visszaállítani a régi barátságot, előbb meg kellene követniük Páll Imrét. Ő pedig még inkább visszahúzódott a könyvei közé. Az utcára sem ment ki szívesen, mert azt tapasztalta, hogy a háta mögött összesúgnak az ismerősei, ha pedig köszön nekik, furcsán néznek rá. Nem haraggal vagy indulattal, hanem valami megfeythetetlen nézéssel, amelyben a bűntudattal jól megfér a viszolygás is.

De volt emögött a tartózkodás mögött más is. A dölyfösnek és sértődékenynek nevezett Páll család nem alaptalanul vádolta a várost két-színűséggel. Amikor a pernek híre ment, csaknem mindenki elhitte a Páll Imrere szórt rágalmakat. Amikor pedig a bíróságon elhangzott a felmentő ítélet, a hallgatóság padsoraiból, bár fel nem zúdultak, de egyetlen helyeslő hang sem támogatta a bíróság ítéletét, hanem szinte szétfeszítette a terem falait a csend. S ez nem a megrendülés vagy a rossz lelkiismeret csendje volt, hanem a csalódottságé. A város bűnösnek akarta látni Páll Imrét, és szerette volna nyilvánosan elmarasztalni. Páll Imrét le kellett rántani a sárba, hogy ne kelljen a jövőben fejet hajtani az okosága előtt, hogy el lehessen intézni a véleményét egy vállrándítással.

Évekkel később – a botrány emléke elhalványodott már akkorra – Páll Imre még egyszer találkozott az asszonnyal. Már bent voltak a németek az országban, közelgett a front is. A város valamelyik peremkerületében kenyeret osztottak, Páll Imre felügyelt másodmagával a rendre, s egyszer

csak megpillantotta az asszonyt két másik részeg ribanc társaságában. Két csendőr kísérte őket. Találkozott a tekintetük. Az ilyen találkozás az életben sosem véletlen, szögezte le az öregasszony. S a vén banya akkor felemelt ököllal megfenyegette Páll Imrét. Ugyanaz a gyűlölet lendítette magasba az öklét, mint egy évtizeddel korábban. Páll Imre akkor, tíz év múlva értette meg, hogy az asszonyt a bosszú fűti olyan bűnök miatt, amelyeket nem ő követett el ugyan, viszont úgy öltözködik, úgy beszél, olyan helyekre jár és olyan emberekkel érintkezik, akik az asszony felfogása szerint minden rossz okozói: a szerencsés csillagzat alatt születtek, gazdagok, dölyfösök, képmutatón kegyeket osztók és jótekonycodók. S a másik két ribanc is az öklét rázta. „Buzi! – kiáltotta az asszony Páll Imre felé. – De várj csak, hamarosan a mi világunk jön!” Páll Imre még az este összecsomagolt, és elköltözött a városból. Senki sem látta őt többé.

– És a versei? – tudakolta Vigh.

– A versei?... – tűnődött az öregasszony. – Ó, igen, emlékszem, verseket is írt egy időben. Talán maradt belőlük néhány, majd előkeresem... Furcsa, érthetetlen verseket írt. De az is lehet, hogy elkallódtak. Én már régen nem olvasok verseket.

Vigh a lelkére kötötte, hogy a föld alól is kerítse elő a verseket, aztán egy hétre elutazott a városból. Azzal a tudattal távozott, hogy aranybányára bukkant, s elhatározta, hogy idővel majd monográfiát ír a nagy költőről. A monográfia vázlatával a fejében tért vissza a városba. El volt rá szánva, hogy ha kell, a padlástól a pincéig átkutatja a házat a versekért. Az öregasszony házában egy középkorú, barátságtalan férfi fogadta, s közölte Vighgel a hírt, hogy az asszony meghalt, s már el is temették.

– De hát egy héttel ezelőtt beszéltem még vele – kesergett Vigh.

– Hát hogyan – csúfolódott a férfi. – Így halunk meg, egyik napról a másikra.

Vigh a versekre terelte a szót.

– A megboldogult nem írt verseket – felelte kurtán a férfi, és kitessékelte őt a házból.

Vigh egész délelőtt a főtérről körüli keskeny utcákban csatangolt, a régi házak között, amelyek még nem estek áldozatul a városrendezés nagyvonalú terveinek, de amelyeknek napjai meg voltak számlálva már. Először arra gondolt, hogy az első autóbusszal elutazik. Aztán az autóbusz-

pályaudvaron meggondolta magát. Legkorábban délután indult autóbusz Pozsonyba, s ez azt a hamis reményt keltette benne, hogy addig történhet valami. Rövid habozás után fogta a cókókját, és kivett egy szobát a városka olcsóbbik szállodájában, majd ugyanott megebédelt. Délután újra visszament a házba, s nem hagyta, hogy másodszor is kidobják. A férfi, aki valami távoli rokona volt az öregasszonynak és így Páll Imrének is, meghallgatta őt, bár segíteni nem tudott. Még azt is Vághtól tudta meg, hogy élt valaha a városban egy Páll Imre nevű távoli rokona, aki verseket írt, s nyoma veszett a háborúban. A férfi villanszerelő volt, törve beszélt magyarul, s az irodalomról iskolai évei jutottak eszébe, rossz bizonyítványok és kiadós elnadrágolások emléke. Vágh hamarosan belátta, hogy amit reggel még aranybányának hitt, csak homokbánya.

A szállodában elővette a jegyzeteit, s arra gondolt, lehet, hogy az öregasszony nem emlékezett mindenre pontosan, ám amit elmondott Páll Imréről, semmivel sem volt valószínűtlenebb annál a képtelen helyzetnél, amelybe az öregasszony halálával ő került most, s amelyből csak egyetlen kijárat nyílt: elfelejteni, amit hallott, s megfoghatóbb témát kérni a tanszéken. Ez a föld az elszalasztott lehetőségek földje, gondolta keserűen. Csak itt eshet meg olyasmi, hogy van egy nagy költő, aki nem látja értelmét, hogy a verseit kiadják, csak itt eshet meg, hogy ezt a nagy költőt le lehessen tagadni, majd el lehessen felejteni, s csak itt eshet meg, ami vele történt, hogy amikor kezében már a kulcs, amely a kincsesládáját nyitja, ő ezt a kulcsot könnyelműen visszaadja tulajdonosának, hogy az magával vigye a sírba. Beesteledett. Vágh leült az ágy szélére, és arra gondolt, hogy egy fantomot üldöz. Az adjunktusnak első szóra elhitte, hogy Páll Imre nagy költő. Ám ki garantálja, hogy az adjunktus nem téved? Az irodalomtörténet-írás tele van baklövésekkel és fatális tévedésekkel, s az utókornak nem kevés erőfeszítésébe kerül ezeket a tévedéseket kiigazítani. Aztán... mikor látta az adjunktus a nagy költő verseit? Negyven évvel ezelőtt. Nem a versekre emlékezett, hanem arra emlékezett, hogy negyven évvel ezelőtt el volt ragadtatva egy Páll Imre nevű ismeretlen, vidéken élő költő verseitől, ám ha azok most kerülnének a kezébe, lehet, hogy fanyalogva vélekedne róluk. Meglehet, gondolta Vágh, hogy az adjunktus a rég volt ifjúkora iránti nosztalgiaja tartja fogva, s abban az illúzióban ringatja magát, hogy ő, Vágh, visszahozhatja számára a visszahozhatatlant, az elmúlt időt. Lehet, gondolta

Vígh, hogy Páll Imre egyáltalán nem volt az a rendkívüli ember, akinek unokanővére elfoglalt szeretete utólag megalkotta. Hiszen éppen a legfőbb bizonyíték hiányzik: a versek. Vígh aggódni kezdett, hogy neveltségé válik, s becsületessége nem engedte, hogy továbbszöjje a legendát olyasvalaki körül, akinek a fantomalakját ismeri csak, de aki talán nem is létezett, hanem csupán jó szándékú irodalmárok és szeretetre éhes rokonok képzeletében él. Másfelől azt sem tagadhatta, hogy a történelem itt tucatjával produkált a Páll Imréénél bizarrabb és képtelenebb történeteket. Vagy, gondolta, nem eléggé abszurd-e, hogy még a legnagyobb költőket sem aszerint méri meg az utókor, hogy mennyi az irodalmi önérték a verseikben, hanem hogy mikor, hogyan és mennyire használható fel, amit valaha is leírtak. Kezdte tisztán látni: szakdolgozatával, ha ugyan valaha is elkészül vele, nem fog babérokat aratni.

Csak hajnalban aludt el. Előtte azonban levelet írt az adjunktusnak, amelyben megköszönte annak hozzá való bizalmát, közölte, hogy bizonytalan időre megszakítja egyetemi tanulmányait, s megígérte, hogy a közeljövőben minden idejét Páll Imre verseinek tanulmányozásával fogja tölteni. Arról hallgatott, hogy ezek a versek nincsenek a birtokában. Eljátszott a gondolattal, hogy ő és Páll Imre egyazon személy, még ha ő sokkal később született is, és egy másik városban. Úgy gondolta, mindkettőjükben azonos az irodalom és a tudományok szeretete, s akárcsak a nagy költő, az intenzív belső életet ő is fölébe helyezi azoknak a napi praktikáknak, amelyek nélkül a hivatali előmenetel elképzelhetetlen. Az irodalom művelése az alkotó legszemélyesebb magánügye, s a siker szerzte örömmel semmi köze sincs ahhoz az örömhöz, amit az írás maga nyújtani tud. Az író vagy költő, miként Páll Imre is tette, megengedheti magának az elvonatkoztatás olyan szabadságát, ahová csak kevesen képesek követni őt, vagy senki sem. Mi több, kötelessége ezt a szabadságot a maga számára bármi áron kivívni, s nem riadhat vissza attól sem, hogy új szavakat és új nyelvtant alkosson, amely alkalmas arra, hogy kifejezze magát. „Meg akarom őrizni a függetlenségemet – írta az adjunktusnak. – S ehhez csak egy halott segíthet hozzá.”

Ekkor tudta már, hogy Páll Imre versei soha nem kerülnek elő, s kezdett világossá válni számára a nagy költő üzenetének igazi értelme. „Az egyik út végpontja a másik kiindulópontjává válik – olvasta egy könyvben –: így őrződik meg a későbbiben a korábbi, így futnak össze, kapasz-

kodnak egymásba az utak, s mindegyikük valahol véget ér, elhallgat.” Az ő dolga az, hogy feltámassza Páll Imrét, aztán megírja Páll Imre elkallódott verseit, s mint nagy költőelődje, ő is megalkossa ezeknek a verseknek a legendáját, hogy az út, amely valahol véget ér, folytatható legyen egy másik kor másik írója számára. Csak így tágíthatók ki a végesség határai, s győzhető le az idő, amely könyörtelenül elbánik mindennel, ami kilép a létezés előtti homályból, és megmutatja magát, hogy cserébe lemondjon a tökélyről, amilyen a nemlétben volt.

Pogány apokalipszis

Ez egy egyszerű, ódivatú történet. Nem úgy kezdődik, hogy egy kora őszi napon, délután négykor Bertalan úr, az r-i múzeum igazgatója hóna alá csapta aktatáskáját, és bezárta az irodája ajtaját. Ez már a történet vége, sőt nincs is sok köze a történethez, amelyről szó lesz. Mindenesetre a múzeum igazgatója ezen a napon is megszemlélte a folyosói üvegszekrényekben raboskodó kitömött madarakat, s benézett az illemhelyre, nem hagyták-e égve a villanyt. Az udvart már birtokukba vették a környék utcagyerekei, vad lármájukat azonban most is megszürték a vastag falak. A betonkockákon, mintha félálomban hallotta volna, bőrlabda pattogott. A lépcsőházban jutott eszébe, hogy a hűtőszekrényben felejtette aznapi vacsoráját, a tíz deka felvágottat és egy üveg tejet. A hűtőszekrény fent volt az emeleten, a hátsó folyosón, a sarokban. Fent megrökönyödve látta, hogy egy idős asszony kopogtat irodája ajtaján.

– Kit keres? – kérdezte barátságtalanul.

– Ön Bertalan úr?

– Az vagyok – felelte.

– Akkor önt keresem – mondta az asszony. Csicsás öltözéke és furcsa akcentusa arra engedett következtetni, hogy külföldi, habár máskülönbén kifogástalanul beszélt magyarul. Koránál fiatalabbra maszkírozta az arcát, s húszéves hajadonnak való selyem nyári ruhát viselt, amely alig fedte el a térdét. A múzeumigazgató viszolyogva vette szemügyre, és arra gondolt, ha kitömné, jól mutatna a gyurgyalagok és szalakóták között. A nő a kezét nyújtotta.

– Tegnap érkeztem Chicagóból – mondta. – Özveggy Winklerné vagyok.

Kemény, okos tekintete volt.

– Miben állhatok a rendelkezésére? – kérdezte a múzeumigazgató kelletlenül, mert sietett.

A nő benyúlt a vászonszatyrába, és egy lezárt borítékot nyomott a kezébe.

– Kérem, olvassa el, ami a borítékban van. Méghozzá azonnal... Nagyon kérem.

– Mi ez?

– Nagyon kérem... – hajtogatta az asszony. – Én most visszamegyek a szállodába. Ha elolvasta ezt az írást, hívjon fel... Vagy ne hívjon fel... Ezt már döntse el ön. Mindenesetre ennek az írásnak a tartalma önt nagyon közelről érinti.

Az asszony a hátsó kijáraton át távozott (nyilván ezt a kaput ismerte csupán), ő pedig az aprópénzek közt a zakója zsebében kitapogatta az irodakulcsot. A napfény már rég és minden ceremónia nélkül visszavonult az irodából a sarki bérház tűzfala mögé, de ahhoz elég világos volt még, hogy az ablaknál el tudja olvasni a neki címzett levelet.

A kézzel írt levél tartalma a következő volt:

„Abban a házban, amely most az Ön apjának a tulajdona, a náci meg szállásig egy gazdag, különc férfi lakott. Szarka Károlynak hívták, lovat tartott a házánál, s amikor a jobb módú polgárok autóval közlekedtek már, megjelentek az első autóbuszok a városban, s egyáltalán: a modernbb élet szele befűjt a legkonzervatívabb hölgyek szoknyája alá is, ő lovon járt a kaszinóba, lóháton indult a barátait megrézfálni, lóháton ment meglátogatni az első feleségét a kórházba, s még a temetőbe is lóháton vonult ki halottak napján. Bizonyára nem mondok vele újat, hiszen tudja, a temetőőr akkoriban az Ön édesapja volt. Szarka úr a lovat kikötötte a temetőkapu előtti gesztenyefához, s amikor a temetőőr egyszer szólni merészelt neki emiatt, hozzákötötte a ló farkához, s így ment vele végig a főutcán a vasútállomásig és vissza. Persze, nem hajszolta meg a lovat, arra vigyázott, hogy a szerencsétlen ember – az Ön édesapja – csontjai épen maradjanak. Aki látta őket, vagy megbotránkozott, vagy jót röhögött a heccen. A temetőőr pedig először káromkodott, majd amikor kimerítette az összes obszcén idiómát, könyörgésre fogta a dolgot, s a végén dühében és szégyenében sírva fakadt. Aztán már semmit sem szólt, csak lihegett és fűjtatott, s amikor visszaértek a temető elé, azt mondta neki Szarka úr: Hát most pihenjen egyet, bátyám, mert hosszú

út áll még előttünk ma. Szívjon el egy cigarettát, amíg én bort hozok a kocsmából. Majd a temető kapujában megittak egy üveg bort. Halottak napja lévén, nagy volt körülöttük a forgalom, és megütközve nézte őket mindenki, ahogy ott a temetőkapuban boroznak.

Amikor elfogyott a boruk, a temetőőr azt mondta bátortalanul: Hát akkor én most hazamennék. Szarka úr azonban kinevette. Dehogy menne maga haza, bátyám, ismerem én a fajtáját. A csendőrrésre menne, és oda is megy majd, tudom, de a feljelentést le kell vezekelnie előbb. Indulunk. S akkor elindultak, most a malom felé. A temetőőr rimánkodott, mindhiába, s a városiaknak sem tetszett a tréfa, szánták az Ön édesapját, de hangosan szólni mellette kevesen mertek. Szarka Károly bivalyerős férfi volt, mindenhol akadt embere, a csendőrrsön is. Bosszúálló természetű volt, aki öt év múlva sem felejtí el, ha valaki görbén nézett rá egyszer. Így hát zavartalanul bandukoltak egyik utcából ki, a másikba be, mígnem kiértek a városból. Akkorra már besötétedett, s a temetőőr, látva, a város utolsó fényei is elmaradnak mögöttük, megrettent. Hová visz, nagyságos úr, kérdezte. Hát csak poroszkálunk még, mondta Szarka úr, s meg sem fordult a nyeregben, egyszer sem nézett hátra. De én már nem bírom. Bírja még, bátyám, nekem ne lódítson. Ismertem az apját, az is kilencvenöt éves volt, amikor elvitte valamilyen nátha. A maguk fajtájával még a pestis sem bánna el. S így mentek, poroszkáltak két falun keresztül, közben az eső is mindjobban eleredt, s a temetőőr panaszkodott, hogy megázik. Én is, mondta Szarka úr, de hát ősz van, ilyenkor megesik, hogy esik. Tüdőgyulladást kapok, siránkozott az Ön édesapja. Énnkem kétszer volt már, felelte Szarka úr, oda se neki, férfiak vagyunk, vagy mi! De én fádom! Ez a derék állat is, felelte a lovas, aztán a második falu határában egy akácok előtt megállította a lovat, s eloldotta az összeesés meg idegomlás határán reszkető embert. Szabad vagyok, kérdezte az. Mint a madár. Hiszen demokráciában élünk, vagy nem? És most mi lesz, kérdezte az Ön édesapja. Hát én visszamegyek gyertyát gyűjtani, magának sem tudok mást tanácsolni. Későre jár. Az Ön édesapja halálsápadtan kapaszkodott Szarka úr felöltőjébe. Itt hagy? Hiszen innen legalább tíz kilométer az út haza! De Szarka úr csak nevetett, felpattant a lovára, jól meghajszolta, s még messze volt az éjfé, amikor belovagolt a temető kapuján. Meg sem állt, csak a családi sírbolt előtt.

Talán ismeri Ön ezt a történetet, de az is lehet, hogy nem. Hiszen mindenki igyekszik megszépíteni a múltat, és senki sem emlékszik vissza szívesen a megaláztatásaira. Ön akkor gyerek volt még, nem lehetett idősebb tízévesnél. Szarka úr neve bizonyára keveset mond Önnek. Vad és kegyetlen férfi volt. De nem a különködésével, nem a fékevesztett temperamentumával, még csak nem is a kegyetlen tréfáival haragította magára az embereket, hanem azzal, hogy gőgös volt. Annyira nem ismert hatalmat maga fölött, hogy amikor a felesége egy orvosi műhiba következtében meghalt a műtőasztalon, még aznap este becsörtetett lován a templomba, és lóhátról megátkozta az Istent. Leckéztetni akarsz, kiabálta. Engem te nem fogsz leckéztetni. Hiszen nem is vagy. Nem a hit, hanem a félelem és a rossz lelkiismeret hozza ide ezeket a férgeket letérdepelni eléd, a semmi elé. Nagy botrány lett, nekem mégis imponált a vakmerő fellépése, noha ugyanakkor nagyon féltem tőle. Én nem itt születtem, s csupán annyi közöm van ehhez a balkáni fészekhez, hogy férjem gátlástalan karrierizmusának köszönhetően, több évig laktam itt. Egy emeletes villa földszinti lakását béreltük, nem messze a kórháztól. Férjem csakúgy, mint én, Pesten született, s 1939 tavaszán költöztünk ide Pestről. Férjem a Rókus-kórházban volt sebész, s itteni befolyásos rokonai közbenjárására nevezték ki a városi kórház főorvosának. Ő a meghívást gondolkodás nélkül elfogadta. Miként az a buta emberekre oly jellemző, a hiúság a maradék eszét is elvette. Ne ütközzön meg a nyers fogalmazáson, a sok megpróbáltatás, amelyen keresztülmentem, szókimondóvá tett. Férjem valóban buta és könnyelmű volt, s balgaságában elhitte, hogy ő itt a városka egyik első embere lesz. Beteges hiúságát talán csak a dölyfössége múlta felül. Nem szerettek itt bennünket, ez az igazság. Bizonyára kitalálta már. Szarka úr feleségét a férjem műtötte. Az asszony epebajos volt, a műtét nem sikerült. Hogy haláláért milyen mértékben felelős a férjem, nem tudom, hiszen nem voltam mellette a műtőben. Akik viszont asszisztáltak neki, kivétel nélkül utálták, mert hiúságán és dölyfösségén felül zsarnok is volt, s lelkesen propagálta a szélsőjobb eszméit olyan környezetben, ahol az orvosoknak majdnem a fele zsidó származású. Másnap már a fél város azt beszélte, hogy férjem részegen ment be a műtőbe. Ez nem igaz. Ha nem volt is absztinens, a kórházban sosem ivott. Képzelteti, mennyire megrettentünk, amikor Szarka a templomban azt a jelenetet rendezte. Férjem nagyon félt tőle, mert Szarka úr

megüzente, hogy felesége halálát megtorolja. Minden éjszaka úgy feküdtünk le, hogy éjfélkor bezörget majd Szarka, és halomra gyilkol bennünket. Én csak a gyerekeimet féltettem, hiszen ők nem tehettek semmiről. A nagyobbik fiam hatéves volt, a kisebbik négy.

De Szarka úr csak a gyászév letelte után jelentkezett. Épp vacsoraasztalnál ültünk, amikor becsöngetett. Mivel a háza nem messze van (illetve volt) a mi villánktól, gyalog érkezett. Ez azonban egyáltalán nem jelentette azt, hogy meg is szelődült. Vadászpuskát tartott a kezében, s a cseléd-lányt úgy félresöpörte az ajtóból, hogy szerencsétlen a konyháig penderült. A gyerekek visítva az asztal alá bújtak, férjem pedig elsápadt, s föl emelte a kezét. Szarka úr a sáros csizmájában végiggyalogolt a perszaszőnyegen, és leült a cserépkályha mellé, a fotelba. Mintha egy elefánt látogatott volna meg bennünket. Ütött az óránk, gondoltam.

– Ide figyelj, te sváb! – bődült fel a fotelból. – Beszédem van veled.

– Parancsolj, kérlek – suttopta a férjem, és láttam, hogy tele van a nadrágja.

– Megölted a feleségemet.

– Ez nem egészen így történt – mondta a férjem.

– Ne körtönfalazz, Winkler! – bődült erre Szarka úr akkorát, hogy a vitrinben megcsendültek a kristályvázák.

– Kérlek, az úgy volt...

– Tudom, hogy hogy volt!

– Nem volt szándékomban...

Szarka úr hahotázva kacagott.

– Hogy te milyen ostoba fajankó vagy, Winkler!

Láttam a férjemen, még egy perc, és tényleg összececsinálja magát. De Szarka úr megkegyelmezett az életünknek, s fortélyos bosszút eszelt ki.

– Van egy ajánlatom – mondta. – Ha elfogadod, nem küldelek a másvilágra.

– Elfogadom. Persze hogy elfogadom – nyöszörögte a férjem.

– Elvetted a feleségemet, igaz?

– Igaz.

– Na látod! Hát adsz helyette egy másikat.

– Tessék? – hüledezett a férjem, s olyan szánnivaló és bárgyú képet vágott, hogy alighanem Szarka is megsajnálta, mert többé nem kiabált vele.

– Mondom, adsz helyette egy másikat.
– Szerezzek neked feleséget?
– Úgy van – mondta Szarka úr. – Ez erkölcsi kötelességed.
– Na de honnan és kit?
– Egyszerű – mondta ez a talpig férfi. – Mivel elvetted az enyémet, cserébe odaadod a tiédet. Ha nem, itt helyben agyonlőlek. Amint látod, ajánlatom nagyvonalú és minden tekintetben méltányos.

Hát így lettem Szarka Károly felesége. Férjem, persze, följelentette volna Szarkát, de tisztában volt vele, hogy az életével játszik. Vele el-
lentétben ugyanis Szarka valóban rendkívüli jellem volt, mondhatnám úgy is, hogy őriült. Ha férjem sokat akadékoskodik, egész biztos, hogy golyót röpít a fejébe. Férjemnek nem esett nehezére beadni a válókere-
setet, mert már régen viszonya volt egy hölgygel, s a válás ezt a viszonyt legalizálta. Tehát még ő járt jól. Én pedig ismerőseink megbotránkozá-
sára a két gyerekkel átköltöztem Szarka házába. Hogy miket mondtak rólam a hátam mögött, és hogyan néztek rám az utcán, fölösleges rész-
leteznem.

Szarka úr, akinek csak jó kapcsolatai voltak, barátja annál kevesebb, s akit mindenki őriült vadbaromnak tartott a városban, gyengéden bánt ve-
lem s nemkülönben a két gyerekkel, mint ahogy különösen becses tú-
szokkal szokás bánni, vagy ahogy magányos, szentimentális öregurak egyetlen társukkal, a kutájukkal bánnak, talán még az asztalhoz is oda-
ültetik. A gyerekek látogathatták a férjemet, én nem. Egyébként azon-
ban akármit kívánhattam, Szarka nem ismert lehetetlent. Sokat beszélt magáról, a volt feleségéről, akit, azt hiszem, őszintén és szerelemmel szeretett; olykor el is érzékenyült. Az első napokban majd az eszem
ment el a félelemtől és iszonyattól, amikor arra gondoltam, hogy ez a ví-
zilóképű elefánt mellém fekszik az ágyba, és a magáévá tesz. Ám hama-
rosan kiderült, hogy ez a robusztus, csupa izom férfi impotens! Szé-
gyenkezés nélkül bevallotta egy este, s ha hiszi, ha nem, én ebbe a fér-
fiába lassan beleszerettem.

Nemsokára bejöttek a németek, és Szarkát elvitte a Gestapo. Első ijed-
ségemben volt férjemhez, Winklerhez rohantam, és könyörögve kértem,
járjon közben az érdekében. Butaság volt, hiszen én tudtam a legjobban,
hogy Winkler gyűlöli őt. Végül, habár kelletlenül, hajlandó volt mozgó-
sítani barátait, közöttük a nyíltan nyilas érzelműeket is. Én akkor már

visszaköltöztem hozzá, mert nála nagyobb biztonságban éreztem magamat és a két gyereket, mint Szarka házában. Egyik este a volt férjem azal a hírrel jött haza a kórházból, hogy nem tud segíteni.

– Szarka angol kém volt – mondta szemlátomást elégedetten.

– Te is tudod, hogy ez lehetetlen – mondtam. – Ha Szarka angol kém volt, akkor én az angol királyné vagyok.

– Sajnálom, de nem tehetek semmit. Nincs már a városban.

– Te jelentetted föl!

Winkler fölemelte a kezét, éppen úgy, mint fél évvel korábban Szarka előtt, amikor az ráfogta a puskáját.

– Elment az eszed – mondta. – Igaz, hogy utáltam azt a hólyagot, de spicli nem vagyok.

– Tudom, hogy te voltál – mondtam.

Válaszul kaptam tőle egy pofont, az első és utolsót közös életünkben. Winklerhez ugyanis újra férjhez mentem, már kint, Amerikában. Végére is a gyerekeim apja volt. Még negyvenötben elhagytuk az országot, mert férjem, bár a légynek sem tudott volna ártani, ezt ma már tudom, úgy érezte, kapcsolatai a nyilasokkal annyira kompromittáltak, hogy a megtorlás bennünket sem kerül majd el. Ma délelőtt felkerestem az Ön édesapját. Amikor Chicagóban felszálltam a repülőgépre, még nem tudtam, életben találom-e. Ma reggel sem tudtam, amikor elindultam a szállodából. A villát, amelyben a háború alatt laktunk, nagyon jó állapotban találtam. Mintha nem is múlt volna el huszonkét esztendő azóta, hogy egy téli reggelen felpakoltunk a teherautóra, amely német földre szállított bennünket. Milyen régen volt! Mennyire nemrégen volt! Mennyire nem változik a világ ott, ahol a villákat építik. Csak a lakók cserélődnek. Aztán megkerestem a másik házat is, ahonnan a Gestapo elvitte a második férjemet, s most az lakik benne, aki a náci kezére adta őt, az Ön édesapja. Milyen igazságtalanság, hogy míg a főbűnösökkel leszámoltak, ezeknek a zavarosban halászó kisembereknek a hajuk szála sem görbült meg. Így van ez mindenütt a világon. Az Ön édesapja kedvesen fogadott, még emlékezett rám. Megállapítottuk, hogy eljárt felettünk az idő. Tea közben megkérdeztem tőle, gyakran gondol-e a halálra. Ő azt felelte mosolyogva, sose gondol, jön az, amikor kell. Mi van, ha éppen ma jön, kérdeztem. Aztán régi dolgokról beszélgettünk, amelyek bennünk élnek már csak, s velünk távoznak majd a feledésbe. Megkérdez-

tem tőle, mi a véleménye az igazságról. Meghökken a kérdésen, s úgy tért ki az egyenes válasz elől, hogy azt felelte, öregember, ilyesmin nem tépelődik már. Hát az önbíráskodásról mi a véleménye, kérdeztem. Ő a fejét csóválta. Pedig nem volt igaza. Amit félbehagy a sors vagy Isten, nekünk kell befejezni. Ez kötelességünk, mondtam. Kötelességünk az igazságot egyensúlyba hozni a tényekkel, mert különben pokol lesz az életünk a földön.

Én ma délelőtt megöltem az Ön édesapját. Megmérgeztem. Ezért kellett visszajönnöm Amerikából. El kellett követnem a legnagyobb bűnt, amit ember elkövethet, hogy feledjük a szorongást, s újra megtanuljunk félni, ahogy az méltó hozzánk. Hogy, mint esti villámfénynél, egy pillanatra messzire is látni tudjunk.“

Szemérmes beszámoló egy álom közepéről

Nemrégiben felszólítottak, utazzam el T.-be, és segítsek tisztázni egyik régi barátom személyazonosságát, aki valamilyen közlebről meg nem nevezett bűnügybe keveredett. Mivel csak a családomnak és a hivatásomnak élek, nem szívesen tettem eleget a felszólításnak. Ám tudom, a hatóság elől nem lehet elbújni, föld alól is előkerítenek, ha úgy tetszik nekik. Nem volt más választásom, el kellett utaznom T.-be.

T. egy kissé a világ végén van, a hetvenes évek elején avanzsált nagyközségből kisvárossá. Urbánus múltja sosem volt, története és kulturális hagyományai elférnének egyetlen könyvlelapon. Híres szülötteinek nevét már a szomszédos járásokban sem ismeri senki. Legrégibb épülete, a hajdani községháza, a múlt század közepén épült, s csak lokálpatrióta elfogultsággal lehetett volna műemléknek nevezni. A szállodában tudtak már jövedelemről. Bár még csak reggel volt (a szobákat ezekben az órákban takarították), a portás némi borraaló fejében intézkedett, hogy, a szabályt megszegve, azonnal szállásoljanak el. Mint oly sokszor már, újból megbizonyosodtam róla, hogy a világ nem annyira az előírások, mint a szokások és az íratlan szabályok megdönthetetlen rendjén nyugszik, s nem fog a forradalmárok és moralisták kívánságára egy csapásra megváltozni. A szobában lezuhanyoztam, kicsomagoltam, s néhány perc múlva pizsamában, vízszintes testhelyzetben vártam, hogy kiálatlanságtól égő szememet lecsukja az álom, s egy láthatatlan kéz mély, fekete szakadékba taszítson. Álmom úgy kezdődött, hogy beléptem a hivatal takaros, divatosan szabálytalan architektúrájú épületébe, ahol barátom feddhetetlenségét és lojalitását kellett igazolnom. Az első emeletre irányítottak, egy tágas, alig bútorozott terembe, amely a déli oldalról kapta a fényt, s így zord, ködös téli délutánokon sem kellett lámpát égetni benne. A teremben ketten tartózkodtak: egy hivatalnok és

a gépirónője. A hivatalnok éppen csak belepillantott a levélbe, s intett, hogy foglalják helyet. Levelemmel átment egy másik helyiségbe. Koppott huzatú, de régimódián kényelmes, süppedős karosszékbe ültem le háromlábú, kerek asztalka mögé. Az asztalka üveglapján néhány napilap és képes folyóirat hevert. A gépirónő háttal ült nekem, és valamilyen szöveget másolt. Parókát viselt, s mivel úgy belefeledkezett a munkájába, hogy egyszer sem fordult meg a széken, megpróbáltam kitalálni, milyen lehet az arca. Közben azért tudtam, hogy álmodom, s ahogy az álmokban lenni szokott, kíváncsiságom kielégítetlen marad.

Sokáig várakoztattak. Amikor a hivatalnok visszajött végre, felszólított, hogy menjek át a másik szobába. Itt egy idősebb, kedves arcú és megnyerő modorú férfi fogadott. Ő is leültetett, s elmélyülten olvasni kezdte a levelet. Amikor felpillantott, azt mondta:

– Nagyon fontos ügy. Köszönjük, hogy idefáradt, ilyen messzire, az ország végébe.

– Mi a teendőm? – kérdeztem.

A férfi joviálisan mosolygott.

– Idejében megtudja – mondta. – Én nem intézkedhetem egyedül.

Betessékeltek egy következő szobába. Itt megismétlődött a procedúra. Kézről kézre adtak, akár valami magas rangú vendéget, akit mindenki szeretne látni, akivel mindenki szeretne kezet szorítani. Ahogy haladtam előre a hivatali dzsungelben, úgy csökkent a váraozási idő is. Végre, valamelyik szobában a sok közül, lepecsételték a leveletemet, és elkérték a személyi igazolványomat. Egy pillanatig azt hittem, most mindenről felvilágosítanak, s mehetek vissza a szállodába. De csak a születési adataimat és a személyi számomat írták ki. Továbbküldtek a következő helyiségbe, ahol újra felvették az adataimat. Mindenütt előzékenyen fogadtak, és nem győzték eléggé hangoztatni, milyen fontos, hogy eljöttem, s hogy mekkora szívességet teszek ezzel a barátomnak. Megnyugtattak, hogy most már bizonyára hamarosan tisztázódik a barátom ügye. Néhol kávéval is megkínáltak. Hét vagy nyolc csésze kávé ittam meg, pontosan nem emlékszem. Közben tudtam, hogy álmodom, tudtam, hogy a szállodai szobában vagyok, amelynek az ablakából nedvesen csillogó háztetők, szürke füstöt eregető kéményekre és tévéantennák erdőjére látni. Álmomban ezalatt visszatértem abba a helyiségbe, ahol jelent-

kezнем kellett. Nem lepődtem meg, hogy a gépírónő még mindig ugyanazt a szöveget másolja, hogy a hivatalnokot, aki először fogadott, még mindig ott találom. Pedig lett volna okom meglepődni. Hiszen iszonyúan hosszú idő telt el, amíg körbevezettek az emeleten. Úgy rémlett, napok teltek el közben. De hát álmodtam, és az álomban minden képtelenség elfogadhatóvá válik. Hiszen csak álmodom, gondoltam. Mégis, amikor a hivatalnok megint csak átment a levéllel a szomszéd szobába, odaosontam az ablakhoz, és kiléptem rajta. Tudtam, hogy ez az a mozdulat, amely visszaránthat az ébrenlétbe.

A szállodai személyzet hangos jókedve és porszívó zúgása ébresztett fel. Még nem volt dél. A bizarr álom maradéka még ott táncolt a szemem előtt, s valami kevés rám ragadt a takarítónők jókedvéből is. Álomom, mint minden álom, tele volt képtelenséggel, mégsem maradt belőle szorongás, amely el tudja rontani az ember napját, ha magára az álomra tíz perc múlva nem emlékszünk is már. Ellenkezőleg, álmodat inkább vidám álomnak találtam, s elhatároztam, hogy megőrzöm az emlékét. Izgadt voltam, ezért újra lezuhanyoztam. A szállodában úgy fűtöttek, mint ha legalábbis tél közepe lett volna. Elhatároztam, hogy még ebéd előtt végére járok ennek a kissé titokzatos ügynek, amelybe rég látott barátom kevert bele. Mivel a várost még nem ismertem, a portást kértem meg, hogy igazítson útba. Nem az a portás volt szolgálatban, aki reggel, hanem egy idős asszony.

– A templommal szemben, a főtéren. Ott kell jelentkeznie – mondta.

Az utcán csupa meglepetés ért. Csatakos, télidőbe csavarodott, bolond időben szálltam le a vonatról reggel, a városka mögött ágaskodó hegyek csúcsát ködsapka fedte, a sebesen vonuló felhőkből csak úgy ömlött az égi áldás. A szél azóta felszárította a tócsákat, hidegebb lett, a hegyoldalon hófoltok világítottak. De a város maga is kedvezőbb benyomást tett rám most, mint reggel, rendezettebbnek és tisztábbnak tűnt fel. Ázott kísértetek helyett csupa divatosan öltözött járókelővel találkoztam. A szállodából csinos parkon keresztül vezetett ki út a főtérré. Úgy rémlett – lám, milyen rossz megfigyelő vagyok –, hogy itt reggel földszintes, ütött-kopott házak álltak. Már-már azt hittem, hogy a délelőtti álom folytatódik, vagy inkább, hogy egyik álomból egy másikba léptem át. Persze, szó sem lehetett ilyesmiről. Az ember tudja, mikor álmodik, és mikor nem, másképpen érzékeli a valóságot álmában, mint ébren.

A hivatal épületét hamar megtaláltam. Szürkébb, kopottabb, jelentéktlenebb volt, mint álmomban, ám itt is az első emeleten kellett jelentkeznem. Hát persze, hiszen a levélben ezt pontosan megírták. Kancsal, csúnyácska nő vette kézbe ügyem intézését. Láttam, hogy egyáltalán nem nyertem meg a bizalmát, s némi tanácstalanságot éreztem a viselkedésében.

– Várjon egy pillanatig – mondta végül.

Átment egy másik szobába, én pedig egy pillanatra megijedtem, hát ha mégis a délelőtti álmom ismétlődik meg. Ám a csúnyácska nő hamar visszajött, s most engem küldött be a szomszéd szobába. Ebben a helyiségben, amely sokkal kisebb volt a fogadószobánál, egyedül hagytak néhány percre. Aztán egy másik ajtón, amely a jó ég tudja, hová vezetett, bizonyára egy még kisebb szobába, belépett egy fiatalember, kezében a levelemmel. Leültetett, és azt mondta:

– Nem gondolja, hogy elkésett egy kicsit?

– Elnézést – feleltem. – Egész éjszaka úton voltam. Az utazás elfárasztott, kénytelen voltam néhány órára ledőlni a szállodában.

A fiatalember nem volt rosszindulatú, sem rideg, lelketlen bürokrata, mert egyszer csak elnevette magát.

– De hát mért éppen ma jött el hozzánk?

– Mert a mai napra idéztek be – mondtam.

– A mai napra?... Na, jöjjön velem – mondta a fiatalember szelíden.

Átmentünk egy másik helyiségbe, ahol egy másik fiatalember fogadott, nem kevésbé tanácstalanul.

– Már régen jelentkeznie kellett volna – bosszankodott.

– De a levélben...

Félbeszakított.

– Hagyjuk! – mondta mérgesen. – Adja ide a személyazonossági igazolványát.

Kabátom belső zsebéből elővettem a kis piros igazolványt, és a kezébe nyomtam. A fiatalember előre-hátra lapozott benne, akár valami noteszban, amely nemcsak a személyi adataimat tartalmazza, hanem életem minden fontos eseményéről tájékoztatja néhány tömör, eligazító sorban. Arcán olyan kifejezés jelent meg, mintha egy adoma jutott volna az eszébe, s most azon töprengene, elmondja-e nekem is, vagy mégis tartsa meg inkább magának. A hivatalnoki szigor kellemetlen hangszíleit mellőzve, szinte jóindulatúan közölte velem a lesújtó hírt:

– Ez az igazolvány lejárt.

A sok akadékoskodás ingerültté tett.

– Lehetetlen – mondtam. – A személyazonossági igazolványom 1989-ben jár le. Véletlenül tudom.

Határozottságom a fiatalembert nem rendítette meg.

– Jól tudja... Az ön személyazonossági igazolványa 1989-ben járt le. Három évvel ezelőtt.

Ennyi elég is volt, hogy kiüssön a ringből. Hogyan?, kérdeztem volna, hogy van ez? De a legkevesebb, hogy megnémultam. A fiatalember kihasználhatta volna megdöbbenésemet, s a hatóság számonkérő modorában folytathatta volna beszélgetésünket. Nem ezt tette. Talán őt is feszélyezte a furcsa helyzet, s akár egy iskolásgyerek, aki járatlan még az élet komolyabb dolgaiban, odavezetett a mosdóhoz. Újra elkérte az igazolványomat, és kinyitotta az első lapon.

– Nézze meg ezt a fényképet – bökött csontos mutatóujjával az igazolványképre. – És most nézzen a tükörbe.

Alig ismertem magamra. Reggel óta szakállam nőtt, a hajam megritkult és megőszült egy kisé, arcom teltebb lett, a tekintetem megtört, zavaros és félénk.

– A tükör nem csal – hallottam a fiatalember hangját újra. – Ön nyilván elhallgat valamit előtünk.

– Nincs mit elhallgatnom – feleltem.

A fiatalember úgy tett, mintha hinne nekem.

– Akkor pedig az emlékezetkihagyás tipikus esetével állunk szemben – mondta. – De semmi baj. Megpróbálunk segíteni rajta. Ha ön kerít valakit, aki igazolja a személyazonosságát, eltekintünk a bürokratikus formalágoktól. Ebben a városban azonban nyilván nincs ismerőse. Ám van felesége, vannak gyerekei, barátai otthon. Nevezzen meg közülük valakit, írja le az illető pontos címét, s mi azonnal intézkedünk. Én most elmegyek ebédelni, ön gondolkozzék addig. Aztán, ha néhány nap múlva talán hazamegy, ne felejtse új személyazonossági igazolványt csináltatni. Hazudja azt, hogy a régit elvesztette. Ennél többet nem tehetek az érdekében.

Besétáltam hát a csapdába, s nem vigasztalt a tudat, hogy a lelkiismeretem tiszta. A rendelkezésemre álló rövid idő alatt meghánytam-vetettem cselekedeteimet, és úgy találtam, nem volt más választásom. Ponto-

san azt tettem, amit a törvények értelmében tennem kellett. Mivel nem zárták rám az ajtót, szabadon kísértálhattam volna az épületből, és felülhettem volna a vonatra. De ha visszatérek is az otthonomba, az életbe, vagy nevezük bárhogyan, miképpen számoltam volna el az elherdált évekkel? Megöregedtem, ahogy a tükör mutatta, s elvesztettem a szabadság illúzióját. Vagy inkább fordítva: megöregedtem, mert elvesztettem a szabadság illúzióját. Ám ez most már egyre megy. A remény, hogy barátomon valaha is segíthetek, távolinak és abszurdnak tűnt fel. A remény, hogy idejében megérkezik valaki, aki igazolja a személyazonosságomat, nem kevésbé távolinak és nem kevésbé abszurdnak látszott. Lázadásnak itt már nem volt értelme. Tudomásul kellett vennem, hogy a lázadással elkéstem. Az is lehet, gondoltam, hogy a régi barát, aki miatt beidézték, csak az emlékezetemben vagy a vágyaimban létezik, vagy régen meghalt. Én voltam az, aki belekeveredett valami bűnügybe, én voltam az, akinek a személyazonosságát tisztázni kellett. A bűnbeesés, gondoltam. Mindenkinek fizetnie kell, kivétel nincs.

Amikor húsz perc múlva visszajött a fiatalember, már félelem nélkül mondhattam:

– Senkinek a neve nem jut eszembe, aki igazolhatná, hogy ki vagyok.

A fiatalember felkészülten fogadta válaszomat.

– Úgy gondolja, hogy akkor ön lesz az utolsó láncszem?

– Nem vállalhatom a felelősséget. Bár ők sem ártatlanok. Senki sem ártatlan.

– Hát persze – gúnyolódott a fiatalember. – Ez a gondolat itt mindenkinek megfordul a fejében. De a remény előbb-utóbb mindenkinek megtöri a makacsságát. A remény nagy úr. A legnagyobb úr... Persze, ön tudja, hogy ez is csak álom.

Majd intett, hogy kövessem. Nem kérdezősködtem, mert nem érdekelt, hogy hová megyünk. Tudtuk ugyanis mind a ketten. Az ajtóban előreengedett, hiszen szabad ember voltam. Sötét folyosóra jutottunk ki, s én vártam, hogy kialvatlanságtól égő szememet lecsukja az álom, s egy láthatatlan kéz mély, fekete szakadékba taszítson. A távolból még hallottam a fiatalember utolsó szavait:

– Igaz, hogy álom, amelyből nincs ébredés.

A szabadság szomorúsága

Hatan ültünk együtt a Tatra expresszen, újságírók, kiadói lektorok, középiskolai tanárok vegyesen. Kassára utaztunk arra a nyelvművelő szemináriumra, amelyet változó színvonalon és változó érdeklődés mellett, évente rendeznek meg. Mind a hatan régtől ismerjük egymást, leginkább az egyetem magyar tanszékéről. A társalgás kezdetben úgynevezett közügyek körül forgott, amelyeknek a megoldásáról az „okos” ember hamar letesz, belátva, hogy megoldhatatlanok. Nem kapcsolódtam be a beszélgetésbe, hanem egy nagyon szép kiállítású, elegáns könyvet vettem elő az útítaskámból, s annak az olvasásába merültem. Hadd idézzek néhány mondatot a könyv Bevezetéséből. „Az t a jelentéktelennek nem nevezhető területet, amelyet az istenáldotta Magyarország foglal el Európa térképén, különböző irányban haladó, különböző – hol kisebb, hol nagyobb – folyók szelik át, és adnak életet és mozgóerőt a lakosság ezreinek. Mert ha van olyan hasonlat, amely megérdemli, hogy kivétel legyen a minden hasonlat jogosultságát tagadó általános szabály alól: az a hasonlat az, amely szerint a folyók az emberi test ereihez hasonlíthatók. Ahogy az erek számtalan kígyózó kanyarulatán keresztül eljuttatják a vért a legtávolabbi végtagokig, és ahogy minden testrészt, amelyen átáramlanak, tápanyaggal látják el (s ez az élet elengedhetetlen feltétele); de kárt okoznak, ha túlságosan heves a tolásuk: ugyanilyen üdvös és jótékony a folyók élete az állam testében, ha csak vad erejük át nem tör minden határt.” A könyv, amelyből a Soltész Gáspár fordította mondatokat idéztem, Alois Freiherr von Mednyansky Malerische Reise auf dem Waagflusse in Ungarn című műve, s épp azokban a napokban jelent meg a Tatra és az Európa Könyvkiadó közös kiadásában. Mednyánszky Festői utazása hamar felkeltette a társaság érdeklődését; nem csoda, magunk is a Vág folyó festői völgyé-

ben utazunk éppen, ámbár fordított irányban, a torkolattól a forrás felé. Kapva kaptam az alkalmon, hogy közös szórakozásunkra további részleteket olvassak fel a könyvből. Íme:

„Margita sziklájánál vagyunk, a Vág legveszedelmesebb pontján, ahol minden esztendőben szerencsétlenül járnak tutajok, sőt a szóbeszéd szerint, amiben egyetlen hajós sem kételkedik, minden évben legalább egy embernek áldozatul kell esnie... Megható rege szól arról, hogy miért viseli a vízi útnak ez a siralmas eseményekről nevezetes szakasza egy lány nevét, pedig a lánynév nemigen illik a szörnyűségekre. Valamikor réges-régen... a szomszédos Sztrecsényben egy fiatalos özvegyasszony élt, aki a helység legszebb legényének szerelmére pályázott. Az asszony tehetős volt, és vagyona a szűkölködő legény számára nagy szerencsének tetszhetett volna, a legény mégsem engedett az asszony kívánságának, mert szíve az özvegy mostohalányának, Margitának volt a rabja... Habozott az asszony, nem tudta, így vagy úgy távolítsa el gyűlölt vetélytársnőjét, de végül határozott. Rokonai éltek a közeli Turócbán: ezekhez küldi a lányt hosszabb időzésre, ezt mondja a szomszédoknak is. Hanem amikor a mit sem sejtő ott mendegélt a Vág magas partja felett, a keskeny sziklaösvényen, a fúria, akinek szárnyakat adott a bosszúvágy, utolérte, és letaszította Margitát a feneketlen mélységbe. De hiába iparkodott a lány távollétében a csábítás mindenféle cselfogásával megrendíteni az ifjút hűségében, a legény állhatatosan visszautasította ajánlatait, mindig csak a távol időző lány járt az eszében. A lány összetört testét felfogták a sziklafogak, és a szerencsétlenség hírért az utasok megvitték a faluba. A fájdalom belevájta karmát a szerelmes szívébe, a kétségbeesés pedig még szörnyűségesebben a gonosztevő asszony lelkiismeretébe. Az esetet, amint eleinte szerencsétlen megcsúszásnak vélték, a homályos szóbeszéd... hamarosan az anya tetteként kezdte emlegetni. Az asszony kerülni kezdte az embereket, és nyugtalan viselkedése miatt egyre inkább terjedt a vádaskodás, a bíróságnak is tudomására jutott. A bíróság maga elé idézte az asszonyt. Mikor a hírhozók érte jöttek, úrrá lett a sötét erők hatalmába került asszonyon a gonosztett miatti, örületig fokozódó lelkiismeret-furdalás. Útnak indult, feltartóztathatatlanul rohant, az örülettől elváltozott rikácsoló hangon szakadatlanul ezt kiáltozta: »Margita!«, és a gonosztett helyére érve, levetette magát a nedves sírba, hogy lehűtse a poklok izzó paraszát, és a folyó mohón elnyelte a Nemezis martalékát.“

S következék még egy monda a könyvből, nemcsak mert szép, hanem mert alapjául szolgált némi vitának is később, s megosztotta társaságunkat, mígnem egészen különös módon ért véget, mintha éppen ezek a mondák forrasztották volna torkunkra a szót. Íme a sztreccsényi vár mondája Bosnyák Zsófiáról. „Bosnyák Zsófia atyja parancsára lett a nagy erejű Wesselényi felesége, de a kötelesség parancsolta alázatos odaadás-hoz hamarosan a szép és vitéz férfi iránt érzett gyengéd szerelem is járult – írja Mednyánszky Alajos. – A férj viszonzta ezt a szerelmet, de ennek ellenére gyakran hadba kellett szállnia... Zsófia, szíve választottjától elszakadva, csöndes bánatban üldögélt a magános, de a segítségre szorulóknak előtt mindenkor feltáruló várban, és az erkély magasából kémlelte, jön-e már a férje; vagy buzgó imádságba merülve Isten anyjához fordult, aki iránt határtalan bizalmat érzett. Egy sziklaormon, magasan a Vág felett állt a Szűzanya kis kápolnája, melyben szívesen elidőzött a vándor arra haladtában, hiszen bátorítást és erőt meríthetett, s egyesek, akik nehéz szívvel jöttek oda, ennél nagyobb kegyben is részesültek. – Wesselényi mindig vidáman, a viszontlátásnak örülve tért haza; de ez egyszerre megváltozott. Néhány hónapja mintha valamilyen sötét szellem lebegne a feje felett... Egy éjjel aztán küldönc kopogtatott a vaskapun, és írást hozott az úrnőnek óva intő testvérétől; megírta neki azt, amit az egész világ tudott, csak a gyanútlan asszony nem: Wesselényit más szerelem nyűgözi le, már-már arra gondolt, hogy visszatér megtagadott hitére, s elválik feleségétől. Mintha villámcsapás tépte volna szét nagy erővel a függönyt, amely eddig elfedte előle a felfoghatatlant: az asszony eszméletlenül zuhant a földre... Egy sötét őszi estén, napi munkája végeztével, könnyek közt, bágyadtan üldögélt a némán szenvedő asszony magános kamrácskájában, és vágyakozó pillantással követte a búcsúzó napot, amely a hallgatag éjszaka ölelő karjai közt készült kipihenni fáradalmait. S ekkor a jótékony szendergés az álom koszorújával övezte homlokát, és védszentje vigasztaló látomást varázsolt lelki szemei elé: a sziklakápolnában trónusán ülő Szűzanya lába előtt látta magát, csodálatos hangokat hallott, és amikor felpillantott, a boldogságos arcról a könnyöretes kegyelem egy sugara esett rá, és kebléből azonnal elszállt a határtalan fájdalom, édes békesség költözött belé, a szeretet minden áldásával egyetemben. – Amikor felnyitotta a szemét, megszokott szobájában találta magát, sűrű sötétségben. De nem tartotta vissza sem az éj-

szaka rémsége, sem az üvöltő szélvihar, sem a szakadó eső: azon nyomban, még abban a szörnyűséges órában, mezítláb, egyesegyedül a kápolnába sietett, hogy ott – ebben immár nem kételkedett – minden baja-gondja véget érjen. Az őt csak vonakodva, úrnőjének ismételt parancsára nyitotta ki a kaput. Az asszony kilép a félelmetes sötétségbe. Reszkető gyertya fénye világítja meg az ösvényt, de sem a mindenfelől rámeredő rémalakok, sem a lábából vért sajtoló hegyes kövek nem késztetik visszafordulásra a bátor zárándokot. Integet felé a kápolna fénye, sietve lép be, odaomlik az oltár lépcsőjére. Édes önfeledtségben lepte meg Zsófiát a hajnal, gyengéden intette a hazatérésre. És mikor útban hazafelé a keresésére indult cselédséggel találkozott, a hajnal pírjához hasonló szelíd mosoly ült ki arcára, amely már hónapok óta nélkülözte ezt a kedves vendéget. A nap még útjának felét sem járta meg, és lám: a felvonóhidat lebocsátják, és büszke paripáján bevonul a várúr, komolyan, de nem komoran, ahogy távozott. És mikor a szerető asszonyt varázslattól felszabadult melléhez szorítja, az asszony a hozzá simuló szív hangos dobbanásából riadt boldogsággal megérti, hogy nem csupán a rideg hős, a parancsoló úr tért meg, hanem csodálatos módon visszakapta gyengéden szerető férjét is.“

Margita történetével szemben a sztrecsényi várhoz fűződő monda némi csalódást okozott, felhevült és patetikus stílusa pedig mosolyra fakasztott bennünket. Megszoktuk már, hogy a Vág-völgyi várakhoz, e romok komor és baljós természeti környezetéhez illően, csupán véres és komor történetek tapadhatnak. Amint vér folyik és csontok törnek, a legfantasztikusabb történet is valószínűbb lesz egyszerűben, míg az ilyen szűzanyás mondákkal úgy vagyunk, mintha a plébános úr mesélte volna valamely régi hittanórán, hogy ébren tartsa figyelmünket a bágyasztóan meleg tanteremben. Ennek ellenére megható, vetette közbe valaki, hogy ezekben a mondákban a bűnös mindig elnyeri méltó büntetését, az igaz pedig, ha mást nem, legalább erkölcsi elégtételt kap. Nos, igen, az igazság, illetve igazságosság mindennapos működésével kapcsolatban mindnyájunknak voltak már ilyen-olyan tapasztalatai, s ezeknek a tapasztalatoknak a jellemzésére és értékelésére csakugyan az ilyen-olyan jelző látszik a legalkalmasabbnak. Szóba került, hogy a történetírás, akár csak e mondák névtelen szerzői, ugyancsak előszeretettel farigcsálja körbe a tényeket, hogy azután annál simábban illeszkedjenek a meg-

csonkított tények valamely igazsággá kinevezett premissza köré, s talmi csillogásuk elkápráztassa a nép gondolkodni rest felét. De szóba került az is, most már folyományaként az előbbi gondolatmenetnek, hogy magyar ősapáink a Vág felső folyásának nem magyarul beszélő népét sújtó nem egy igazságtalansággal terhelték meg a nemzet számláját, miként a magát jogaiban megsértve és önérzetében megbántva érzett nemzet sem késlekedett a visszavágással, amint erre alkalma nyílt. Megállapítottuk, hogy Európában, de attól tartok, Európán kívül is, az igazságosság nevében elkövetett atrocitások folyamata végeláthatatlan, a megszűnését talán csak az igazságosság vagy az igazság fogalmának eltörléséről lehetne remélni. Ez annál is inkább üdvös volna, mivel a tapasztalatok azt mutatják, hogy az igazság keresése több bűnnel, mocsokkal és véráldozattal jár, mint amennyi bajt e fogalom felfüggesztése és az értékrendnek valami más, kevésbé elvont alapra való helyezése okozhatna. Hogy mi lehetne az a más alap, arról jócskán megoszlottak a vélemények. Lehetne a részvét, de lehetne a szeretet, sőt a szerelem is. Ám egész európai értékrendünk annyira az igazság fogalma körül forog, hogy megszabadulni tőle a mi nemzedékünk már nem fog. Legalább ebben a tekintetben javíthatatlanul európaiak vagyunk.

Vitánk tartalmával és végkövetkeztetéseivel azonban nem mindenki értett egyet. A leghangosabb egy Horváth Béla nevű magyar–német szakos tanár volt, aki két évvel előttem diplomázott, s most valahol vidéken tanított.

– Engem éppen az ellenkezője aggaszt – mondta. – Az, hogy az igazság ballasztjától, mert ballaszt, szó se róla, ám nagyon is nélkülözhetetlen ballaszt, nos, hogy az igazság ballasztjáról régen és elég könnyen megszabadultunk.

Vonatunk elhagyta már Trencsént, s utunk ahhoz a szakaszához közeledett, ahol a Vág menti lapály mindinkább keskeny folyosóvá szűkül; a vonatablakban mindkét oldalról közelebb húzódnak az egyre magasabb hegyormok, s szinte bezárulni látszanak a folyó körül, amely vadul préseli magát keresztül közöttük. Erre a nappali fény is más, kivált Trencséntéplától felfelé. Az ember mintha a füstüveges autóbuszok mindent elszűrő üvegén keresztül látná a tájat, örökös alkonyatban.

– Látom, meg kell magyaráznom ezt az eretnokséget – mondta Horváth Béla. – Nem baj, magamnak is régóta magyarázom. Tizenhat éves koromban halt meg az apám. Sokszor mondták már nekem, hogy burokban szü-

lettem, s ez talán így is van. Tizenhat éves koromig ebben a burokban éltem, teljes ártatlanságban. S ezen nemcsak azt kell érteni, hogy nem volt dolgom még nővel, hanem például azt is, és főképpen azt, hogy szemerényi kétség sem merült fel bennem arra vonatkozóan, hogy a dolgok tökéletesen vannak a világban elrendezve, s amikor megváltoznak vagy átrendeződik a struktúrájuk, akkor az igazság elve működteti őket. Vagyis hogy minden szükségszerűen van úgy, ahogy van. Csak rá kell jönni ennek a szükségszerűségnek a nyitjára, s utána nemcsak a dolgok mögé tudunk bepillantani, hanem a jövő alakulását is befolyásolni tudjuk.

Apám aránylag fiatal ember volt még, alig múlt ötvenéves, és sosem betegeskedett. Éjszaka lett rosszul. Még csak épp elszenderedtem, amikor arra riadtam fel, hogy szobámban ég a villany, s anyám éppen előveszi ballonkabátját a szekrényből. Kissé szűkösen laktunk. Hálósobánk úgy festett, mint valami éjjeli menedékhely, apámon és anyámon kívül a két húgom is abban a szobában szorongott, s ha nem nyitott ablaknál aludtak, reggelre áporodott lett a levegő, akár valami laktanyaszobában. Egyedül én aludtam a nappaliban. Ahol négyen elférnek, ott persze elfértem volna én is ötödiknek. Engem azonban nem helyszűke miatt telepítettek át a nappaliba, hanem mert én voltam a legidősebb gyerek, továbbá én fiú voltam, s éppen akkortájt kezdtek felnőtt számba venni.

– Összevesztetek? – kérdeztem félálomban anyámtól.

– Aludj! – mondta anyám. Hangjából arra következtettem, hogy tényleg hajba kaptak apámmal. Ha nem is gyakran, de ilyen jelenetekre sor került nálunk. Szüleim összeveszttek, s anyám dühében világgá szaladt, de aztán mindig hazajött, és másnap már szent volt a béke közöttük. Amikor nemsokára másodszor is felriadtam, azt láttam, hogy apámat két szanitéc viszi ki a szobából hordágyon, s hogy kiférjenek, anyám kénytelen volt az előszobát a nappalitól elválasztó szárnyasajtót egészen kitérni. Sejtettem én, hogy nagy baj van, csak még nem akartam elhinni.

Másnap délután az iskolából egyenesen a kórházba mentem. Anyám kívánsága volt ez, mivel apám rosszullete nagyon megijesztette; attól félt, hogy apámat nem találná eszméleténél, sőt még valami nagyobb bajt is rázúdítana a látogatásával. Valójában mégis attól félt a legjobban, hogy nem eresztik be a kapun. Ilyesmi megeshetett volna, kedd lévén. Kedd ugyanis nem volt látogatási nap. Anyám a legkisebb megaláztatástól is halálos beteg lett, s ez a túlérzékenysége, azt hiszem, kétszeresen

is a kisebbségi érzéseiből származott. Rosszul beszélt szlovákul, a kórház egyik portása szlovák ember volt, aki viszont magyarul nem beszélt, vagy nem akart beszélni. Anyám attól félt, hogy ez a portás lesz szolgálatban, s természetesen el fogja küldeni őt, ő pedig nem fogja tudni megvédeni az érdekeit. Kisebbségi komplexusai másfelől abból származtak, hogy igen nyomorult és szegény családból küzdötte fel magát, s lett apám oldalán afféle nagyságos asszony. Megszokta, hogy apám tekintélye minden helyzetben megvédi. Éppen ezért egy portás nem is beszélhetett volna vele akárhogyan. Csupán az volt a bökkenő, hogy apám ugyan igen régóta volt kommunista, sőt ilyen-olyan érdemeket is szerzett, olyan sokra azért mégsem vitte, hogy egy kórházi portásnak is kötelessége lett volna ismerni az egész pereputtyát. Hát ezért küldött engem, mint afféle felderítőt.

Hogy melyik portás volt szolgálatban, a mai napig sem tudom. A portásfülkében ugyanis nem ült senki sem, a kis szoba elhagyatott volt, mint egy erdei magasles vadászati tilalom idején. Ilyen körülmények között gyerekjáték volt beosonni a kapun, s mielőtt bárki észrevett volna, már el is tűntem a legközelebbi pavilon szeglete mögött. Anyám még reggel elmagyarázta, hogy melyik épületet kell keresnem, és melyik osztály hányas szobájában fekszik apám. Minden nehézség nélkül odataláltam. Apám hatágyas szobában feküdt, mindjárt az ajtó mellett. Először jártam kórházban, honnan is sejtettem volna, hogy a beteglátogatásra lélekben alaposan fel kell készülni, jobban, mint mondjuk, egy temetésre. A ravatalozóban vagy a sírgödör szájánál nem érhet bennünket különösebb meglepetés. Kórházi osztályon annál inkább. Bekémleltem az ajtón, és az első pillanatban meg sem ismertem apámat. Sose hittem volna, hogy egy nap alatt ennyire megváltozhat az ember. Bőre barnább volt, mint máskor, arca csak emlékeztetett az igazi arcára, s nedvesen fénylett, mintha jeges hártya vonta volna be. Már harmadszor szóltam hozzá, amikor kinyitotta végre a szemét. Az volt az érzésem, hogy jól hallja, amit mondok, csak éppen emberfeletti erőfeszítésébe kerül kinyitni a szemét. S bár ne tette volna! Tekintete alig-alig ért el hozzám. Engem nézett, de egyáltalán nem voltam biztos benne, hogy lát is engem. Nem tudom, honnan vettem azt a nagy önuralmat, hogy nem futottam el azonnal. Nem bátorság volt ez. Éppen hogy gyávaság. Azt is elmondom, miért.

– Hogy vagy? – kérdeztem.

Fölöslegesebb kérdést fel sem tehettem volna. Én azonban szerettem volna mindenáron kedvező választ kicsikarni belőle. Azt kívántam, hogy hazudjon. S hogy megértse végre ő is, mit kívánok tőle, kis szünet után másképpen tettem fel ugyanazt a kérdést.

– Mit mondjak anyának? Mondjam azt, hogy jobban vagy? Nagyon odavan.

Apám engedett a zsarolásnak.

– Mondd.

Aztán lehunyta a szemét, így adta tudtomra, hogy fárasztja a látogatásom.

Kifelé jövet a halál árnyékából, arra gondoltam, megkaptam, amit akartam, csak éppen nagyon is kétes az értéke. Kiválóan tanulmányozhattam, s nem másokon, hanem magamon, hogy az önbecsapás mechanizmusa miképpen működik. Úgy éreztem, még a testi valómtól is eltávolodtam (az elidegenedés szó félrevezető lenne ebben az összefüggésben), vagyis hogy kívülről látom magamat. Láttam magam, ahogy jövök lefelé a lépcsőkön, majd meglehetősen magamba roskadva vagy inkább töprengve, elhagyom a kórházudvar területét. Alig pár lépésre távolodtam csak a kórháztól, amikor apám egyik régi barátjába botlottam; természetesen tudott már róla, hogy apám kórházban fekszik.

– Hogy van apád? – kérdezte.

– Jobban – mondtam. – Sokkal jobban van már.

– Hát ez nagyszerű – mondta apám barátja. – Egy olyan derék embernek, mint az apád, nem is szabad betegnek lennie.

Pontosan így gondoltam én is. Később többször eltűnődtem, miért mondtam azt, hogy apám sokkal jobban van, mért nem elégedtem meg a valósághoz közelebb álló, kisebb hazugsággal. A válasz, persze, egyszerű. Éppen azért nem, mert a kisebb hazugság közelebb állt volna a valósághoz. Mert én is úgy gondoltam, olyan tisztességes ember, mint az apám, nem lehet súlyosan beteg. Ez ellentmondott volna az igazságról alkotott elképzelésemmek, s azt jelentette volna, hogy a valóságban nem minden történik úgy, ahogy annak szükségszerűen történnie kellene. Azt szerettem volna, hogy apám igenis sokkal jobban legyen, s miután kimondtam, hogy sokkal jobban van, el is hittem, hogy ez az igazság. Ennek fényében átértékeltem, amit az előbb a kórházban a saját két szememmel láttam. Most már úgy rémlett, nem is változott meg annyi-

ra apám arca, inkább én voltam hülye, hogy nem ismertem őt azonnal meg, és hogy úgy megrémültem. Arra is azonnal találtam magyarázatot, miért nyitotta ki apám olyan nehezen a szemét. Nyilván elkábította a sok altató és fájdalomcsillapító, amit megetettek vele vagy beleszurkáltak. Mikorra hazaértem, apám körül bennem már csaknem minden rendben volt. De miközben megpróbáltam anyám előtt derűs arcot vágni, a feszültségtől azért vibrált egy kicsit a hangom.

– Láttad? – kérdezte anyám.

– Hát persze.

– És? Hogy van?

– Igazán jól – mondtam.

– Nem igaz.

– De igen. Sokkal jobban van.

– Esküdj meg!

– Esküszöm – mondtam. – Azt üzeni, hogy jobban van. Ő mondta.

– Biztos? – kérdezte anyám.

– Biztos.

Mindketten fellélegeztünk, s elégedettek voltunk a fejleményekkel. Én elégedett voltam, hogy nincs már bennem kétség apám egészségi állapotának jobbra fordulását illetően, anyám pedig velem volt elégedett, azt hallotta tőlem, amit hallani akart. Nem sejtettem, hogy néhány nap választ csak el a teljes összeomlástól. Anyám összeterelte hűgaimat, majd ő maga is átöltözött. Elmentek nagyanyámhoz, apám anyjához, hogy megvigyék neki a jó hírt. Én, arra hivatkozva, hogy sok a tanulnivalóm másnapra, otthon maradtam. Anyám bejelentette, hogy talán későn jön haza, s az is lehet, hogy a hűgaim a nagyanyámnál maradnak éjszakára. Valószínűnek látszott, hogy így is lesz. Ha anyám látogatóba ment, leggyakrabban késő este került csak elő.

Később, az önvád és lelkiismeret-furdalás hónapjai alatt gyakran tettem fel magamnak a kérdést, nem én irányítottam-e úgy az eseményeket, hogy azok végül is ellenem forduljanak, s kis híján elveszejtessenek. A vád első pontjában ártatlan voltam. Hiszen apám megbetegedéseért nem terheltem felelősséget. A többiben azonban nem álltam már ilyen tisztán magam előtt. A lányt, akivel akkor jártam, Katinak hívták. Kétségtelen, hogy azon a szerencsétlen napon, amikor apámat meglátogattam a kórházban, többször is gondoltam rá. Úgy, mint más napokon. S mivel egymás bár-

gyú bámulásából elégünk volt már, ugyanazok a bűnös gondolatok kísértettek mindkettőnket. Egyszer majdnem sor került már a dologra Katiéknál, de megjelent a színen Kati anyja. Később sokat gyötört a gondolat, vajon eleve nem arra spekuláltam-e, hogy anyám, hallva apámról a jó hírt, felkerekedik és elmegy otthonról. Nem tudom. Az azonban biztos, hogyha azt mondom, apám haldoklik (hiába, tudat alatt tisztában voltam az igazsággal), anyám nem mozdul ki otthonról.

A tényeket kicsit leegyszerűsítve, de nem meghamisítva, az önvád így fogalmazódott meg bennem akkor: nem az igazságba vetett hit, és nem valami esztelen, irracionális remény kergetett anyám előtt hazugságba, hanem az a titkos szándék, hogy anyámat és a húgaimat eltávolítsam a házból, s odacsalogassam a lányt, akivel már nagyon régen szeretnék lefeküdni. Bármilyen legyen is az igazság ebben az ügyben, egy órával azután, hogy anyám elhagyta a házat, ott ültem kettesben Katival a nappaliban, s apámról beszéltem neki. Elmondtam, hogy hordágyon vitték ki a házból, hogy alig ismertem rá a kórházban, úgy megváltozott.

– Most én vagyok a férfi a házban – hancegtem. – Ennek lassan így kell lennie. Ők megöregszenek, mi pedig felnövünk.

– Tényleg olyan beteg? – kérdezte Kati.

– Ó, igen! – mondtam. – Nagyon beteg. Bár egy kicsit jobban van már. Ő mondta, de én nem hiszem. Gondolom, csak az anyám kedvéért mondta. Hogy megnyugtassa.

Nem azért beszéltem így, mert sajnálatni akartam magam, hanem szerettem volna felhívni Kati figyelmét rá, hogy számomra hamarosan véget ér a gyerekkor. Hogy szavaim milyen hatással voltak rá, nem emlékszem már. Mindenesetre kihasználtuk, hogy kettesben vagyunk a házban. Mindig ez volt a legnagyobb problémánk: sehol sem lehettünk kettesben. Hát most itt volt a nagy alkalom. De hiába volt itt, ha én mindent elrontottam. Kati úgy vesztette el a szüzességét, hogy éppen csak elvesztette, már talpon is voltunk. Tudom, semmi örömet nem szereztem vele neki. Én pedig újra ráeszméltem, hogy apám talán halálán van. Nem tudtam szabadulni a gondolattól, hogy miközben ő haldoklik, nekem éppen kapóra jön a haldoklása, hogy megoldjam a gyerekes szexuális problémáimat. Katinak eközben úgy rémlett, hogy valaki becsapta a kaput. Villámgyorsan felöltözött, de kiderült, hogy senki sem jár a házban.

– Ne haragudj – mondtam mégis –, de most azonnal el kell tűnnöd. Azonnal!

Értette vagy sem, elment, én pedig anyám éjjeliszekrényéből elővettem három altatótablettát, mélyen aludtam tőlük reggelig. Reggel nem otthon, hanem az iskolában értesültem róla, hogy meghalt az apám. Körülbelül akkortájt halt meg, amikor én Katival enyelegettem.

Amikor az apám halála és a halála miatti önvád okozta ideg-összeroppanásból felépültem, s a szanatóriumból, amelynek emlékét oly eredménytelenül próbálom az emlékezetemből kitörölni, elbocsátottak végre, nem találtam a helyemet többé otthon. De a világban sem. Hogyan is érezhettem volna magamat jól abban a házban, ahol minden az apámmal szemben elkövetett „árulásomra“ emlékeztetett. S hogyan érezhettem volna magamat otthon a világban, amikor a világról alkotott – bár lehet, naiv – képem alapjaiban rendült meg apám halálával. Hónapokon keresztül rágódtam ugyanazon a kérdésen: miért éppen őneki kellett meghalnia? Miért nem halt meg valaki más helyette, aki talán jobban megérdemelte volna a halált. Miért nem halt meg például az a szomszéd, aki idősebb is volt apámnál, akinek a lányai férjhez mentek már, s aki, polgári származású lévén, kevésbé fontos tagja társadalmunknak, mint apám. Vagy mért nem halt meg az a magát zenetanárnak nevező úr, aki fiatal lányok megrontása miatt börtönben is ült már, erkölcstelen és züllött életmódot folytatott ma is, s szintén polgári familiából származott. Mért éppen apámnak kellett meghalnia, akit mindenki szeretett és tisztelt a városban, akinek a becsületességéhez nem férhetett kétség, s aki ráadásul fiatal is volt még ahhoz, hogy egyik napról a másikra eltemessék. Mindez kibékíthetetlen ellentétben állt a szükségyszerűségről és az igazságról vallott gyerekes felfogással, s az apám halála miatt érzett büntudattal együtt lehetetlenné tette, hogy szekerem visszazökkenjen a régi kerékvágásba. A büntudat sokáig és hevesen gyötört, s Katit sem kívántam látni többé. Ki tudja, hogy a büntudat és a szorongás idővel mi-féle gátlásos, gyűlölködő, paranoiás állapotot csinált volna belőlem, ha egy hamarosan bekövetkező másik tragédia fel nem nyitja a szememet.

Ez a másik tragédia még értelmetlenebbnek és még igazságtalanabbnak látszott az elsőnél, apám halálánál. Nem sokkal azután, hogy a szanatóriumból hazaengedtek, megbetegedett az anyám. Betegsége gyógyíthatatlan volt. Hogy e betegséget, amellyel szemben, az aprócska

részeredmények ellenére, az orvostudomány lényegében tehetetlen, nem nevezem meg, ennek csupán egy oka van. Gyűlölöm e betegségnek még a nevét is. És megint csak hosszú ideig nem tartottam lehetségesnek, hogy bekövetkezzék, aminek pedig minden józan emberi számítás szerint be kellett következnie. Anyám világéletében tisztességes volt, s olyan megható aszkézissal gyászolta apámat, hogy szinte már szentnek tartottam. És nemcsak én. Csak amikor meghalt, akkor ébresztett rá a halála miatti megdöbbenés, hogy a halált én tulajdonképpen büntetésnek tekintem, akárcsak a mi nagyon is földi, az erőszakra és elrettentésre alapozott igazságszolgáltatásunk. Ma már tudom, a halál nem büntetés. Az igazság, az erkölcs és sok más pozitív töltésű fogalom, gondoltam, nem más, mint védekezés a halállal, a megsemmisüléssel szemben.

Ez a felismerés azonban ahelyett, hogy letört volna, inkább felszabadított. Pár hét választott el az érettségitől és az egyetemi felvételi vizsgától, s a két húgom is a nyakamon lógott még, mind a kettő iskolás, és a legrosszabb korban, amikor furkósbottal kell a legényeket elzavarni tőlük. Mivel most már biztosan tudom, hogy köztem és a világ között nincs semmilyen paraván, amely mögé ha bepillantok, megértem a dolgok működésének lényegét, s hogy a szükségszerűség nem egyéb, mint amit a szabad akaratunkból teszünk (vagy akár szélelyből – vagyis nincs szükségszerűség), a felvételi vizsgám előtti héten felkerestem a járási nemzeti bizottság egyik osztályvezetőjét, aki rendes magyar ember volt és régi barátja apámnak. Azt mondtam neki:

– Szeretnék tovább tanulni. De nem vesznek föl az egyetemre, hacsak valaki nem szól az érdekemben. Az én apám jó elvtárs volt, s már csak az emléke miatt is megérdemlem, hogy támogassátok az ügyemet.

Nemrég elsüllyedtem volna szégyenemben, nemhogy ilyen arrogáns hangot mertem volna megütni. De hát mit tegyek? Cinikus lettem. Az ismerősöm pedig egyáltalán nem ütközött meg a szemtelen hangon, hanem odajött hozzám, és a vállamra tette a kezét.

– Helyesen tetted, hogy fölkerestél. Ne félj, minden rendben lesz, fel fognak venni.

És most átmegyek az étkezőkocsiba, hogy amíg megemésztitek, amit mondtam, ne kelljen kerülnünk egymás tekintetét.”

Kollégánk tévedett. Bár voltak még illúzióink, s nem fogadtuk el egészen, hogy a cél szentesítheti az eszközt, nem vetettük meg őt. Persze, neki is tudni illett, hogy az eszköz igenis meghatározza a célt, jobban mondva, a választott eszköz mindig módosítja a célt, s nem egészen oda érkezünk meg, ahová elindultunk. „Édes illúzió, miért is foszlasz szét oly hirtelen a rideg valóság hatására“ – teszi fel a kérdést Mednyánszky Alajos is. S a sztrecsényi vár úrnőjéről szóló története így folytatódik: „A valóság pedig az, hogy mikor a várat és a kápolnát (ez utóbbinak nyoma sem maradt) a Thököly-féle forrongások idején feldúlták, Zsófia holtteste sértetlenül került elő; átvitték Teplicska falusi templomába, ott pihen a loretoi kápolnában. A sekrestyés kívánságunkra felnyitja a koporsót, s látni lehet a jámbor és szentként tisztelt asszony teljes épségben megmaradt, összeaszott testét fekete tafotaruhában, amit néhány évenként váltani kell. A koporsó felett függ a képmása; közte és a tetem között egyes látogatók hasonlatosságot vélnek felfedezni, de nekünk ez nem sikerült.“

Társaságunk ennyi metafizikai, önleplezés és irodalom hallatán erősen megszomjazott, kivált amikor megtudtuk, hogy az étkezőkocsiban pilseni sört árulnak. Nemsokára csak hárman maradtunk a kupében. Kisvártatva vonatunk lassítani kezdett, majd megállt a nyílt pályán. Legalább húsz percig vesztegeltünk, ma már tudom, hol – a semmiben. Hamar kiszámítottuk, hogy valahol Sztrecsény vára vagy Margita szikláinak környékén állt meg a vonat. Amikor azonban lehúztam az ablakot, tekintetem az este tömör fekete falába ütközött; akárha valamelyik égbe nyúló hegy gyomrában akadtunk volna meg. A külső világ vastag fekete páncélján fénysugár sehol sem ütött rést, csak a Vág fülsiketítő zúgása hallatszott a fal mögül. Gyorsan becsuktam az ablakot.

– Indulhatnánk – türelmetlenkedett az a vörösseszőke hajú tanárnő, akinek az idegeit nagyon megtépázta már a többéves pedagógusi praxis sokféle nyomora.

Később, éjfél előtt, immár a kassai szállodában, ennek a kollégánknak a szobájában mind a hatan összejöttünk. Kollégánknak, akinek más-különbben Margit (vagy Margita?) a keresztnéve, remek füstölt szalonnát és házikolbászt hozott magával az útra, s mivel ő maga fogyókúrázott és diétázott, bennünket kínálgatott vele. Valaki elkezdett élcelődni, hogy kollégánknak keresztnéve, lám, ugyanaz, mint a szerencsétlenül járt lá-

nyé, akit a mostohája féltékenységében elveszejtett. Nem tudom, újságíró-kollégánk hová akart kilyukadni, azt hiszem, ő sem tudta, mert bele-sült a viccbe. Én viszont megragadtam az alkalmat, hogy emlékeztessen a társaságot, néhány órával ezelőtt húsz percig a semmiben lebegtünk összezárva, s tisztán emlékszem rá, hogy amikor lehúztam az ablakot, hallottam a kétségbeesett, vagy ki tudja, inkább rimánkodó kiáltást:

– Margita!

– Én is hallottam – mondta a Margit nevű tanárnő.

– Én is – jelentkezett harmadik útitársunk a szoba mélyéből.

Azok hárman, akik a kérdéses időpontban az étkezőkocsiban tartózkodtak, nem hallottak semmit sem. Megint csak Horváth Béla jött rá elsőnek, hogy nem ugratásról van szó. Elvégre tényleg a semmi szakadéka fölött lebegünk. Ilyen helyzetben a történet lekerekítése nem egyszerűen formalista-esztétikai mesterkedés, s az igazság kiegyensúlyozó szerepére sem kívülről bevitt etikai normák súlya alatt van az elbeszélőnek szüksége. A történet a reményből születik ilyenkor, s mindjárt lekeréktve és befejezetten. Miként, úgy gondolom, a kassai dóm vagy a főutca régi épületei is ennek az irracionális vakreménynek a sok évszázados maradványai. A reményé, hogy a semmi szakadéka fölé felépíthető a híd. A reményé, amely a modern építészetből mintha hiányozna sokszor. Hiába, ebbe is bele lehet fáradni. Már évszázadok óta próbáljuk ugyanazt: zsákvarró tű hegyén egyensúlyozni malomkövet.

– Értem, mit akartok mondani – fordult felém Horváth Béla. – Azt akarjátok mondani, hogy a szabadság remény nélkül nemcsak erkölcsstelen, hanem elviselhetetlen is. Hát igen. Ha valaki, hát én tudom.

Azzal kiment a szobából, s a következő két napon színét sem láttuk. Tudtam, hogy ezentúl mindent másképpen fogunk nézni, még ha a felszínen sokáig semmi sem változik majd.

Történet az ötvenes évekből

Bizonyítani tudom, hogy valamely történetbe sosem keveredünk bele ártatlanul, legfőljebb tudatlanul, s belőle kilépni akkor sem adatik meg, ha közben más emberré váltunk. Erről szól ez az eseménysorozat, amelynek forradását négy éve hordozom már. Amikor letartóztattak, huszonegy éves voltam, és tudtam, hogy ezzel a történet már nem velem, hanem bennem folytatódik, s majd csak a halálom napján szakad meg.

Az ötvenes évek elején jogot hallgattam Pozsonyban, és beleszerettem egy lányba, aki polgári szülők gyermeke volt, s ezért nem vették föl az egyetemre. A lány tisztviselőként helyezkedett el annál a frissen államosított kis vállalatnál, ahol az apja főmérnökként dolgozott. Krisztinának hívták, s ez a név különösen csengett az én falusi fülemnek, és egyáltalán nem sejtettem, hogy majd a hatvanas-hetvenes években úgy divatba jön, mint a Zsuzsa, Éva, Ilona vagy Erzsébet. Az ötvenes évek elején az ember abban sem lehetett biztos, hogy lesznek-e hatvanas vagy hetvenes évek. Krisztinával, aki hatalmas farkocsba fonva viselte hosszú szőke haját, akinek kék szeme volt, és mindig halkán, szinte suttogva beszélt, többnyire eldugott, külvárosi kávézókbán találkoztunk abban a régi Pozsonyban, amelynek az arculata azóta gyökeresen megváltozott, s nem minden tekintetben a javára. Krisztina ragaszkodott hozzá, hogy kapcsolatunkat, amennyire lehet, tartsuk titokban. Szűz lány volt, és a szüzségét az irodában vettem el egy este. Konspirációnkba csak a portást avattuk be, vodkával és konyakkal vásárolva meg rendszeresen a hallgatását. A portás régi bútordarab volt a vállalatnál, és Krisztinát kislánykora óta ismerte. Az éjjeliőr este tíz órakor váltotta föl. Ővele nem barátkoztunk, miként a másik portással sem, aki jóval fiatalabb volt, és mindenkiel szemben hatóságként lépett föl. Krisztina irodáját minden második napon látogattuk csak, és este tízig el kellett tűnnünk onnan.

Mind a ketten féltünk a lebukástól, Krisztina egy kicsit jobban, mint én, mert elég gyakran hajtogatta, hogy rossz előérzete van.

– Egyszer rajta fogunk veszteni – mondogatta sűrűn.

Jövendölése egy április végi, borongós, szeles estén teljesedett be. Nem a mi hibánkból. Egy kis szerénytelenséggel és nagyképűséggel állíthatnám azt is, hogy az akkori idők zord történelmi klímája viseli szám-láján félbetört életünket. Ám ez az állítás sem felelne meg maradéktalanul a kimeríthetetlen igazságnak. A történelem hagyott nekünk kiskaput, a lebukást minden következményével együtt, önként vállaltuk. Akkor is félbetört volna az életünk, ha kísétálunk azon a kiskapun, legföljebb más-keppen, s csupán a sérüléseinket viselnénk most más helyeken.

Este fél tíz tájban történt, éppen felöltözni készültünk. A lépcsőházból lengőajtón át lehetett a folyosóra bejutni, ahonnan az irodahelyiségek nyíltak, szám szerint hat. Vagy hét. Nem emlékszem már, sosem jártam azon a helyen többé, s ha oda kellene mennem, még most, több mint har-mincöt évvel később is, elfog a remegés, mintha egykori halálraítélt tér-ne vissza a vesztőhelyre, ahol az utolsó pillanatban kihirdették számára a kegyelmet. Az idők során a lengőajtó egyik szárnya megereszkedett, s alsó szegélyével a folyosó kövezetéhez súrlódva, jellegzetes, csikorgó hangot adott, amelyet jól lehetett hallani ott messze, a bezárt, sötét szo-bában is, amely a pásztoróráink színhelye volt. Mind a ketten megder-medtünk. Több ember vasalt cipőjének kopogása hallatszott a folyosó-ról, s szemernyi kétségünk nem lehetett afelől, hogy valaki kilesett és beárult minket. Mind a ketten fölkészültünk rá, hogy hamarosan feltörik az ajtót, s annyi időnk sem marad, hogy fügefalevelet kapjunk a szemér-münk elé. Legnagyobb megdöbbenésünkre, a szomszéd szobába hatol-tak be. A behatolás nem pontos kifejezés, mert kulccsal jutottak be, más-felől mégis helyénvaló, mert akik jöttek, illetéktelenül tartózkodtak ott, s ez néhány perc múlva nyilvánvalóvá vált a számunkra. A szomszédos szobában dolgozott Krisztina apja. Először azt hittük, ő felejtett el vala-mit az irodájában, vagy rendkívüli esemény történt, s jelenléte nélkülöz-hetetlen a vállalat számára ebben a szokatlan órában. A portásnál fegy-ver volt, akárki nem léphetett a vállalat területére.

Két férfi és egy nő hangját hallottuk a vékony falon át. Krisztina a nő hangját felismerte, később meg is nevezte az illetőt. A nő a vállalat al-kalmazottja volt. Nem úgy a két férfi. Igaz, csöndben végezték a mun-

kájukat, s legfőljebb félszavakat vagy félmondatokat váltottak egymással. Egyikük hangja sem hasonlított azonban Krisztina apjéhez. Csak lassan tudatosult bennünk, mekkora pácban vagyunk. Az ember többnyire későn ismeri fel, hogy rendkívüli helyzetbe keveredett, s hogy egyik pillanatról a másikra hatalmas szakadék nyílt meg a lába előtt. Megmoc-canni sem mertünk. Helyzetünk drámaiságát mélyen átélve, lélegzet-visszafojtva kerestük egymás segélykérő pillantását a félhomályban, ret-tegve, hogy idegeink felmondják a szolgálatot. A szél néha megrázta az ablakokat, s kénye-kedvére labdázott az udvar fölé kifeszített lámpával, amely árnyékokat táncoltatott előttünk a falon. A másik szobában ezalatt módszeres munkát végeztek. Nem siették el a dolgot, az biztos. Tíz óra is elmúlt, s még mindig nem távoztak. Időnként szekrényajtó nyikorgása és fiókok csapódása hallatszott át. Helyzetünk reménytelenné vált. A portást már felváltotta az éjjeliőr, most már csak úgy tudtunk volna kijut-ni a kapun, ha leleplezzük magunkat. Nem vigasztalt a tudat, hogy por-tásunk ugyanolyan pácban van, mint mi. Nyilvánvalónak látszott, hogy itt kell töltenünk az éjszakát, s reggelig ki kell ötlőnünk valamit, ha el akarjuk kerülni a teljes lebukást. Ha ugyan föl nem fedeznek bennünket addig!

Aztán odaát az egyik férfi felhívott valakit telefonon. Rövidre fogta a mondanivalóját, s én életem végéig nem felejttem el a szavait. Azt mondta:

– A pénz a bal felső asztalfiókban van. Az iratok a jobb oldali fiók-okban, a középsőben és az alsóban. Néhányat a szekrényben is elhe-lyeztünk.

Aztán elmentek. A portás nem adott fel bennünket, s akkor már tud-tam, hogy ez több volt, mint hősiesség. Az eltávozók nyomában teme-tői csönd maradt vissza, s mi a legkisebb neszre is összerezcentünk. Szeretkezéseink színhelyén úgy ültünk hosszú percekén át, mint halál-raítéltek a siralomházban. A hasonlat nem túlzás. Akaratlanul olyas-minek lettünk tanúi, ami ha kiderül, a legnagyobb veszedelmet hozza a fejünkre. Én szedtem össze magam előbb.

– Valahogy ki kell jutnunk innen – mondtam Krisztinának.

Igazán okos kijelentés volt, férfias és bátor, ha az a „valahogy“ szócs-ka nem csapta volna agyon mindjárt a mondat elején annak egész értel-mét. Okosságomra Krisztina nagyobb okossággal lícitált rá.

– Sehogyan sem jutunk ki – mondta.

Tudtam, hogy ő járt közelebb az igazsághoz. Felöltöztünk. Egy darabig az ajtónál hallgatóztunk, aztán óvatosan és halkán kiosontunk a folyosóra. Krisztina apja irodájának ajtajáról őrzött magánál egy kulcsmáslatot. A kíváncsiság a félelmünket is legyűrte. Belopakodtunk a főmérnöki rezidenciára, amely a legcsekélyebb kopottas eleganciát sem árasztotta, inkább csak szegénységet, és egy nemrég elkövetett bűntény csípős szagát. Krisztina először az asztalfiókot kutatta át.

– Egy köteg dollár – mondta szüksézáva. – És még valami. A pince kulcsa.

Ez új helyzetet teremtett. A helyiség hátsó részében volt egy kis konferenciaasztal és néhány kényelmetlen szék. Úgy gondoltuk, az éjszaka itt szinte elnyel bennünket, megvéd, kitől is? Önmagunktól. Krisztina marokra fogta a pinceajtó kulcsát, s egy darabig úgy szorította, mint fuldokló a folyó fölé hajló faágat. Megmenekülésünk kétségtelennek látszott. A pincén át egy kis ablakon ki lehetett jutni az utcára és felszívódni a névtelenségben.

– Várjunk éjfélig – mondta. – Most még járhatnak az utcán. Minél később szökünk ki, annál valószínűbb, hogy senki sem lát meg.

– Figyelmeztetni kellene az apádat – mondtam.

Krisztina szemben ült velem, háttal az ablaknak, így alig láttam az arcát. Csak a hanghordozásából következtettem ki, hogy erősen töpreng. Már nem fűlt el a hangja az izgalomtól.

– Igen, ez itt a bökkenő.

– Micsoda? – kérdeztem.

– Az apám. Nem hagyhatom cserben.

– Azonnal elmegyünk hozzátok.

– Igen – mondta tűnődve. – Hozzánk. Az lesz a legjobb. De ha figyelmeztetjük is, hova futhat? Nem futhat ki az országból.

Hát ez, sajnos, igaz volt. Elkéstünk. Bizonyosnak látszott, hogy néhány óra múlva házkutatást tartanak nála, aztán itt, a hivatalában is. És akkor megtalálják az ide csempészett dollárokat. Mindent megtalálják, amit csak akarnak, ami elég ahhoz, hogy letartóztassák. Ha ezek ki akarnak nyírni valakit, senki sem tudja lefogni a kezüket. Valahol, egy hivatalban, eldöntötték, hogy Krisztina apját ki kell nyírni, és az ilyen döntéseket nem szokás megváltoztatni.

– Valami iratokat is emlegettek – mondta Krisztina.

Nem mertünk lámpát gyújtani, még úgy sem, hogy besötétítjük az ablakokat. Krisztina kirámolta apja íróasztalának összes fiókját, aztán a szekrényt vette sorra. Iratokat, számlákat, dossziékat, minden, ami a keze ügyébe került, kiszórt a szoba közepére, s a papiroshalom tetején szétterítette a dollárokat. Aztán a kezembe nyomta a pinceaajtó kulcsát.

– Menj előre – mondta.

– Nem megyek.

– Ha nem mész, te is bajba kerülsz.

– Tudom – mondtam.

Huszzonegy éves korában az embert elvakítja a szerelem. De nemcsak a szerelem, az igazságérzet is, amelyet most Krisztina iránt érzett szerelmem is táplált. Ebben az életkorban az egészséges embert velejéig fölháborítja minden aljasság, kivált ha még a lányt is elveszítheti, aki a legtöbbet ér neki a világon.

– Adjál gyufát – mondta Krisztina.

Én pedig habozás nélkül a nadrágzsebembe nyúltam, és a kezébe nyomtam a doboz gyufát. Mire a tüzet észreveszik, az ide csempészett „bizonyítékok” egytől egyik elhamvadnak.

– Még meggondolhatod magad – mondta a lány.

– Már meggondoltam.

Krisztina máglyát rakott a papiroshalomból, s a máglyát négy oldalról meggyújtotta. Előbb azonban lehúzta a rolót az ablak előtt, hogy a szemközti lakók minél később vegyék észre a tüzet, a papirosokat pedig szétzaggatta, hogy könnyebben égjenek.

– Kár, hogy nincs benzinünk – mondta.

A tűz elég keservesen lobbant nagyobb lángra. Leguggoltunk, és a máglya széléről kiszakított papirosdarabkákkal tápláltuk, s úgy tetszett, minden iratot egyenként kell elégetnünk. Aztán egyre nagyobb fényben láttuk egymás arcát. Nem tudom, Krisztina mit látott az én arcomon, én az övét kipirultnak és elszántnak láttam. Eddig is tudtuk, hogy pokolban élünk, s most már tüzet is raktunk hozzá.

– Menjél – mondta Krisztina.

– Vagy veled, vagy sehogy – feleltem.

– Én nem mehetek – mondta. – Itt kell találniuk engem. Bizonyítéknak, hogy én voltam a gyújtogató, nem az apám.

– Veled maradok – mondtam.

Több, mint egy emberöltővel később furcsa érzés visszaemlékezni arra a fiatalemberre, aki lelkesen tette tönkre életét egy pár kék szemért és a farkocsba font szőke hajért. Visszamentünk a konferenciaasztalhoz, és úgy ültünk le egymás mellett, hogy Krisztina a vállamra hajthassa a fejét. Vártuk, hogy a tűz eleméssze azt a sok iratot és pénzt, amelynek be kellett volna mocskolnia egy ártatlan ember becsületét. Vártuk a tűzoltókat, és hogy azok itt találjanak és letartóztassanak bennünket. Ahogy ott, a szoba végében egymásba kapaszkodtunk, volt egy pillanat, amikor az a huszonegy éves fiatalember hirtelen megöregedett, és éppen olyan volt, és éppen úgy gondolkodott, mint én most. Ez a három évtizednyi időeltolódás tehette, hogy a fiatal joghallgató egészen tisztán látta, a máglya tűzében nemcsak iratok fognak hamuvá égni. Az idő, amelyben mindnyájan létezünk, maga is lobogó máglyatűz, s ami lassan elég benne, fiatalságunk, benne minden szerelemmel, igazságérzettel, hittel és önfeláldozással.

Az éjféli látogató

Talány, megfejthetetlen ellentmondás, az élet gonosz fintora, miért enyészik el vagy semmisül meg abban a pillanatban, hogy kimondtuk, az igazság, mint amikor a zsebkendőbe rejtett lopott gyémántról ott-hon kiderül, hogy csak egy vacak kavics, amilyenből százezer rakódik le az örök folyók változó medrében, s csiszolódik laposra, mint közhelyekké a tegnapi bölcsességek. Megtanultam, hogy a megismerhetőség egy bizonyos határán túl a másik ember örök rejtély marad a számunkra, s akár mennyire széleseben múlnak az évek, tudásunk az ember természetéről, az időről és a halálról alig több, mint egy aligátor tudása lehet a vízi erőművekről vagy az eszkimókról. Pedig már csaknem egy emberöltő választ el attól az évtől, amelyben elmaradt a nyár, gimnazista voltam, élt még az apám, és vidéken laktunk. Valami összezavarodott az évszakok rendjében, mert még éppen csak kitavaszkodott, és hosszú esővel, az örökké süvítő északi széllel a nyakunkon volt már az ősz, s júliusban meg augusztusban néha olyan kitartóan pattogott a tűz cserépkályhánkban, mintha karácsony közelítene már.

Emlékezetemben úgy maradt meg, mint egy mozdíthatatlan, örök állókép, vagy mint látomás, amely nem is az emlékezetünkbe, hanem egyenesen a lelkünkbe, annak is a legérzékenyebb, legrejtélyesebb közepébe égette volna bele üzenetét: apám és barátja, egy bizonyos Krizsán Győző a cserépkályha mellett teázva elmélkednek és vitatkoznak az igazságról, az élet értelméről, történelemről és a nők kiismerhetetlenségéről – olyan dolgokról, amelyek távol álltak akkor az érdeklődésemtől, s ma is csak dadogva tudnék nyilatkozni róluk. Kideríthetetlen a számomra, mi vezet egyes embereket arra, hogy fűtyüljenek az élet adta összes örömekre, hogy félretegyék az önfenntartásukért vívott mindennapi harc összes gondját, és elmerüljenek azoknak a problémáknak a taglalásában,

amelyeknek a hajszálgyökérzete végtelen számú szállal és kitéphetetlenül kapaszkodik bele a létezés minisztériumáról egyedül számot adni tudó Isten létének vagy nemlétének szövevényes és megfejthetetlen kérdéskörébe. Élet és halál, determinizmus és szabadság, férfi és nő – megannyi metafizikai szócséplésre csábító ürügy, hogy megvigasztaljuk magunkat a sivár hétköznapiért, és bosszút álljunk esendőségünk miatt. Ma sem látom ezt másképpen, mégha sok mindent megértettem is azóta apám és barátja teázgatásainak és elmélkedéseinek értelméből.

Mert mind a kettejüknet jó okuk volt bosszút állni a sorsukért. Apám, és hasonlóképpen Krizsán Győző is, annak a középosztálynak a szellemi örökségét vitte tovább, amelyet a negyvenes évek társadalmi földmozgása szinte a sír szélére taszított, s mivel még magyarok is voltak, már-már valami imaginárius világ határhoireinek nézte őket az ember, nem is földi lényeknek, hanem szellemeknek inkább. Nos, ezúttal nyilvánvalóan túloztam, mert ma már én sem hagyom megtéveszteni magam, s hogy mi valóságos abból, ami valóságosnak látszik, és mi imaginárius, a halál közeledtével másképpen látszik, mint amikor húszéves az ember. Csupán azt akartam jelezni, hogy egy napon, mint valami egyenletesen emelkedő léghajó kosarából, kiestek az időből, és ettől a naptól fogva a mindennapi kapcsolatuk a világgal, amelyben éltek, az anyagcseréhez szükséges létfenntartási minimum előteremtésére korlátozódott, s a kor vagy a személyes karrierjük annyira sem érdekelte őket, mint a szomszédasszony kutyája vagy horoszkópja. Apám tragédiáját tetézte, hogy miután első felesége elvált tőle, második felesége (anyám) fiatalon meghalt tébécében, s ettől ő még meghunyászkodóbbá és zárkózottabbá vált. Úgy okoskodott, hogy személyes katasztrófáinak ebben a sorozatában valami megfejtésre váró törvényszerűség munkál, s csak ennek a törvényszerűségnek a felderítése adhat magyarázatot balsikereire meg tévedéseire, és óvhatja meg az újabb sorscsapásoktól. Krizsán Győző sorsa nem volt ilyen vigasztalan. Ő a régi világban nagykereskedő volt, s azután is, hogy államosították az üzletét, őt magát pedig lefokozták segédeladónak, élte a maga begyakorolt aggregényéletét, amelyet nem éppen feddhetetlen erkölcsű lányok színezték meg olykor néhány napra. Mindenesetre apám és Krizsán Győző jól megértették egymást, és az igazság ellentmondásaival bajlódtak, megállapítva, hogy rengeteget tudnak a történelemtől, az emberi viselkedésformákról, a lé-

lek és szellem működési mechanizmusáról, csak az Igazságot nem ismerik, ami az ő szavajárásukban ennek a törvénynek a végső értelmét adja, noha kimerítő vitáik végén nemegyszer érezték úgy, hogy az Igazságnak egészen a közelébe jutottak. Ilyenkor felvillanyozottak és átszellemültek voltak, és még azt a luxust is megengedték meguknak, hogy az elfogyasztott nagy mennyiségű tea után felhajtsanak egy kupicával az olcsó üzleti borókapálinkából, amelyet apám kulcsra zárva tartott egy szekrényrekeszben néhány bélyegalbum és numizmatikai ritkaság között.

– Rossz híreket hallottam Erikáról – mondta egy ilyen teázgatás közepén Krizsán Győző.

Nem volt szokásom kihallgatni a beszélgetéseiket, s ha ezen a kora őszi hangulatú júliusi délutánon nem zuhogott volna az eső, nem is tartózkodtam volna otthon. Erika nevének említésére azonban fülelni kezdtem a másik szobában, s bár a két szoba között csukva volt az ajtó, minden szavukat tisztán értettem. A féltestvérem, Erika, hat évvel volt idősebb nálam, s másfél éve szegődött el pincérnek Pozsonyba. Ritkán járt haza, és akkor is inkább az anyját látogatta meg, noha előfordult, hogy néhány napot nálunk töltött. Apámat nem szerette kevésbé, mint az anyját, bár utólag most úgy látom inkább, hogy egyiküket sem kedvelte különösebben, ezért az előbbi mondatomat abban az értelemben kellene átfogalmaznom, hogy apám nem volt ellenszenvesebb neki az anyjánál. A rossz hírek, amelyekről Krizsán Győző beszámolt apámnak, inkább mendemondák voltak csak, de azért apámat nyugtalanították. Eszerint Erika otthagya az állását, s azt a foglalkozást úzi, amelyről teázgatás közben csak szemlesütve illik beszélni. Persze lehet, hogy mindebből egy szó sem igaz. Arra viszont szemtanúk vannak, hogy kétes hírű mulatók és kávéházak környékén szinte mindennap megfordul, és mindenféle külföldiekkel érintkezik. Apám a gyanúnak még az árnyékát is igyekezett eloszlatni Erika körül, de nem győzte meg a barátját.

– Tűzbe teszem érte a kezem – mondta, amikor este kikísérte Krizsán Győzőt. Amikor azonban visszatért, láttam rajta, hogy erősen töpreng, s hogy mielőtt a cserépkályhába dugná a kezét, azbesztkesztyűt húzna. Kis idő leforgása alatt előbb úgy döntött, hogy levelet ír a lányának, majd megmásítva elhatározását, közölte velem, hogy mégis inkább személyesen jár utána a rossz híreknek, és máris csomagolni kezdett. A hajnali vinnal utazott el, és megígérte, hogy éjjelre hazajön.

– Vegyél valami felvágottat és sajtot vacsorára, de sokat – mondta. – Lehet, hogy a nővéredet is hozom.

Nem voltam még nagykorú, apám azonban már régóta felnőtt emberként kezelte, és megtartóztatta magát azoktól a borzalmas praktikáktól, amelyeket nevelési módszereknek szokás nevezni, de amelyek a legkevésbé sem arra valók, hogy felkészítsenek bennünket az életre, hanem hogy hozzáidomítsanak egy minden ízében steril, fantazmagórikus lényhez, ahhoz az ideálképhez, amely a szüleink fejében született, mintegy (többnyire deformált) összegzéseképpen az életről összehordott tapasztalataiknak. Apám nem akart engem a nap minden órájában nevelni. Megelégedett azzal, hogy néha megbeszélte velem a gondjait, s hagyta, hogy a saját belátásom szerint cselekedjem. Önállóságomnak örültem is, meg nem is. Nem örültem olyankor, ha el kellett viselnem a saját cselekedeteim felelősségének súlyát. Azt a fajta paternalizmust, amely épp a felelősség súlyától szabadít meg, sohasem ismertem. Korán megismertem viszont a magányt, a felnőtt embernek a magányát, aki felelős a cselekedeteiért és a sorsáért, és ebben a felelősségben senki sem osztozhat vele. Ez a magány néha az elviselhetetlenségig nyomasztott. Mégsem hiszem, hogy apám helytelenül tette, amikor rám bízta a dolgom intézését, és ezt se akkor, se ma nem tulajdonítom a részéről megnyilvánuló közönynek vagy szeretethiánynak. A magány és függetlenség méltósága értékesebb számomra az akollét békés felelőtleniségénél.

Másképpen állt a helyzet Erikával. Minden érzelmi kapcsolatban legyen az barátság, szerelem vagy akár szülő-gyermek viszony, van valami eszelős vonás, amelyben a féltékenység mérges virágai tenyésznek, jöllehet az odaadás és áldozatkészség is ebből a vonásból fakad. Az épeszű ember világosan el tudja különíteni magában a szerelem érzését a barátságtól, és a barátságot a pusztá rokonszenvtől. Apám érzelmi viszonya Erikához azonban meglehetősen kusza volt. Néha olyan hőfokon nyilvánította ki érzéseit féltestvérem iránt, hogy az az ízléstelenséggel volt határos, és akár félreértésekre is okot adhatott volna. Máskor viszont úgy bánt a lányával, mint valami óvodás gyerekkel vagy az olyan hülyegyerekekkel, akinek azt is el kell magyarázni, hogy mire való a vécepapír. Egy bizonyos: éberen figyelte sorsa alakulását, én pedig legfőbb találgatni tudom, hogy mi húzódnak meg zaklatott viselkedésének a hátterében. Első felesége tisztázatlan körülmények között vált el

az apámtól. Apám nem volt hűtlen hozzá, állítólag sohasem veszekedtek, állítólag nagyon boldog pár voltak. Apám első felesége attól félhetett, hogy nélkülözés vagy nyomor vár rá az akármikor megátalkodott reakciónak minősíthető apám mellett, s apám maga tanácsolta neki, hogy költözzenek szét. Első házasságáról apám ritkán beszélt nekem. A megátalkodott jelzőt mellőzve bélyegezték reakciónak, és a földmérnöki diplomáját sem vették el, első felesége azonban akkor már újra férjhez ment. Erika hol az anyjánál, hol nálunk nevelkedett, s apám, miután a második felesége, az én anyám fiatalon meghalt, minden gyöngédségét és a rajongással határos szeretetét Erikára pazarolta. Tisztában volt vele, hogy nem láncolhatja magához a lányát, ám a barátjától hallott pletyka ürügyet szolgáltatott neki arra, hogy Erikát hazaédesgesse néhány napra. Talán abban sántikált, hogy itthon szerez neki állást, ez viszont hasztalan igyekezet lett volna, mert Erikát a csavargó vére akkor is elhajtotta volna a városunkból, ha mindjárt polgármesterré választják.

Nem maradtam fent éjfélig, ezért csak másnap délelőtt váltottam néhány szót nővéremmel. Látnivaló volt, hogy a kedve ellenére jött haza, de hogy mivel vette rá a hazajövetelre apám, nem árulta el. Az is látnivaló volt, hogy valami nagy változás állt be az életében. Viselkedésében nyoma sem volt annak a gyerekes szeleburdiságnak, amely miatt – hiába volt hat évvel idősebb nálam – sohasem vettem komolyan őt. Azt viszont nem állíthatnám, hogy megkomolyodott volna. Inkább ellustult.

Igen, ez volt az első benyomásom róla. Tekintetéből úgy eltűnt a hajdani élénkség és kacérság, mintha azelőtt is csak álcázásul szolgáltak volna számára. Egészében véve kissé idegennek találtam, s ezt meg is mondtam neki. Olyan a számomra, mint egy előkelő, távoli rokon, akinek sok pénze van, dolga viszont annál kevesebb, s akit elkényeztet a férje, a rokonság, mindenki, ő viszont naphosszat unatkozik. Erika biztosított róla, hogy ebből egy szó sem igaz, sajnos, keményen dolgozik, és a fáradtságtól néha reszket a térdje. Nyilvánvalóan hazudott, s nekem kedvem lett volna rákérdezni az éjszakai élet örömeire, de nem akartam bizalmaskodni vele. A féltestvérem volt csak, mi közöm hozzá, hogy kurva-e, gondoltam. Különösebben sosem rajongtunk egymásért, inkább csak megtűrtük egymást, mint két olyan hajótörött, akit más hajóról vetett partra a víz, s valamiképpen osztozniuk kell a gondokban, ha életben akarnak maradni. Egész délelőtt kettesben voltunk a házban, majd elmentünk ebédelni a

nem messzi kifőzdébe. Ebéd után Erika meghívott egy pohár limonádé-ra a Sasfészek nevű kávéházba, amely nevéhez méltatlanul enyészett a belváros legszebb pontján, három templom között, s annyira lezüllött már, hogy rendes ember ritkán tette be a lábát oda.

– Csak néhány napig maradok – mondta Erika.

– Apánk így is nagyon örül.

– Még szűz vagy? – kérdezte Erika.

– Micsoda kérdés...

– Nem akartalak zavarba hozni.

– Apánkat nagyon elszomorítaná, ha csalódást okoznál neki.

Nem tudom, megértette-e a célzást, mindenesetre állta a tekintetemet, és azt mondta:

– Mindenki a maga életét köteles élni.

Hát ettől nem lettem okosabb. A beígért néhány napot Erika kénytelen volt nálunk tölteni, mert anyja második férjének a rokonai éppen anyjá-éknál nyaraltak, s annyi hely sem volt a lakásukban, hogy egy szalmazsá-
kot le tudjanak teríteni. Erika minden délután meglátogatta őket, de nem sokáig időzött náluk. Szemléltatást rettenetesen unatkozott, és valami okból került apámat is, meg engem is. Délig lustálkodott az ágyban, este hét óra után pedig letapadt a tévé elé, és akár érdekelte őt a műsor, akár nem, műsorzárásig föl sem kelt a székéről. Megpendítettem apám előtt, hogy szerintem Erika nagyon megváltozott, apám azonban azt felelte, hogy képzelmű, és hogy szerintem Erika pihenni jött haza, meg talán megunta a nagyvárosi életet, és azt fontolgatja, hogy itthon fog magának férjet. Nem tudom, apám honnan szedte ezeket a képtelenségeket, de annyira hitt bennük, hogy fikarcnyit sem törődött azzal, mit csinál a lánya egész nap. Krizsán Győzőnek elárulta, hogy amióta Erika hazajött, ő megnyugodott, és nagyon elégedett mindennel, mert úgy szép az, ha együtt van a család, és mindenki boldog. Barátja egyetértett atyai érzelmeivel, aztán arról kezdtek elmélkedni, vajon Görgői áruló volt-e, vagy mégis ő volt az igazi hazafi, s hogy vajon utat tévesztett-e a magyarság a kiegyezés után, vagy csupán kényszerpályára szorult. S mivel a hűvös időnek és az esőnek csak nem akart vége szakadni, ez a néhány teljesen eseménytelen és halálosan unalmas nap olybá tűnt a számomra, mintha tényleg megállt volna forgásában a föld, hogy az örökkévalóságig tartóan kimerevítsen egy borongós hangulatú, alapjában véve azonban idilli-

kus pillanatot az életünkből, amelyben senki sem boldog úgy istenigazából, mégis elégedett a sorsával. Ó, de tudom azóta is gyűlölni az ilyen illúziókat!...

Valóban szűz voltam még, noha minden este összejártam az egyik osztálytársnőmmel, s teste domborulatait és hajlatait meglehetősen jól ismertem már. Egyébként a város ificsapatában futballoztam, s edzések után betértem barátaimmal a futballpályával szomszédos csárdába. Ebben a kocsmában kaptam rajta Erikát egy kiskatonával, amint csókolództak a folyosón. Ő is észrevett engem, és enyhén elpirult. Amikor a barátaimmal odébálltunk, utánam jött, és félrehívott egy pillanatra.

– Semmit sem láttál, érted? – mondta.

– Hát persze.

Miközben apám nyilván békésen teázgatott barátjával, az elmúlt időközön és az élet értelmén merengett, s talán a csillagok állását is szóba hozta, noha nem volt babonás.

Még ugyanaznap egy kései órában csöngetett valaki. Apám éppen a konyhában tartózkodott, így ő ment kikémlelni az ajtón.

Rettegett az előre be nem jelentkezett látogatóktól. A szurokfekete éjszakában egy szurokfekete néger ácsorgott a ház előtt, arcában fehéren izzott két csillagszeme.

– Hamilton Fitzgerald Mbumbo vagyok, a kerecsensólyom Malawiból, az egykori Nyassazaföldről – mondta, és megkérdezte apámtól, hogy ért-e angolul. Föltételezem, Hamilton Fitzgerald Mbumbo az első és még sokáig az utolsó afrikai volt, akit a modern kor gyorsuló népvándorlása és utazási láza álmos, fejlődésében a múlt század végén megrekedt kisvárosunkba idevezetett, ezért apám szótlannul állt előtte egy darabig, s azon töprengett, vizionál-e, vagy valami vándorcirkusz-társulat érkezett inkognitóban a városunkba, esetleg a néger kém-e, vagy csupán egy, a megszokottnál is barnább bőrű cigány, aki négernek adva ki magát, valami trükkel pénzt akar kicsikarni tőle.

– Nem tudok angolul – mondta ezért ridegen. – Mi magyarok vagyunk.

– Én nem beszélek magyarul – sajnálkozott a néger, szlovákra fordítva a nehezen bontakozó társalgás nyelvét. – De, amint látja, Bárány úr, szlovákul már megtanultam egy kicsit.

– Örvendek – mondta apám szárazon. – Honnan tudja a nevemet? És mit óhajt?

A néger udvariasan és valami lefordíthatatlan szlovák nyelven, mindazonáltal mégis érthetően közölte apámmal, hogy Erikával szeretne beszélni.

– Maga ismeri a lányomat?

– Ó, igen, kitűnően ismerem – mondta a néger, és ahogy mosolyra húzódott a szája, világítottak a fehér fogai, hogy apám majd belevakult.

Mindnyájan drámai pillanatokat éltünk át. A tévében egy olasz filmvígjáték ment, amelyben a főhős, egy szegény, spagettizabáló olasz éppen lóvátenni készült egy gazdag, spagettizabáló olaszt, amikor apám belépett a szobába, és meggyújtotta a villanyt. Olyan méltóságteljesen állt a villanykapcsoló mellett, mint egy államfő, aki az előbb értesült róla, hogy palotaforradalommal megfosztották a hatalmától. Szúrós tekintettel nézett Erikára, majd kimérten így szólt hozzá:

– Egy szerecsen keres.

Erikának az arcizma sem rándult, s körülményeskedve kászálódott ki a tévé elé húzott karosszékéből, mintha eddig oda lett volna kötözve.

– Csak nem Hamilton? – kérdezte.

– Valamilyen madár – mondta apám fagyosan. – Sas, vagy ilyesmi.

Erika magára terítette azt a lila pongyolát, amely megboldogult anyámé volt valaha, és kisuhant apám mellett a folyosóra. Vendégét nem merte bevezetni a szobába, hanem a konyhában kínálta meg helyyel. Elég hangosan beszéltek, az volt az érzésem, hogy veszekszenek, de egy kukkot sem értettünk az eszmecseréjükből, mert angolul kiabáltak. Ezenközben apám önuralma kezdett vészesen zsugorodni, s mind idegeibben pislogott a konyha felé – a megbuktatott államfőben alighanem most tudatosodott, hogy a puccsot végrehajtó katonák akármikor rátörhetik az ajtót. Néhány rövid mondatban tájékoztatott, hogy körülbelül mi folyik a konyhában, aztán elővette az üveget, és minden jómodort félretéve, csak úgy kétszer jól meghúzta. Láttam rajta, hogy katarzison megy át. Ki tudja, mi történik még, ha a néger nem távozik hamarosan. Hallottuk, hogy Erika bezárja mögötte az ajtót, és hallottuk a vendég távolodó lépteinek kopogását az ablakok alatt. Apám magánkívül volt, és úgy nekirontott Erikának, hogy azt hittem, azonnal megöli.

– Hol tanultál meg ilyen jól angolul? – ordította.

A rettenetes hangtól, amely híven adta vissza az apámban dúló indulatokat, Erika megszeppent egy percre.

– Hát a tanfolyamon – mondta. – Egy pincérnőnek tudnia kell...

– Azt kérdeztem: ilyen jól?

Erika elkígyózott mellette a hálószozája irányába, de az ajtónál megállt, kezét a háta mögé rakta, s a vállával nekitámaszkodott a fehér szárnyasajtónak.

– Hamilton nagyon sokat segített – mondta.

Apám őrjöngött.

– El tudom képzelni! Ki ez a néger?

– A férjem – válaszolta Erika fátyolos hangon.

Ezen a ponton elbeszélésem véget is érhetne, hiszen magyarázatot nyert a nővérem személyét és természetének furcsa megváltozását körülvevő rejtély, mely a titokzatosságnak legcsekélyebb foltját sem hagyta vissza a történeten. Nővérem tehát titokban férjhez ment egy négerhez, s föltehetőleg gyereket várt tőle. Szeretném azonban azt is hangsúlyozni, hogy a napvilágra jött igazság fényében a dolgok, minden más hiedelemmel ellentétben, nem szépülnek meg, csupán megmutatják egy pillanatra összes részletüket és valódi méreteiket. A kerecsensólyom távozását követően Erika azonnal elhagyta apám házát. Apám hamuszín arccal, de némán szemlélte készülődését, és nem köszönt vissza neki, amikor Erika egy bőrrönddel és egy kisebb vászon útításkával megpakolva kilépett az éjszakába. Első gondolatom az volt, hogy apám még mindig rettenetesen haragszik. Ma azonban másképpen látom a dolgokat. A megrendülés vette el a szavát, ahogy egy erősebb ütés következtében a látásunkat veszítjük el rövid időre.

Másnap reggel ágyban fekvé találtam apámat, s azt hittem, halott, de csak eszméletlen volt. Azonnal intézkedtem, hogy szállítsák kórházba. Délután szerettem volna meglátogatni, de az intenzív osztályon kezelték, és nem engedtek be hozzá. Még mindig eszméletlen volt. Később néhány percre beugrott hozzám Krizsán Győző, és megrendülve, a részvétől el-elcsukló hangon elmondta nekem, hogy apámat feltehetően agyvérzés érte, és állapota válságos. Nagyon kétségbeestem. Ha saját magam kerültem volna a halál közelébe, talán fel sem fogom, milyen veszélyben vagyok. A saját sorom sohasem izgattott annyira, mint azoké, akik közel állnak hozzám.

Ezen a lidérces éjszakán messzire elkerült az álom, s már éjféltre járt az idő, amikor a kapucsengő berregése riasztott fel csapongó képzelgéseimből. Azt hittem, Erika jött vissza, miután hírért vette apám tragikus megbetegedésének. Nem tudhattam, hogy Erika akkor már árkon-bokron s

legalább egy tucat országhatáron túl járt. Egy középkorú, fiatalos mozgású, de érett tekintetű férfi kért bebocsátást, arra hivatkozva, hogy apámról hoz híreket. Szívesen beengedtem hát, bár nem emlékeztem rá, hogy valaha is láttam volna. Magabiztos fellépésével és megnyerő modorával azonnal megnyerte a bizalmamat. Ahhoz a ritka emberfajtához tartozott, akiről első látásra tudjuk, hogy nincsenek alattomos hátsó gondolataik. Restellkedve vallottam be magamnak, hogy bár még alig szólt, máris vakon bízom benne. Miután leültettem a nappaliban, a férfi azonnal a tárgyra tért.

– Azért jöttem, hogy megnyugtassalak – mondta. – Apádnak nincs agyvérzése. Az orvosok nem állapítottak meg semmi elváltozást a szervezetében. Apád tökéletesen egészséges. Nagy megrázkódtatás érte, de ki fogja heverni.

– Ön orvos? – kérdeztem.

– Olyasmi.

– És ismeri az apámat?

– Igen. Nagyon régen és nagyon jól ismerem.

– Bennünket aztán alaposan meglátogatott az Isten – sóhajtottam.

A férfi bólintott.

– Ez szó szerint így van – mondta.

Megkérdeztem tőle, megkínálhatom-e, de ő udvariasan az értelemre adta, hogy nem dohányzik, nem iszik, és a kávé vagy a teát sem kedveli. Egyébként is hamarosan továbbmegy.

– Apádat rendesen kivizsgálják majd a kórház idegosztályán – mondta, s én hálás voltam a tapintatáért, hogy elmeosztály helyett idegosztályt mondott. – De aztán minden rendbe jön.

– Ez biztos?

– Abszolút biztos. Elhiheted nekem.

– Mégis, honnan tudja ilyen biztosan? – kérdeztem.

A férfi kitért az egyenes válasz elől. Fölkelt az asztaltól, s bár kétségkívül először járt a lakásunkban, fesztelenül mozgott máris. Az a rémes gondolatom támadt, hogy mindent tud rólunk, olyasmiket is, amikről még nekünk sincs tudomásunk. A kanapétól balra álló kis asztalkán szemügyre vette a vázát, s mint valami műkereskedő vizsgálta egy darabig, bár nem nyúlt hozzá. Amikor visszafordult és újra rám nézett, kedves komolyság villant meg a szemében. Azt mondta:

– Apádnak tudnia kellett volna, hogy az élet értelmét lehetetlen megmagyarázni, csak megérteni lehet. Megérteni, miközben nincsenek rá szavaink. Vannak pillanatok az életünkben, amikor minden titok egycsapásra megvilágosodik előttünk, és nincs szükségünk szavakra. Megváltoztatni az életét ezután csak az képes, aki tud szeretni.

Megbabonázva hallgattam őt, s inkább az idegeimmel értettem, amit mond, mint az értelmemmel. Ő pedig így folytatta:

– Ez ugyanúgy vonatkozik az igazságra is. Az igazságot lehetetlen kimondani. Amint kimondtuk, nem igazság többé. Apád azt a pillanatot élte meg, amikor a tudása egy villanásnyi időre a végtelenbe tárgult.

Ekkor történt, hogy nem bírtam a szemébe nézni tovább.

– Apád még mindig az első feleségét szereti, aki gyáván elhagyta őt. A lányában is őt szerette.

– Kicsoda ön? – kérdeztem.

A férfi ügyet sem vetett rám.

– Az első felesége hamarosan megözvegyül – mondta. – De nem fog visszatérni az apádhoz.

Azzal elment, s még csak kezet sem nyújtott nekem. Apám valóban hamarosan felépült, s nem sokkal a halála előtt, amikor a kezébe vette matematikusi diplomámat, bevallotta nekem, hogy még mindig az első feleségét szereti, aki második férje halála után harmadszor is férjhez ment, ezúttal egy vele egyidős rendőrtisztthez. Erikától még annak az ősziesen hűvös nyárnak a végén levelet kaptunk, s benne nővérem elhencegett vele, hogy az apósa törzsfőnök, neki külön medencéje van otthon meg egy szelíd oroszlánja, és nemsokára megszüli gyermekét. Egy másik levélből arról értesültünk, hogy Hamilton Fitzgerald Mbumbót, a kerecsensólymot foglyul ejtették a Hazafias Front partizánjai, s ő az apósával Zaireba menekült. Harmadik levelében tudatta velünk, hogy feleségül ment a Hazafias Front egyik délceg ezredesehez. Több levelet nem kaptunk tőle.

Vezéráldozat

Kedvem volna ismeretelméleti gubancnak nevezni a fiatal sakk-mester, L. P. esetét, mert a legnehezebb végjáték-feladványoknál is bonyolultabb. Pedig maga a történet hétköznapi banális, és úgy indul, mint egy krimi. Egy ködös januári estén L. P.-t leütötték a Széplak utcában, barátnőjét Esztert, pedig megerőszakolták.

Tizenegy óra lehetett, L. P. és barátnője a villamosra vártak. A szemközi borozóban éppen záróra volt. A ködben L. P. nem látott messzire, s bár feltűnt neki, hogy a borozóból négy-öt tagú részeg csoport távozik, eleinte nem gondolt rosszra. Villamos egyik irányból sem jött. Eszter indítványára behúzódtak az átjáróba, mert ott valamivel melegebb volt, feltűnés nélkül csókolódzhattak és a villamosmegállóra is odaláttak. Két éve jártak együtt és március elejére tűzték ki az eljegyzésüket. Moziból jöttek, L. P. rábeszélte Esztert, hogy az éjszakát töltsék nála. Az átjáró egyik sarkában olyan meghitt sötétség volt, hogy azt hitték, itt szinte láthatatlanok a külvilág számára. L. P., a fiatal sakkmester bal kezével átfogta barátnője derekát, jobb kezével pedig félrehajtotta Eszter nyakán a sálát, hogy ajkaival hozzáférhessen a lány füléhez. Ekkor történt, hogy valaki durván hátbataszította. L. P. megfordult, és egy nála másfél fejjel magasabb, erős testalkatú fiatal férfit pillantott meg maga előtt. A férfinak durva vonású arca volt, vastag alsóajka és dús, hullámos barna haja. Érzett a lehetétlen, hogy ivott.

– Eredj innen – mondta L. P. – A lány a menyasszonyom.

Elkövette azt a súlyos hibát, hogy hátat fordított a férfinak, s így lehetővé tette, hogy az hátulról leüsse őt. L. P. nem egészen fél óráig feküdt eszméletlenül az átjáró sötét zugában. Hasogató fejfájással tért magához, arra gondolt, reggelig meg is fagyhatott volna. Ha látta is valaki a sarokban heverni, azt hihette róla, hogy részeg, és továbbment. L. P. úgy bo-

torkált ki az utcára, hogy közben majdnem újra elájult, mert minden lépésénél mintha késsel vágkáltak volna sebében a tarkóján. Esztert a föld nyelte el. Viszont a ködből éppen kibontakozott az ötös villamos. L. P. nem sokat teketóriázott, fölszállt rá. Nagyon messze, Récsén lakott a szülei házában, ha lekészte volna az utolsó villamost, mehetett volna gyalog, mert taxit fogni Pozsonyban körülményes, és amúgy sem volt pénz nála. Azért a villamosban ellenőrizte a pénztárcáját, s szerencséjére a balszerencséiben, onnan egy fillér sem hiányzott. Csak Eszternek veszett nyoma.

Másnap este hétkor a szakosztály klubjában egy pohár citromlé mellett várakozott a barátnőjére. Eszter egyetemre járt, L. P. pedig a vízügyi kutatóintézetből, ahol beosztott mérnökként dolgozott, délután háromkor mindennap az egyesületbe ment. Eszterről mindenki tudta, hogy a menyasszonya, így szabad bejárása volt a klubba. A lány néha korábban érkezett, s akkor itt, a klubban vacsoráztak. Máskor kerestek az óvárosban egy éttermet, vagy vacsora helyett inkább moziba mentek. Ezen a napon a lány jócskán késett, s L. P. a kínok kínját állta ki, amíg úgy fél nyolc tájban meg nem pillantotta a ruhatárban Eszter karcsú alakját. A lány zaklatott volt és riadt, attól tart, mondta, hogy valaki követte az utcán. Persze lehet, sőt nagyon valószínű, hogy senki sem követte. Mielőtt leült volna, megvizsgálta L. P. sebt. Levette róla a ragtapaszt, és megsemmisítette a dió nagyságú dudort L. P. tarkóján, amely az ütés után sem vérzett, csupán egy piros pötty volt a közepében.

– Jól elintéztett téged az a barom – állapította meg dühösen. – De ez ahhoz képest csekélység, amin én mentem keresztül.

Túl sok ismerősük tartózkodott a közelben, akárki akármelyik pillanatban az asztalukhoz ültetett, ezért L. P. azt indítványozta, menjenek át a sakkterembe, ott kettesben lehetnek. Eszter földült volt és nehezen, habozva vágott bele az éjszaka történetek elbeszélésébe. L. P. a következőket tudta meg tőle: azután, hogy őt leütötték, még további három fiatalember jelent meg a helyszínen. Közrefogták Esztert. Az a férfi, aki a támadást kezdeményezte, rugós bicskát vett elő a zsebéből, Eszter derekához nyomta a pengéjét, és így kényszerítette őt, hogy velük tartson. Nem mentek messzire. A Széplak utcának a Palace Szállóhoz közel eső részén támadója betuszkolta egy tárva-nyitva hagyott kapun. A másik három fickó közül kettő velük tartott, a harmadik kint maradt őrszemnek a kapuban. A kapuból hosszú folyosó vezetett az elhanyagolt, koszos udvar-

ra. Eszter támadója itt bemutatkozott. Na persze nem a nevét mondta meg, hanem csupán közölte, hogy sorkatonai szolgálata idején ült már egyszer börtönben nemi erőszakért. Most nős, van egy hároméves gyereke, és nem óhajt még egyszer börtönbe kerülni. Ezért fölszólította Esztert, hogy viselkedjék okosan. Ha kiabálni mer, megöli, és elrejt a holttestét ennek a lakatlan háznak a pincéjében úgy, hogy csak napok múlva találják meg, ha egyáltalán megtalálják. Ha viszont okosan viselkedik, nem esik bántódása. Eszter majd megőrült félelmében, de lélekjelenléte nem hagyta el. Azt mondta, és nem hazudott, hogy éppen havivérvése van. Támadóját azonban ez egyáltalán nem zavarta, annál jobb, mondta, szereti a vért. Két társát visszaküldte a kapuba, és megnyugtatta Esztert, hogy amazoknak nem fogja kiszolgáltatni. Aztán a falnak döntötte a lányt, és háromnegyed óra leforgása alatt kétszer megerőszkolta. A két menet között néhány szót is váltottak. Miután a brutális vadállat, aki egyébként kőművessegéd volt, másodszor is kiürítette belé heréi tartalmát, így szólt nyájasan:

– Szóval, te egyetemre jársz.

– Igen. Orvostanhallgató vagyok – mondta Eszter.

A férfi ekkor lekevert neki egy hatalmas pofont.

– Ezt ezért – mondta. – Gyűlölöm az értelmiségieket. Tényleg szívesen megmártanám benned a bicskámat. Akkor megmutathatnád, milyen orvos lesz belőled.

Azzal röhögve otthagya Esztert, akit a rettegés az őriület szélére kergett, és csak soká merészkedett elő a folyosó végéből az utcára. Már rég elmúlhatott éjfél, mert az utca néptelen volt, s a villamosok sem jártak. A lány első útja, természetesen, arra a helyre vezetett, ahol L. P.-t leütötték. De L. P.-nek akkor hűlt helye volt már.

Eddig a történet második fejezete. L. P.-nek fölkavarodott a gyomra, és megesküdt, hogy nem hagyja annyiban a dolgot. Mindenekelőtt azt javasolta, hogy még másnap reggel tegyenek bejelentést a rendőrségen. Meglepetésére, erről Eszter hallani sem akart. L. P. cáfolhatatlanul logikus érveire újra meg újra tagadólag rázta meg a fejét.

– Semmi értelme – hajtogatta. – Ha kikerül a börtönből, már pedig nem marad bent örökké, meg fog ölni valakit.

– És így sem közveszélyes?

– Igen, de...

– Félsz, hogy rajtad áll bosszút, ha kiszabadul?

– Igen – mondta a lány. – Nagyon félek tőle. És ha eddig nem gyilkolt, a börtönben majd igazi gyilkos válik belőle.

A történet harmadik fejezete nem sokkal húsvét előtt, tehát az eljegyzésüket követően játszódott le. L. P. a nagy reményű, ifjú sakkmester nővére közelgő születésnapjára a munkahelyéhez legközelebb eső édességboltban vásárolt egy doboz csokoládés bonbont. A desszertes doboz felső lapját egy húsvéti szokást ábrázoló kép díszítette. A képen népviseletbe öltözött fiatal férfi készül egy vödör vízzel nyakon önteni a mellette álló, ugyancsak népviseletbe öltözött, copfos parasztlányt. L. P. úgy meredt rá a képre, hogy talán még a szívverése is megállt egy pillanatra. Megkérte a pénztárosnőt, hogy a dobozt ne csomagolja be, és este a szakosztály klubjában megmutatta a képet Eszternek. Menyasszonya a szája elé kapta a kezét, és csaknem felsikoltott.

– Ez ő!

– Biztos vagy benne? Én ott az átjáróban nem láttam olyan tisztán az arcát.

– Egészen biztos – mondta Eszter.

L. P. eltette a dobozt a táskájába, s támadt egy vakmerő ötlete, amelyről azonban nem beszélt a menyasszonyának. Nővérét más doboz desszerttel köszöntötte fel születésnapján, míg emezzel rögtön az ünnepek után fölkerekedett, és elment a csokoládégyárba. A reklámosztályon egy kis csűrés-csavarás után megadták neki annak a fotósnak a címét, aki a húsvéti jelenetet ábrázoló képet készítette. Pechje volt. A fotós külföldön tartózkodott, ezért csak a hónap végén tudott beszélni vele. Szerencsére azonban volt telefonja, s amikor L. P. a vízügyi kutatóintézetből egy reggel fölhívta, vonakodva bár, ráállt, hogy találkozzanak. Mivel sosem látták még egymást, meghívta L. P.-t a lakására. A fotós a Téglamezőn lakott egy nem is csúnya bérházban. Nagyjából egyidős lehetett az ifjú sakkmesterrel, de szakállában és csaknem kopaszra nyírt hajában sok ősz szál termett már. Egy halom gyerek vette körül: L. P. megszámolta őket, pontosan öt. A legidősebb sem lehetett több hétévesnél. Talán már megbánta, hogy ilyen sok gyereket nemzett, talán másért, a fotós mogorván és bizalmatlanul fogadta. Bizalmatlansága tovább fokozódott, amikor L. P. előadta jövetele célját, és megkérdezte, ismeri-e a desszertes dobozon látható férfit.

– Ferót? – kérdezte a fotós. – Mit akar tőle?

A fiatal sakkmester azonban fölkészült erre a kérdésre, és otthon többször is elpróbálta magában, ahogyan válaszolni fog rá.

– A barátom. Együtt katonáskodtunk – mondta. Aztán úgy tett, mint aki nem tudja, helyesen teszi-e, hogy elmondja a teljes igazságot, s ki-várt egy pillanatig. Majd rövid szünetet tartva, így folytatta: – Jobban mondva, együtt ültünk a börtönben. Tudja, amikor Ferót amiatt a nemi erőszak miatt... – és elharapta a mondat végét.

Volt egy kis kockázat ebben a trükkben, L. P.-nek nem volt börtönviselt, züllött arca. Mit adott volna most azért, ha mondjuk, forradás ékteníti. De a fotós beugrott a trükknek.

– Hát igen. Fero nagyon rendes srác, de ha iszik, nem tudja, hogy mit csinál. Egyszerűen életveszélyes olyankor.

– Na igen – bólintotta L. P. – Amióta leszereltem, nem találkoztam vele. S akkor mit látok? Ezt a képet, ni! – mutatott a desszertes dobozra.

– Pedig itt van Pozsonyban – mondta a fotós. – Egy munkásszállón lakik. – S azon nyomban megadta a munkásszállás címét.

A következő napon L. P. a vízügyi kutatóintézetből nem a sportegyesület szakosztályába ment, hanem egyenesen a munkásszállásra. Szerencsével járt. A Fero nevezetű bűnöző otthon tartózkodott és L. P. a portás utasítására az előcsarnokban várakozott rá. A nyomorult gazember egy percig sem színlelte, hogy nem ismeri fel őt. Még vigyorgott is. Rosszakarátúan és gúnyosan, s arckifejezése minden tekintetben ellentétben állt bűnbánó szavaival. Mert L. P. nem kis meglepetésére azt mondta:

– Igazán sajnálom, hogy leütöttem a múltkor. Remélem, nem esett nagyobb baja.

– Maga megerőszakolta a menyasszonyomat. Ezért még fizetni fog.

Fero, a bikák bikája, a duzzadó heréjű kőművessegéd, nem hitt a fülének.

– Hogy megerőszakoltam? Ki mondta ezt magának?

– Tagadja?

– Tudja mit? – mondta a gazember. – A sarkon túl van egy kocsmá. Mondok én ott magának valamit.

A sötét, bűdös lyukban, amit a gyűlölt férfi eufémisztikusan kocsmának nevezett, L. P. újra végighallgatta az Esztertől immár ismert történetet. Ez a történet azonban nem ugyanaz a történet volt. A Széplak utcai

elhagyatott ház koszos udvaráig minden stimmel. A férfi végül is elismerte, hogy tényleg megerőszkolta egyszer a lányt. De csak egyszer! Nem mindegy, hogy hányszor? – gondolta a sakkmester. Hát nem mindegy. A történet folytatása ugyanis ezen a ponton messzire elkanyarodott attól az iránytól, amerre Eszter elbeszélésében haladt. A férfi azt állította, hogy amikor végzett, rettenetesen megijedt, eszébe jutottak a börtönben töltött évei, és egyik pillanatról a másikra úgy kijózanodott, mintha egy korty bort sem ivott volna az este. Természetesen, esze ágában sem volt kárt tenni Eszterben. S akkor valami olyan dolog történt, amire végképp nem számított. A lány odabújt hozzá, elkezdte csókolgatni, majd minden kényszer nélkül csatlakozott hozzájuk. A Palace Szállónál eloszlott a társaság, de a Fero nevű gazember egyik barátja, az, akit őrszemnek állítottak ki a kabupa, azt javasolta, menjenek ki hármásban hozzájuk. Eszter lelkesen támogatta az ötletet. Ez a fickó Ligetfalun bérelt egy szoba-konyhás lakást, s akkor a Prior áruháznál fogtak egy taxit, és kimentek oda. A fickónak, akié a lakás, aranyból van a szíve, állította a Fero nevű mocskos bűnöző, felszabadította kettejük számára a szobáját, kivonult a konyhába, és ott egy rozszant díványon húzta meg magát reggelig. Eszter azonnal levetkőzött, ittak is egy keveset, aztán azzal a különös kéréssel fordult Feróhoz, hogy erőszakolná meg még egyszer, ugyanolyan brutálisan, mint ott, az udvaron. Hát így történt.

– Egy szavát sem hiszem el – mondta L. P.

Fero begyömöszölte a szájába egy rágógumit, és bölintott.

– Jó. Akkor odamegyünk, és én megmutatom magának azt a lakást.

L. P., az ifjú és sikeres sakkmester pedig hagyta magát rábeszélni. Nem kellett nagyon messzire menniük. Ligetfalun, a hídhöz legközelebb eső megállónál szálltak le az autóbusról, s innen vagy száz méterre beléptek egy tízemeletes ház kapuján és megálltak egy második emeleti lakás előtt.

– Ez az – mondta a férfi. – Bemegyünk?

– Azt már nem – felelte L. P. – Hogy újra leüssön?

– Ahogy gondolja.

L. P., a kiváló sakkmester, aki olyan fiatal volt, hogy akár világbajnok is lehet egyszer, egy ilyen leendő világbajnok méltóságával hárította el magától még a gondolatát is annak, hogy ne tekintse az első mondatról az utolsóig szemenszedett hazugságnak a nyomorult bűnöző meséjét.

Egyszer, régen, még gimnazista korában, olyan bravúrt vitt véghez a sakktablán, amelyre a mai napig büszke volt, s a játszma végének minden részletére emlékezett. Vezéraldozatot hozott, hogy utána a két futó és az egyik bástya merész kombinációjával négylépéses mattot adjon ellenfelének, aki nemzetközi mester volt. A Fero névre hallgató devians barommal lefolyt beszélgetését követő első szombaton lejátszotta Eszter előtt ennek a játszmának azt a döntő szakaszát, amely oly nagy dicsőséget hozott annak idején a számára. Szombat-vasárnaponként Eszter náluk ebédelt Récsén, aztán L. P. szülei diszkréten leléptek néhány órára, és övük volt a ház estig. Délután négy óra lehetett, amikor L. P. fölállította a sakktablát. Az ágyból keltek ki, szeretkezésüket követően Eszter minden alkalommal szemérmesen beágyazott, annak ellenére, hogy tudta, L. P. szülei ebbe a szobába fiuk engedélye nélkül sosem teszik be a lábukat. A sakkhöz keveset konyított, de azért iparkodott követni vőlegénye gondolatmenetét. L. P. úgy belemelegedett a játszma elemzésébe, hogy talán észre sem vette, másról, sokkal általánosabb elvekről beszél. A sakkban mindent egy célnak kell alárendelni, az ellenfelet matthelyzetbe kell szorítani. De ehhez a célhoz különféle módon lehet eljutni. Miként az igazsághoz is az életben, mondta. Az igazság kiderítése érdekében olykor könyörtelenül kell cselekednünk, mondta, a jövőnket, sőt akár az életünk értelmét is kockára kell tennünk. Az igazság kiderítése érdekében néha vezéraldozatot is érdemes hozni. Sőt, vereséget szenvedni is érdemes.

– Látogatóba megyünk – mondta aztán.

– Kihez? – csodálkozott Eszter.

– Majd meglátod.

Május közepéhez képest szokatlanul hideg és szeles idő volt. Amikor Ligetfalun szálltak a buszról, a vad szél szinte letépte Eszter válláról a vászondzsekijét. L. P. arra gondolt, valószínűleg ez a kép fog megmaradni a lányról legtovább az emlékezetében. Egyenes testtartással, majd-hogynem büszkén áll a szélben, tekintetében bűnbánat van, de ez a tekintet azt is elárulja, már tudja, hogy veszített.

Nem sokkal később, a református templommal szomszédos kávézóban, azt mondta a lány:

– Rettegtem, amikor azt a kést az oldalamhoz nyomta. És rettegtem abban az átkozott, sötét udvarban is. De hazudnék neked, ha azt állíta-

nám, hogy nem élveztem. A végén egyáltalán nem rettegtem már tőle. Semmi halálfélelmet nem éreztem akkor már. Ha megöl, hát megöl. Egyre megy. És mondok még valamit. Éleztem.

L. P., a leendő sakkbajnok, úgy érezte, hogy egy mély sírgödörbe eresztik alá.

– Tehát szereted őt.

Menyasszonya megrázta a fejét.

– Nem. Gyűlölöm őt. Téged szeretlek. Ugyanúgy szeretlek, mint tegnap vagy tavalyelőtt. Azt az embert pedig gyűlölöm... Mindamellet alig bírom kivárni, hogy hétfő legyen, s hogy visszajöjjön vidékről, a felesége szoknyája mellől, s mielőtt még az este találkoznék veled a klubban, elvigyen a barátja lakására, és erőszakot tegyen rajtam. Minél brutálisabb hozzám, annál jobb. De gyűlölöm őt. Talán csak magamat gyűlölöm még jobban, hogy képes vagyok ekkora aljasságra veled szemben, akinek a menyasszonya vagyok, és akit őszintén csodálok.

– Nem értelek – mondta L. P.

– Mert okos vagy – felelte Eszter. – Csak okos. Ez, úgy látszik, kevés.

– Az lesz a legjobb, ha te most elmész – mondta L. P.

Menyasszonya egyetértett vele. Mielőtt távozott volna, lehúzta a jegygyűrűjét. L. P. a szeméhez emelte a kis aranykarikát, és mintha az távcső lenne, úgy nézett ki mögüle a posta méltóságteljes, század eleji, komor épületének a homlokzatára, nehogy engedjen az erős kísértésnek, és ültében megfordulva, még egy utolsó pillantást vessen volt menyasszonya távolodó alakjára. Soha biztosabban nem tudta, hogy a megbocsátás és a megértés tudománya magasabb rendű a legnemesebb igazságérzetnél is, mégis hagyta elmenni a lányt, mert belátta, igaza volt. Ő csak okos, és soha nem lesz más.

Emlékezetkiesés, erotikus álmok után

Barátom, Józsa Miklós, az ötödik emeleten kísétált a felvonóból, hogy legalább részben tartsa magát Aranka utasításához, és végül is a hátsó lépcsőn át érkezzen meg lihegve a nyolcadik emeleti lakás küszöbére, verejtékével jó előre megöntözve e titkos kapcsolat gyümölcseit. Ennek az egész titkolódzásnak nem volt semmi értelme. Aranka szomszédai a lépcsőházban éppúgy megláthatták, mint a kapuban, a folyósón vagy a liftben. Egyébként is, kora délelőtt a tizenegy emeletes toronyház üres volt, mint egy sivatagi labirintus a turistaszegzon végén. Barátomat most először töltötte el büntudattal, hogy amíg hazudni sokféleképpen lehet, primitíven és arisztokratikusan, sunyin és méltósággal, szemlesütve és agyafúrtan, igazat mondani sehogyan sem. Rossz lelkiismeretét azonban mintha balzsammal kenegette volna az a régi tapasztalat, hogy bármit mondhatunk, mondanivalónkra úgyis rátapad annak a világnak a hártájára, amelyben cselekedeteink és gondolataink fogantak. Szembefordulni a hazugságainkkal annyit tenne, mint kibújni a bőrünk-ből. Míg másfelől az is igaz, hogy egy hazugságnak a fele sosem fél hazugság, hanem újra csak kerek egész. A hazugságot éppúgy nem lehet megfelelni, ahogy a szépséget, a komiszságot, a szenvedést vagy egy szenvedélyt sem. Miklós becsöngetett, és elhatározta, Arankával szemben is tartani fogja magát ahhoz az elvhez, hogy igazat mondani annyit jelent, mint őszintén beszélni a hazugságainkról.

Miklós mindig rossz érzéssel járt ebbe a házba. Olyan rémlátomásai voltak, hogy egyszer kirabolják a lépcsőházban, vagy férfiak társaságában találja Arankát, s azok megragadják a hóna alatt, és kiröpítik az ablakon. Szorongása csak akkor enyhült, amikor a lány beengedte az előszobába, megfordította gyorsan a kulcsot a zárban, és fölkinálta a száját, amelynek ebben a napszakban friss fogpasztaillata volt. Aztán Aranka el-

készítette a fürdőt. Amíg Miklós nyakig elmerült a habos fürdővízben, a lány ott ült mellette a kád szélén, s térdközépig érő, egy környezetvédő egyesület jelvényével ékesített nefelejcskék pulóvere alatt ugyanolyan csupasz volt, mint a barátom. Szeretett a gyerekkoráról beszélni, a faluról, ahol született és amelyet gyűlölt, s barátom szerette hallgatni a történeteit. Máskor a lány megmosta Miklós haját, vagy levágta a körmét, azaz a szakértelemmel, gondos türelemmel és odaadással, ami minden igazán mélyen érző nőnek a vérében van. Aztán szeretkeztek. Sosem az ágyban, mindig a szőnyegen, mert az ágy keskeny volt és nyikorgott. Suttogva beszéltek, mert mind a kettőjüket bűntudat kínozza Miklós felesége és gyerekei miatt. Azonkívül Aranka félt is, hogy egy napon valaki leleplezi őket, s a főbérletje kirúgja a lakásból.

Már hónapok óta nem dolgozott. Gyűlölte Pozsonyt, ahol mindenki undok és gőgös, mindenki megalázza őt, és csupán azért nem szedte föl eddig a horgonyt, mert Miklóson kívül nem volt az országban senki más, akihez kötődni tudott volna. Csak Pesten talált magának nemrég egy új barátot. De annyi pénze ritkán jött össze, hogy minden héten elutazzon hozzá.

Miklós úgy vélte, hogy amikor egy kapcsolatot a lefelé szálló ágba jut, siettetni kell a végét, mert a gyors, drámai szakítás mély sebeket ejt ugyan, de ezek a sebek aztán hamar behegednek. Öreg hiba megvárni, amíg egy kapcsolat lassan szétrohad. A feltámadás utána sokkal nehezebb. Így hát ezen a napon elmaradtak a történetek, elmaradt a hajmosás vagy körömnnyírás. Barátom éppen csak megmártózott a vízben, még azt sem engedte, hogy Aranka megmossa a hátát és a férfiasságát, amellyel aztán oly szívesen és hosszan játszadozott.

– Sietsz valahová? – kérdezte a lány.

– Igen.

– Te mindig sietsz.

– Sajnálom – mondta Miklós. – De ezt már ezerszer megbeszéltük.

Persze a szeretkezést is megint elkapkodta. Miklós nem sokat konyított a lélektanhoz, azt mégis sejtette, hogy van valami összefüggés az ő kapkodása és a bűntudata között, miként Aranka bűntudata és orgazmushiánya között is ugyanilyen összefüggés lehet. Kivételes alkalmaktól eltekintve (ilyenkor mindig egy kicsit be voltak csípve) a szerelmi aktus úgy zajlott le közöttük, hogy előbb mind a ketten nagyon kívánták, de

mire rákerült a sor, mind a ketten szerettek mielőbb túltenni rajta. Ilyenkor azután kegyes hazugságokkal vigasztalták egymást, és fogadkoztak, hogy legközelebb másként lesz. Amikor Miklós megtudta, hogy Aranka fölcsípett egy fiút Pesten, szinte megkönnyebbült. Sajnálta, hogy el fogja veszíteni a lányt, de a féltékenység kísértetei elkerülték. Aranka csodálatos embernek nevezte őt ezért, és kijelentette, hogy továbbra is szereti a barátomat, hogy egyformán szereti mindkettőjüket, és egyikükről sem akar lemondani. Csak hát amaz, a pesti fiú, nagyobb bika. Miklós mosolygott magában, és nem tulajdonított nagyobb jelentőséget Aranka fogadkozásának. Elhatározta, hogy hamarosan szakít a lánnyal. A szakításra ezen a napon érett meg az idő. Szeretkezésüket követően Aranka ölébe vette barátom fejét, de ő kibújt a lány öleléséből, és kertelés nélkül bejelentette:

– El foglak hagyni. Ma voltam itt utoljára.

Aranka megrázkódott, barátom ezt különösnek találta, egy gyerekkori emléke jutott az eszébe, amikor a szent lovasszekéren fuvarozták még, s ő ott állt a házuk előtt a kerítésnek támaszkodva, és látta, ahogy a szénnel megrakott zsákok súlya alatt egy-egy pillanatra mindig megroggyan a fuvaros térde. Viszolyogva bámulta a fuvaros izzadságtól és szénportól maszatos arcát, elszégyellte magát, és inkább a lovat nézte ezután, amely felvetett fejjel a házuk előtt álló hársfa alsó ágairól a leveleket harapdálta, de olyan gyöngéden és finomkodva, mintha a világeért sem akarna fájdalmat okozni ezzel a fának. Augusztus végi megkéssett kánikula tombolt, a ló is izzadt, s legyek szállták meg a hátát. A ló bőrének mozgásával hessegette el a legyeket. Hullámzott a bőre, mint a szél fodrozta vízfelület, s valahogy így hullámzott végig a remegés is Aranka testén most.

– Pali miatt? – kérdezte.

Palinak hívták azt a pesti fiút, akit nemrég fölcsípett. Barátom nem a pesti fiú miatt akart szakítani a lánnyal, de mivel Arankának ez az új kapcsolata kiváló ürügynek kínálkozott a szakításhoz, ráhagyta a lányra: igen, őmiatta.

– Többé nem találkozom vele – mondta Aranka.

Ígérete nagyon mélyről, a léleknek arról a tájairól fakadt, ahol az őszinteség fogan. Nem lehetett nem elhinni, hogy igazat mond. Barátom nyelt egy nagyot, és így folytatta:

– Van itt más dolog is. Így nem lehet élni.
– Nem én tehetek róla, hogy nem kapok állást – mondta a lány. – Én mindent megpróbáltam.

– Tudom.

– Akkor mit akarsz tőlem? Akasszam föl magam?

Miklós újra föltette a régi lemezt.

– Így nem lehet élni. Egész nap nem csinálsz semmit. Kocsmázol, Pozsony összes naplopója fizetett már neked sört. Az albérletedet sem tudod kifizetni. Ez így nem mehet tovább. A legjobb az lesz, ha hazamész a faludba. Férjhez mész, és szülsz a férjednek három egészséges gyereket.

– Soha – mondta a lány.

Barátom irtózott a színpadias jelenetektől, de most tele volt villamossággal a kis szoba levegője. Egyébként is torkig volt a lánnyal. Aranka sosem hagyott magának beszélni, ha barátom ellentmondott neki, csak azért is a maga buta kis feje után ment. S amíg egyfelől gyűlölte a pénzt, és a pénzkeresés minden módját alantas tevékenységnek tartotta, olyan életről ábrándozott, amely a nemzetközi valutaalapot is megrendítette volna. Különös teremtmény volt. Barátom szerint, egész bizonyosan a világ legfurcsább nője. Miközben soha, még gondolatban sem hazudott másoknak, önmagát óráról órára a legbrutálisabban becsapta. Barátom többször is házassági ajánlatot tett neki, s egyszer sem játszott a szavakkal, Aranka azonban fölháborodottan utasította vissza a házasságnak még a gondolatát is. Neked feleséged van, és gyerekeid vannak, mondta, hogy képzeled, satöbbi. Így viszont tönkremegyünk mind a ketten, figyelmeztette őt Miklós, s Aranka képtelen volt megérteni, hogy ugyan miért.

– Nem, ez így teljesen kilátástalan dolog – mondta a barátom. – Nincs értelme ezt így folytatni.

– Elmész? – kérdezte a lány.

– El.

Aranka belebújt nefelejcskék pulóverébe, kiment a konyhába, és hamarosan egy hosszú pengéjű késsel tért onnan vissza. Miklós az ágy szélén ült, és minden karatetudását összeszedve várta, hogy a lány nekiugrik, és megpróbálja a nyakába mártani a kést. Elismerte, hogy ez többé-kevésbé releváns válasz lett volna arra a disznóságra, hogy szakít vele. Aranka azonban ennél sokkal elképesztőbb dolgokat kezdett művelni.

Mindenekelőtt elvágta a telefon zsinórját. Aztán letette a kést az asztalra, ellenőrizte, hogy a bejárati ajtó zárva van-e, és mielőtt még Miklós felocsúdhatott volna, kidobta a kulcsosomót az ablakon. Barátom megpróbálta ugyan elkapni a lány karját, de elkészt vele. A kulcsosomó tompa puffanással ért talajt a ház előtti satnya virágágyásban, s hogy Miklósnak ne legyenek illúziói, fenyegető hangon még a következőket hozta a tudomására:

– Ha lekiáltasz valakinek, hogy hozza fel a kulcsot, kiugrom az ablakon. Hidd el, hogy megteszem.

Este Miklós megnézte a tévében a Tethely című bűnügyi sorozat egyik epizódját, aztán ruhástul végigdőlt a rekamién, amely a lakás tulajdonosának, egy Vilma nevű lánynak a fekhelye volt, és még érezni lehetett rajta a friss gyári szagot. Nehezen aludt el. Aranka este nyolc óra óta nem mutatkozott. Bezárkózott a szobájába, és talán arra várt, hogy Miklós utána megy, és kiengeszteli. Tönkretette az élete-met, és még neki áll följebb, mérgelődött Miklós. De még ennél is nehezebben viselte el, hogy tulajdonképpen fogoly. Sokszor elképzelte, hogy bebörtönik – politikai okokból, igazságtalanul –, de még a sorakatonai szolgálata hosszú ideje alatt sem volt fogdában egy napig sem, pedig ott az ilyesmi gyakran és akárkivel megesik. Elég lassan tudatosult benne, hogy most viszont valóban fogoly. Amikor Aranka elvágta a telefon zsinórját, és kidobta a kulcsot az ablakon, ostoba meggondolatlanságával felbőszítette őt ugyan, de úgy vélte, a történetekből csupán átmeneti nehézségei származnak. Majd jön Vilma, itt találja őt, és ebből is elsősorban Arankának származik baja, mert a lakás tulajdonosnője ezek után valószínűleg kiadja az útját. Aranka elszántsága azonban a gyülekező viharfelhők ellenére sem fogyatkozott meg. Amilyen félénk volt azelőtt, olyan vakmerő játékba kezdett most. Szemmel láthatólag mindent egy lapra tett föl, s ennek láttán barátomnak furcsa érzései támadtak. Lehet, hogy eddig teljesen félreismerte a lányt?

– Nem biztos, hogy Vilma hazajön – mondta Aranka magabiztosan.

– Mi az, hogy nem biztos? Itt lakik, vagy nem?

Erre a lány megint megtalálta a módját annak, hogyan indítson újabb támadást Miklós ellen.

– Már mondtam neked egyszer, hogy nem jár haza minden nap. Gyakran alszik a szüleinél... De neked az egyik füleden be, a másikon ki, amit én mondok... Sőt, ha tudni akarod, elég ritkán alszik itthon. Volt úgy, hogy három héig sem jött haza.

– Hű, de megijesztettél – mondta Miklós gúnyosan, bár nem sok kedvet érzett a gúnyolódáshoz. Valóban megijedt egy kicsit.

– Azonkívül az sem biztos, hogy ha itt talál téged, abból nagy ügyet csinál. Nem olyan lány.

– Majd én teszek róla, hogy csináljon – mondta Miklós mérgesen.

Azt a tervet eszelte ki, hogy nem öltözik fel, így ha Vilma hazajön, és ő meztelenül fog járkálni előtte, biztosan megbotránkozik majd, és ennek Aranka issza meg a levét. Aranka eközben fölhúzza a nadrágját is, így Miklósnak a saját meztelensége kezdett hamarosan kényelmetlenné válni. Olyan bölcs megállapításokra jutott, mint hogy meztelenül lenni csupán párosan érdemes, s hogy bosszút állni akkor az igazi, amikor a másik a legkevésbé számít rá. Közben az idő is múlt. Elmult négy óra, öt, hat, hét. Hét óra után már lehűlt a lakás is, Aranka pedig, aki mindmostanáig rá sem hederített az ő meztelenségére, s egyáltalán, fölfüggesztett vele mindennemű kommunikációt, hét óra után azt mondta:

– Egészen biztosra veszem, hogy ma már nem jön haza.

Ezzel a mondattal föloldotta barátomat az egyre kényelmetlenebbé váló fogadalma alól, s mintegy kegyet gyakorolva, lehetővé tette a számára, hogy nagyobb presztízavesztés nélkül fölvehesse a ruháit.

Ez történt délután, és idegtépő várakozásban múltak ki a percek és órák. Aranka nagy ívben kerülte el Miklóst a tisztes méretű lakásban, és amikor végül bezárkózott a szobájába, és nem jött elő többé, és még csak vacsorát sem készített, barátomra rárogyott az egyedüllét minden kínja. Az még csak hagyján, hogy nem tud hazajutni, a családja megszokta már, hogy olykor kimarad éjszakára. De hogy ilyen ostobán besétált ebbe a csapdába, azt nem tudta megbocsátani magának. Mielőtt megnézte volna a kimit, kiment egyszer a balkonra, és ellenállhatatlan kísértést érzett, hogy segítségért kiáltson. Aztán inkább mégis meggondolta a dolgot. A fülében visszhangzott még Aranka délelőtti fenyegetődzése, hogy öngyilkos lesz, és persze magát sem akarta nevetségessé tenni egy csomó ismeretlen ember előtt.

Nehezen induló álmában egy vonaton utazott. Egyedül tartózkodott a fülkében, s a bíbor égaljat nézte kelet felé, ahonnan hamarosan fölkel a Nap. Arankára gondolt, aki álmában a felesége volt, s valami érthetetlen okból lemaradt a vonatról. Álmában barátom egész éjszaka nem aludt, s az álmoság most, a hajnal jöttével teperte le olyan hirtelen és alattomosan, hogy kénytelen volt végigheveredni az üléseken. Kisvártatva a kalauznő rántotta föl a fülke ajtaját. Miklós megfordult fektében, hogy lássa a kalauznő arcát, és a farzsebébe kotort, ahová a menetjegyét süllyesztette még az állomáson. A kalauznőnek csinos arca volt, rövid szőke haja, bár lehet, hogy csupán fiatal volt, s Miklós ahhoz az életkorhoz közeledett, amelyben az ember minden fiatal nőt szépnek lát, csak mert fiatal. Sajnos, a menetjegyét nem találta, de olyan halálos fáradtság nehezedett rá, hogy még felülni is képtelennek érezte magát. A kalauznő azonban nem haragudott rá emiatt, nem kiabált vele, nem fenyegette meg, hogy a következő állomáson leszállítja, ellenkezőleg, részvétet és segítőkészséget mutatott. Arra biztatta Miklóst, hogy forduljon csak vissza a másik oldalára, ő majd megkeresi a zsebében azt a fránya jegyet. Barátom így is tett. Nem telt bele tíz másodperc sem, és a csinos kalauznő bebújtatta ujjait Miklós farzsebébe. A finom ujjak előbb gyors kutatómozgást végeztek a zsebekben, de hamarosan simogatássá szelődtek. Barátom szinte közvetlenül a bőrén érezte a kalauznő tenyerének melegét, mintha nem is választotta volna el azt a farmernadrág vastag anyaga. Ejnye, gondolta, mi lesz ebből? Akkor fölébredt.

De hiába ébredt föl, a kalauznő vele együtt lépett át az álomból az ébrenlétbe, s eközben még levetkőzni is maradt ideje, mert Miklós most már a nő testének egész nagy felületét érezte a bőrén, és sehogyan sem értette, hogy a kalauznő miféle fortélyal vetkőztette le őt is ilyen villámgyorsan. Hiszen az előbb a zsebeiben kutatott még. Szusszanásnyi időbe telt csak azonban, hogy fölismerje a valódi helyzetét. Ő ágyban fekszik, és a nő, aki a hátához szorítja a meztelen hasát, nem kalauznő, hanem Aranka. Barátomat a megbocsátás nagy érzése fegyverezte le, s mindjárt úgy, hogy arccal Aranka felé fordult, s férfiasága azonnal és pontosan megtalálta a lány ágyékának a középpontját, mintha emberemlékezet óta így, oldalt fekve, de egymás felé fordulva szeretkeznének. Ezúttal tűrhető ideig tartott az aktus, s utána Aranka olyan szorosan átkarolta, hogy szinte az ágyhoz szíjazta őt a karjaival. Miklós haragja végképp elpárolgott.

– Meg tudsz bocsátani nekem? – kérdezte a lánytól. Azt a félhomályban is jól látta, hogy Arankának tágra nyílik a szeme a csodálkozástól.

– Megbocsátani? Miért?

– A tegnapiak miatt.

– Miért, mi történt tegnap?

Miklós hálát érzett a lány iránt, hogy lám, már el is felejtette, mennyire megbántotta őt tegnap.

– Meggondolatlanság volt. Sajnálom.

– Micsoda?

– Az, hogy el akartalak hagyni.

– El akartál hagyni. Hogy érted ezt?

– Te pedig elvágta a telefonzsinórt, és kidobta a lakáskulcsot az ablakon.

Aranka elhúzódott mellőle, majd a következő pillanatban felült, és olyan furcsán nézett Miklósról, hogy barátom hirtelen nem tudta megállapítani, zavarban van-e vagy haragszik.

– Valami rosszat álmodtál? – kérdezte a lány.

Ennyi agyafűrt alakoskodást nem lehetett megállni nevetés nélkül, s barátom, nehogy Aranka félreértse a nevetését, és azt higgye, hogy kineveti, ismét a két karjába zárta őt. A lány azonban nem volt tréfálkozó kedvében, és elhúzódott mellőle. Miklóst bántotta, hogy mégiscsak megsértődött. Ebben a pillanatban valaki, egy ismeretlen erő, megragadta a lábát, másvalaki meg a fejét, s az egyik emerre húzta, a másik amarra. Fékek csikorgása hallatszott, s barátom fektében kétszer egymás után gyöngye lökést érzett. Nevethetnékje egycsapásra elmúlt. Rémületében visszanyerte erejét, villámgyorsan felült, öntudatából az előbbi álom utolsó maradványait is kimosta a rádöbbenés, hogy valóban vonatban van. Aranka ezalatt belebújt a fekete ingébe, és lábát maga alá húzva, várakozóan ült a szemközti fekhelyen. A vonat, amely az előbb hirtelen lefékezett, ismét nagyobb sebességre kapcsol. A vonat, amely az előbb hirtelen lefékezett, ismét nagyobb sebességre kapcsol. Miklós föl húzta a rolót, és kipillantott az ablakon. Vagy fél kilométerre a völgyben, éppen egy falut hagytak el, párafelhők szálltak föl a falut koszorúzó hegyek oldalából, s egy folyó keskeny csíkja követte a síneket, hol közeledve a vonathoz, hol pedig távolodva tőle. Miklós egyetlen határozott mozdulattal lehúzta az ablakot, de olyan hűvös levegő csapta meg kívülről, hogy rögtön vissza is zárta. Aranka hangját hallotta:

– Ne mutakozz így az ablakban.

Miklós csak most tudatosította, hogy nincs rajta ruha. Egy tudományos-fantasztikus folyóiratban azt olvasta egyszer, vannak emberek, akik álmukban olyan tökéletesen kikapcsolják az öntudatukat, hogy utána azt csak részlegesen nyerik vissza, és úgy viselkednek, mint a messzelátók. Mindenre, ami évekkkel vagy évtizedekkel ezelőtt történt, tisztán emlékeznek, mintha csak tegnap történt volna, arra viszont, ami előző este, az előző napokban, hetekben, hónapokban történt, egyáltalán nem. A cikk tartalmát akkor nem vette komolyan. Egy unatkozó, pihent agyú író tréfájának tartotta. Most viszont, mintha nem is eleven ember, hanem valami hangszer lett volna, egyszerre több regiszterben szólalt meg benne a szorongás, a fájdalom és a kétségbeesés. A legkisebb fogalma sem volt arról, hogyan került fel a vonatra, és mit keres itt a hálókocsiban Arankával. Nem emlékezett. Mintha halottaiból támadt volna fel sok év után, ismeretlen helyen és ismeretlen rendeltetéssel. Keserves nyögés szakadt fel belőle.

– Hol vagyunk?

Aranka gyanakodva méregette, s ilyenkor mindig keskenyre húzta a szemét. Mint a legtöbb nő, ő sem szerette, ha ugratják.

– Nem tudom – mondta. – De nemsokára beérünk Kassára.

– Köszönöm – mondta Miklós illedelmesen, és öltözködni kezdett.

Öt vagy tíz perc telt el teljes hallgatásban. Aranka is felöltözött, majd mind a ketten kapkodva megmosakodtak a sarokban. Barátom reszketve várta, hogy fokozatosan visszatérjen az emlékezete. De nem tért vissza. Keserűen állapította meg, hogy a sci-fi folyóirat cikkének a szerzője nem hazudott. Úgy látszik, nincs az a képtelen ötlet vagy gondolat, amely ne válhatna egy napon valósággá. Miklós megpróbált könnyíteni a lelkén.

– Rémes álmom volt – mondta, és kényszeredetten heherészett. Azt álmodtam, hogy te bezártál engem Vilma lakásába, elvágta a telefonzsinórt, és kidobta a kulcsot az ablakon. Mert szakítani akartam veled. Azt is mondtad, hogy ha elmegyek, öngyilkos leszel.

Aranka mereven ült, és barátságtalanul felelt.

– Sokat ettél az este. Teljesen elhízol. Azért álmodsz ilyeneket.

Barátom újra heherészett.

– Mi tagadás, hülye egy álom. Vajon mit jelenthet?

Aranka még jobban föl húzta az orrát, és csaknem ellenséges hangon válaszolt.

– Nem tudom. Nem vagyok álomfejtő.

– Aztán egy kalauznő akart megerőszakolni, mert elvesztettem a jegyemet.

– Jó, hogy mindjárt nem az állomásfőnök – mondta epésen a lány.

Barátom lemondott arról, hogy álmának minden részletét fölfedje Aranka előtt, mert attól tartott, a lánynak ebben a pillanatban annyi humorérzéke sincs, mint egy varrógépgyárban készült géppisztolynak, s veszekedést fog provokálni. Inkább behúnyta a szemét, és erősen koncentrált. Tárgyakat próbált meg felidézni, aztán a pozsonyi vasútállomást, hátha bevillan egy apróság az emlékezetébe, s aztán ez az apróság, mint rész az egészt, megmagyarázza, hogy miért szállt föl a vonatra, de hiába. Akárhogyan ódzkodott is tőle, vállalni kellett a kockázatot, hogy a lány sípcsonton rúgja, felvilágosítást kellett kérnie tőle. Nagy kínban volt, de azért megkérdezte:

– És mi a fenének utazunk mi Kassára?

Aranka merevsége annak ellenére sem oldódott fel, hogy egy pillanatra mosoly suhant át az arcán, s a hangja sem ígért sok jót.

– Mondd csak, te viccelsz velem?

– Isten őrizz! – Tényleg nem volt más hátra, be kellett vallania, hogy emlékezetkiesése van. Nem valószínű, hogy Aranka ezt elhitte, de azért tisztességgel válaszolt.

– Nem Kassára utazunk, hanem Királyhelmece. Kassán csak átszálunk személyvonatra.

Miklós most már végképp letett arról, hogy valaha is megérti, mi folyik itt körülötte.

– Királyhelmece?

– Igen, Királyhelmece – bődült el a lány. – A húgom! Kapiskó?

– A húgod? Mi van vele?

– Férjhez megy! Ma délután. Én leszek a tanúja.

Barátomnak sehogyan sem tetszett, hogy Aranka húga csak úgy ripszropsz férjhez megy, ahelyett, hogy előbb kikérte volna az ő tanácsát. Ilyen fiatalon! Micsoda felelőtlenség! Azzal, persze, nem mert előhozakodni Aranka előtt, hogy tulajdonképpen, nagyon sunyi módon, titokban ő is kiszemelte magának Mónikát, s bár esze ágában sem volt megkérni

a kezét (végtére is nő is volt), arra annál gyakrabban gondolt, hogy egyszer becsalogatja az ágyába. Mónika magas termetű lány volt, hosszú, selymes barna hajjal, s bűgő, mély gordonkahangjától nemegyszer megremegett már barátom szíve. De hát ezt titokban kellett tartani. És most tessék! Neki nem is szóltak! Árulás!

Kassán a csatlakozásra jó ideig vámiuk kellett, s mert éhesek voltak, mindjárt az állomáson megreggeliztek. Azután fölmentek az emeleti presszóba, és mivel szeszes italokat ebben a korai órában nem szolgáltak még föl, üdítőt rendeltek meg kávé. Aranka, talán mert megpakolta a gyomrát, valamelyest megenyhült Miklós iránt, s arca is kezdte visszanyerni természetes, pirosposzsgás színét. Körülöttük állandóan jöttek-mentek az emberek, s ez, Arankával ellentétben, aki szerette a nyüzsgést, barátomat mély depresszióba taszította. Kisvárosban nevelkedett föl, ahol mindenki ismert mindenkit, s ezért Pozsonyban éppúgy, mint más nagyvárosokban, tömegiszonytól szenvedett. Hogy ez az irtózása elműljék, beszélgetést kezdeményezett. Aranka azonban kissé unottan és rövid mondatokban válszolgatott. Végül visszatért Miklós álmára és emlékezetkiesésére.

– Remélem, azt tudod, hogy amit álmodtál, az a valóságban is megtörtént.

Aranka közlése nem lepte meg nagyon barátomat. – Sejtettem – mondta.

– Tulajdonképpen csak újra álmodtad, ami a valóságban egyszer megtörtént már.

– És hogyan jutottam ki a lakásból akkor?

– Tényleg nem emlékszel rá?

– Esküszöm, hogy nem. Miért hazudnék neked?

Aranka vihogott, elővillantotta szép fogsorát, és azt a huncut, gyerekes pillantását vette elő, amellyel Miklóst hajdanában olyan sikeresen vette le a lábáról. Ismét üde volt az arca, mintha meg sem kottyant volna neki az éjszakai utazás. Barátom alkalmasnak látta a pillanatot, hogy elmondja véleményét Mónika férjhezmeneteléről.

– Meg kell akadályozni ezt az esküvőt.

A pillanat mégsem lehetett a legalkalmasabb, mert Arankának tüstént emelkedni kezdett a hangja, s föltehetőleg a vérnyomása is.

– Miket fecsegsz itt össze? Te tényleg ugratsz, vagy megártott neked valami az éjjel?

Barátom újra erősen összpontosított. Olyan érvek után kutatott, amelyek nem keltik föl Aranka gyanakvását, ugyanakkor meggyőzik őt arról, hogy Mónika súlyos hibát követ el ezzel a házassággal, és egyszer még nagyon megbánja. Nemsokára talált egy érvet.

– Nem való, hogy a húgod előbb menjen férjhez, mint te.

Ezzel telt be a pohár.

– Hiszen férjnél vagyok, vagy nem?

– Ugyan már! És ki a férjed?

– Hát te, te ökör – mondta iszonyú dühvel.

Barátom homlokán azon nyomban gyöngyözni kezdett a halálos, hideg verejték. Nyilvánvalónak látszott, hogy Aranka, ki tudja, milyen hátsó szándéktól vezérelve, megpróbál visszaélni azzal, hogy neki amnéziája van ebben a pillanatban. Egyelőre azonban nem tehetett mást, mint hogy megőrizze a nyugalmat.

– De hát én nem lehetek a férjed – mondta.

– És miért nem lehetsz?

– Mert én egyszer már megnősültem.

Aranka szemében olyan gyűlölet villant meg, hogy Miklós félt, még egy ilyen óvatlan kijelentés, és akkora botrányt csap, hogy beleremeg az egész csarnok. A lány pimaszságát mégsem hagyhatta annyiban. Közben Aranka azt mondta:

– Igenis, a férjem vagy.

– Ebből egy szó sem igaz – mondta Miklós, és most már az ő hangja is remegett a gyűlölelettől.

– Mi az, hogy nem igaz? Az első feleségedtől elváltál. Énmiattam!

– Lehetetlen.

– Hogyhogy lehetetlen?

– Én téged akkor már nem akartalak feleségül venni.

– Mikor akkor?

– Amikor bezártál a lakásba. Akkor te nekem már csak szeretőnek kellettél, vagy annak sem. Torkig voltam veled. A pesti fiúddal, a lustaságoddal, mindennel.

Elpattant a húr, Aranka sírva kirohant a vécére, barátom pedig nem tartóztatta, csak Aranka cipőjének a kopogására rezgett össze, mintha minden egyes koppanásával egy szöveget vertek volna a fejébe. A jelenetnek tanúi is voltak, mindenekelőtt a pincér, aki éppen ebben a pillanat-

ban hozta ki az üdítőket és a kávé, és akit Aranka az előbb majdnem elsodort. A pincér magyar lehetett, mert Miklós látta az arckifejezésén, hogy nemcsak mindent hallott, mindent ért is. Ezért aztán magyarul szólt hozzá.

– Meg kell akadályoznom, hogy a húga férjhez menjen.

A pincér magyarul válaszolt:

– De miért, uram?

– Mert szeretem a húgát. Arankát sosem szerettem igazán. Csak hazudtam neki, hogy szeretem.

– Nem szép dolog hazudni – mondta a pincér nyugodt, inkább udvarias, mint feddő hangon.

– Mondja, Aranka valóban a feleségem?

A pincérnek tágra nyílt a szeme, de igyekezett megőrizni semlegességét. S bár szánakozó pillantást vetett Miklóssra, ezúttal is az előbbi ki-mért, udvarias hangján felelt:

– Azt én nem tudhatom, uram.

– Van itt valahol telefon?

A pincér megmutatta, merre kell mennie.

– Köszönöm – mondta Miklós. – Most hagyjon magamra.

A pincér ott sem volt már. Nemsokára visszajött Aranka is, de úgy ült le, hogy ne kelljen Miklós szemébe néznie. Szipákolt, és az arca földagadt egy kicsit a sírástól. A szomszéd asztaloknál ülők lopva mind őket figyelték. Miklóst ingerelte, hogy rövid idő alatt ilyen nagy népszerűsége tett szert a presszó közönsége előtt.

– Mit bámultok, tökfejek – mondta maga elé. – Azt hiszitek, hogy ti egy valóságos világban éltok?

Belekóstolt a kávéjába, aztán fölkelt az asztaltól.

– Hová mész? – kérdezte Aranka, de most is kerülte a tekintetével.

– Telefonálnom kell.

A Flóra, avagy a nagyváros rettenetei

Lipótvártól végre hármuké volt az egész első osztályú, nem dohányzó fülszék, s ő egy órácskára szívesen elnyújtózott volna a plüss bevont székben, ha a felesége, ez a Vilma, ez az Euthanázia, ez a terebélyes bakkhánsnő nyugton hagyja. De a feleségének be nem állt a szája már egy órája, s most arról elmélkedett, hogy a *Dracaena godseffiana* hajtásdugványai is csak párás körülmények között gyökeresednek. A tén, gondolta, és mosolygott, de úgy kell nekem, mért hagytam rábeszél-ni magam, hogy nézzük meg Pozsonyban a nagy országos virágkiállítást, amely ugyanazt a nevet viseli, mint a lányom. Flóra – ritka, de nem különösebben tüneményes név, a felesége erőszakolta ki még nimfakorá-ban: „Ha lányunk lesz, Flóra legyen a neve. Aki a Flórát szereti, rossz ember nem lehet... Hát nem vicces?” Ő nem találta viccesnek, de engedett az erőszaknak. Csak hát a béketűrésnek is van határa, s tizennyolc évi házasság után akárha Luxemburgba csöppent volna: ki sem teszi a lábát otthonról, és már ott a határsorompó. *Dulcinea*, a felesége, a kupé to-lóajtaja mellett rakott fészket magának, onnan káralt egész éjszaka a kul-túrnövényekről, s ő egyre szilárdabban meg volt győződve róla, hogy nem sokáig késik az ünnepélyes pillanat, amikor tiszteletbeli filodend-ronná választják. Tizennyolc év! Mintha egy évszázad lett volna kenyé-ren és vízen.

Apa és anya! Ó, hogy gyűlöli őket, nem... nem gyűlöli, csak olyan unalmasak, olyan hétköznapiak. Anyával a szobanövényeken kívül leg-följebb arról lehet beszélni, hogy sötétre sikerült a leves. Teljesen meg-bolondult, csak a virágok, mindig a virágok, még ez a lehetetlen Flóra név is az ő rögeszméje volt, szegény apa. És így megy ez itt a vonatban is egész éjszaka, ez már nem rögeszme, ez már valóságos betegség. Nyolc órán át utazni egész éjszaka, hogy megnézzék ezt az átkozott vi-

rágkiállítást. Ha legalább aludhatott volna egy keveset... De anya transzba esett, ikebana és miegymás, ő behunyta a szemét, megpróbált arra a fiúra gondolni, aki a múlt héten megdicsérte a rajzait, s akinek csillog a szeme valahányszor ránéz, és aki tegnapelőtt megvárta a gimnázium előtt a parkban, de mielőtt kezdeményezhetett volna, ott termett apa, hogy megint megszegyenítse, s ő hiába rimánkodik, hiába könyörög, apa mindig elfelejti, hogy ő már elmúlt tizenhét éves, hogy már majdnem mindenki elvesztette a szüzességét az osztálytársai közül, hogy némelyik lány már három-négy fiút is kipróbált. Apa önző és féltékeny, és a nyájassága álarca mögött egy hatalmaskodó basa, aki büszke rá, hogy a városi nagyfejesek között kiváló kapcsolatai vannak... De azért nem haragudott az apjára. Végül is ő volt az, aki kimondta, amit más irigységből akkor sem mondana ki, ha kitépnék a nyelvét, azt, hogy ő egy őstehetség, s úgy rajzol és úgy fest, hogy csodájára járnak az egész kerületből. Csak hagynák őt egy kicsit élni! Élni, élni!

– Makucska! – szólt a kotlós a tolóajtó mellől. – Itt vagyunk, megérkeztünk.

– Mondtam már, kérlek, hogy ne szólíts Makucskának. Legalábbis itt ne.

– Jó, jó, de úgy örülök. Olyan nagy nap ez.

Hát még nekem, ha tudnád, húsz év után újra itt, a szeretett Pozsonyban, s az állomás előtti téren, a májusi napfény tündöklő ragyogásában kibontakozó látvány olyan élesen vésődött belé, hogy szinte megfájdult tőle a feje, s látta magát húsz évvel ezelőtt egy ugyanilyen tündöklő nyár eleji napon csomagokkal és utazótáskákkal megrakodva leszállni ezen a helyen a villamosról, hogy még egy búcsúpillantást vessen a városra, aztán örökre hátat fordítson neki. Mennyire nem érezte a súlyát a búcsúzásnak akkor, huszonhárom évesen, a friss orvosi diplomával a zsebében! Akkor csak az járt a fejében, hogy hála apja kiváló összeköttetéseinek, távoli szülővárosában remek állás várja, hogy a nők mind be fognak pisilni tőle, hogy végre a függetlenség és szabadság piramisának csúcsára hágott fel, ahonnan tiszta már a kilátás és a legnagyobb távolságok is bejárhatók. Végül is semmi oka nem volt panaszra. Húsz év alatt elérte, amit emberi erővel vidéken elérni lehetett. A városi kórház főorvosa lett, s háziorvosa olyan helyi nagyságoknak, mint Orlov és Saplonecai, akiknek a parancsára még a református templom tornyán büszkélkedő vaskakas is kénytelen elkukorékolni magát.

Mire fel ez a nagy érzelmesség akkor! Húsz év alatt egyetlenegyszer sem tapasztalta, hogy ifjúságának ez a fővárossá kiglancolt színtere beleégette volna képét az emlékezetébe, húsz év alatt még csak egy könnyű náthányi, láztalan nosztalgia sem környékezte meg, most pedig a város felé vivő fasor harsányzöld üdeségének láttán úgy öntötte el a forróság, mint amikor tizenkilenc éves korában először szólította meg egy lotyó a Carltonban, hogy az ő ágyának oltárán áldozza fel szüzeségét. Itt most minden egy kicsit másképpen van, mondta kimerően a türelmetlen Ötödik Szimfóniának, az ő Dulcineájának. A villamosmegállók helyén taxiállomás, s a villamosok végállomása egy kicsit odébb, az utca szintje alá süllyesztve, s a hét vonal helyett tizennégy. A 2-es villamos újabban kikerülte a belvárost, így aztán jó időbe telt, amíg tájékozódni tudott, és rájött, hogy nem abban az irányban haladnak, ahol a kaktusz virágzik. A virágvölgyi templom előtt leszálltak, és a Metropolis kávéház felé vették útjukat, hogy hamarosan a szombat délelőtti nyüzsgés és sokadalom húsdarálójában találják magukat – mintha valami fiestára készülne a város, vagy a pápa ereszkedett volna alá angyal szárnyakon.

Micsoda véletlen, szegény apa, hogy megörült! Jön szembe az utcán a sok nép, mindenki egymás sarkára tapos, apa szédül, anya megkukult, apa izzad, anya aggódik, mert fut a harisnyáján a szem, minden olyan közönséges és fantázia nélküli, és akkor megtörténik a csoda. Kis csoda talán, de milliárdnyi véletlennek milliárdnyi véletlennel való sok milliárdnyi kombinációjából bukkan fel, mint vulkanikus nyomásra egy kis ismeretlen sziget a tenger közepén, amely rajta sincs még a térképen. A nagy találkozás. Egy férfi elordítja magát, s a nevéen szólítja apát, s apa elordítja magát, és a nevéen szólítja a férfit, s egymás nyakába borulnak, és egymás lapockáját veregetik, és a gyalogosforgalom, mint karmesteri pálca intésére, megtorpan egy pillanatra, s még aki vadidegen is, érzi a pillanat rendkívüliségét. A meghatottság, mint hamisítatlan májusi orgonailat lebben szét a kipufogógázoktól bűdös utca levegőjében. Nem kétséges, hogy itt történik valami. Helyszín és időpont olyan metszéspontján, amely már csodának tekinthető, a kiismerhetetlen élet, a végtelen lehetőségek hatalmas diadalának a köznap szürkéség fölött.

– Gyere, üljünk be a Metropolisba, és igyunk meg egy sört, mint régen.

Del Toboso asszonyt és Flórát föl kellett világosítania, hogy ez a szikár, kajla orrú, pápaszemes férfi, aki deresedő halántéka ellenére is fiatalosabb külsejű, mint ő, tulajdonképpen egyidős vele, és az évfolyamtársa volt az orvosi karon. Hogy az orvosi kar épülete egy utcasarokra innen van, a dékáni hivatal pedig éppen a Metropollal szemközt, s hogy a Metropol éppen ezért a törzshelyük volt abban az elsüllyedt időben, amely úgy emelkedik ki a nemlétből most, mint reggeli ébredéskor a valóságos, de a biztonság érzését visszahozó, bensőséges és ismerős világ egy nehéz álmot után. Leontina azonban csak mérsékelt megértést mutatott. A másik, a vörös hajú Leontina, barátja felesége belekarolt a fiába, aki szemrevaló legény volt, bár a tekintete zavaros kissé, mintha folyton egy mély kútba nézne, s csak félig lenne jelen köztük. Hamarosan megtudta, hogy nekik is csak egy gyermekük van, ez a hallgatag fiú, akin Flóra máris olyan pillantásokkal csüngött, hogy még egy kőszoborban is epekedést gerjesztett volna. Így van ez jól, gyerekek, gondolta. Kicsit bátrabb is lehetne a fiú. De a sör mellett hamar feloldódott a merevsége, s a két asszony is megtalálta a közös hangot. Őt mulattatta, hogy barátja felesége is éppolyan bolondja a virágoknak, mint az övé, s ők is a Flórára készültek, jóllehet csak ebéd után.

– A Guzmania minor levelei ciszternát alkotnak – mondta az ő enni-
való Lukrecia Borgiája.

– Igen, és a földjébe hansági tőzeget keverjünk – felelte a semmivel
sem tájékozatlanabb vörös hajú Lukrécia.

– De a Macodes petola aranyszínnel érezett, világos bársony zöld levelei kárpótlást nyújtanak a jelentéktelen virágokért.

– A Paphiopedilum insignénak kifejezetten nyugalmi időszaka nincs.
Fatima II. egyetértett.

– A szarvasagancspáfrány pedig hazájában epifita életmódot folytat –
jelentette ki Fatima I.

– Piper ornatum – mondja Fatima II.

– Petroselinum crispum „Mohafodrozatú” – vágott vissza Fatima I.

Őt elsomorította, de egyszersmind megerősítette önbecsülésében az a hír, hogy barátja, bár itt maradt a fővárosban (vagy talán éppen ezért), teljes jelentéktelenségbe süllyedt, egy külvárosi körzet orvosa volt, reumás öregasszonyok és asztmás öregemberek utolsó vigasza, halál felé menetelő nyomoroncok testi pásztorja. S mialatt a banyák a virágcsere-

pekről elmélkedtek és végképp elfoglalta őket a virágok kultikus tisztelete, ő nem szégyellte kioktatni barátját, hogy igazi karriert ezen a pályán már csak vidéken lehet csinálni. Meggyőződése, mondta, hogy a főváros túlszűfolt és egészségtelen terep az olyan ember számára, akinek ebben a hisztériás világban maradtak még ambíciói. Barátja kissé felhúzta az orrát, s holmi etikáról meg becsületes életéről papolt, de ordított róla, hogy tulajdonképpen eszi a fene. Ám ilyen a világ. Nem akarta ő a barátját világért sem megbántani, s inkább sietve másról kezdett beszélni, a régi szép időről, amikor esélyeik egyformák voltak még, sok hülyeséget csináltak, és sok ágynak a matracát megheverték, noha az akkori lányok mind egy kicsit tartózkodóbbak voltak, és nem a szexuális forradalom járt örökre a fejükben. Ó, igen, más időket élünk, s aki nem bírja a versenyt, jobb, ha félreáll, s utat enged a tehetségesebbeknek. Barátjától megtudta, hogy a városban tartózkodik Jenő Homonnáról, akinek egész jól megy a sora ott keleten, egy pénzeszsák, egy dollárautomata, bár rettenetesen elhízott és a szíve sincs rendben. És itt van Besztercebányáról a Papucs is, akinek viszont nem megy olyan jól a sora, ám éppen most nősült harmadszor, és egy vagyont fizet gyerektartásra. Egyáltalán, az egész ország itt van. Ez a Flóra egy hatalmas fesztivál, aki csak teheti, vonatra száll, vagy bevágja magát a kocsijába, s ha nem foglalt időben szállodát, bizony sátrat verhet a ligetben, vagy utazhat máris vissza. Mert kell egy fix pont, hívják azt Flórának vagy akárminek, amihez tartsa magát az ember, amíg szükségét érzi, ha már az atyaistent kisöpörték a mennyországból. Kell, hogy minden becsületes és tisztességes állampolgár tudja, hogy a vízkultúrás, tápoldatos nevelés során az üvegedények egyre nagyobb szerephez jutnak. Hogy a felfelé kúszó növények részére a falra fenyőlécből rácsszerkezet készíthető natúr színben vagy a bútorok, a fal színével harmonizáló xyladecorral mázolván. Hogy a feketére mázolt betonacél ízléstelen. Roppant szép dolog egy hatalmas közösségben feloldódni, s ezekben a napokban Pozsony ez a félelmetes, elsőprő közösség. És roppant szép dolog ebből az emberáradatból holnap újra kiválni, hazamenni, házat venni, autót venni, szeretőt venni, megvásárolni hatalmas emberek bizalmát, s bízni abban, hogy béke lesz, hogy nem romlik a pénz értéke, hogy a fiatalok indulatai megzabolázhatók, hogy egy nagy meglegedettségben végül feloldódik minden nyugtalanító eszme, kétely és tévképzet, hogy egyetlen nagy közösség lesz a világ, amely

nemcsak egy évben egyszer fogja ünnepelni a virágokat, hanem minden nap. A melléte karattyoló két Magna orchidea talán ezt a világot antici-pálta, s ő már nem bánta, hogy Dorottyája kimozdította őt otthonából, és elcsalta őt erre az illatfesztyálra.

Ő, hogy ezek a vén krampuszok mennyit tudnak nosztalgiázni: Jenő meg a Papucs, meg Besztercebánya és Homonna, mintha azt mondanák, hogy Párizs vagy Rio de Janeiro és a Copacabana. De a fiú már a meg- ismerkedésük első pillanataiban olyan félreérthetetlen pillantásokkal cé- lozta meg, hogy neki az izgalomtól a torkában dobogott a szíve. Ez a fiú már nem volt gyerek, vágy süttött a szomorú kék szeméből. De a tekin- tete mégsem meztelenítette le, mint más fiúk mohó pillantása az utcán vagy az iskolában, inkább tartózkodó, fegyelmezett és gazdag érzelmi kultúráról tanúskodó tekintet volt. Érzéki, de mégse közönséges. Az első perctől fogva tudta, hogy ez az igazi nagy találkozás, a kettejüké, nagyobb, mint az apjáé a barátjával, s a szemek néma játéka csupán sze- líd bevezetése a kalandnak, amely ebben a városban vár rá még ma. S mennyire igaza volt! A szemek néma játékát nemsokára igazi tettek kö- vették. A bátortalannak és félszegnek látszó fiú cseppet sem volt szívba- jos, rámenősségével megcáfolta azt az általános hiedelmet, miszerint a tiszta és szomorú tekintetű fiúk egytől egyig introvertált maszturbánsok. Azt mondta apának a fiú:

– Mi előremegyünk. A Flórán majd találkozunk.

S olyan ellenállhatatlan volt, olyan elegáns és arisztokratikus, hogy apát is azonnal levette a lábáról, s apa, aki máskor úgy számontartotta minden kapcsolatát az otthoni fiúkkal, mint egy vén uzsorás a kuncsaft- jai kamatterheit, most szinte lelkesen egyetértett a fiú tervével.

– Hát persze, menjetek csak, gyerekek, érezzétek jól magatokat. Este a vonatnál találkozunk.

Sokat hallott apától Pozsonyról, a Flóráról, királyok koronázásáról, a várról, amely a fényképeken úgy mutat, mint egy nagy, lapjára fordított konferenciaasztal, de most járt először a fővárosban, s ez valami olyan izgalmat jelentett a számára, mint amikor először jött meg a havi vérzé- se, csupa szorongást, de várakozást is egyben, türelmetlen sietséget és mindent akarást. Kérte a fiút, hogy mutatná meg neki az óvárost, s ka- lauzolná el a Duna-partra, s közben félt, hogy lelkesedése terhes a fiú- nak. De az ráállt a hívásra, és olyan magától értetődően fogta meg a ke-

zét, mintha már két éve jegyben járnának. Már meg sem lepődött a fiú rámenősségén, sőt élvezte, hogy kéz a kézben sétálnak egy csodálatos város csodálatos utcájában, s még csak kora délelőtt van és előttük áll az egész csodálatos nap.

– Nem is tudom, hogy hívnak – mondta a fiú.

Komoly volt a hangja, mégis kellemesebb és behízelgőbb, mint az előbb a kávéházban. Elhatározta, hogy nem fedi föl a nevét.

– Maradjon titok – mondta átszellemülten. – Hívjál csak úgy, mint az apám.

– És az apád hogy hív?

– Őstehetségnek.

– Őstehetség – ismételte meg a fiú. – Jó, hát legyen. Szép név, és illik hozzád. Én azonnal láttam rajtad, hogy őstehetség vagy.

– Igazán? – És elnevette magát. – És téged hogy hívnak?

– Engem Kéjgyilkosnak hívnak – felelte a szomorú szemű fiú.

Ez rossz tréfa volt, de nem tehetett a fiúnak szemrehányást, ő kezdeményezte ezt a buja játékot.

– És miért éppen Kéjgyilkosnak?

– A nagy számok törvénye miatt – magyarázta rendületlenül komolyan a fiú. – Egy ilyen nagy városban kell, hogy legyen egy kéjgyilkos.

– És az éppen te vagy?

– Én.

– És nem lehetnél inkább valami más?

– Nem – mondta a fiú. – Minden más tehetséget elnyomnak bennem.

– Kik?

– Mindenki. Az apám. Az anyám. Az orvosok.

– Az én nevem Flóra – mondta akkor ő félénken.

– Nekem az Őstehetség jobban tetszik.

– És a te igazi neved?

– Mondtam már: Kéjgyilkos.

Annyi mondanivalójuk volt egymásnak, hogy záróráig itt maradtak volna, de a két lombos szobanövénynek már viszkedett a segge, s a pimasz kölykök is rég elszeleltek. Barátja egy-két félreérthetetlen célzásából megértette, hogy azzal az ő vörös hajú Filuménájával sem tanácsos rosszban lenni, s ha hí a haza, itt az idő, mindnyájuknak el kell menni. Barátja állta a számlát, aztán kicserélték névjegyüket, és azzal váltak el,

hogy vacsora előtt talán meglátogatják őket a lakásukon, amely a túlparti lakótelepi ősvadonban volt valahol, s legcélszerűbb taxival megközeleíteni. Amíg a dámák csókolództak, neki megakadt a szeme barátja vadonatúj, divatos félcipőjén, s úgy érezte, ha halálnak halálával hal, akkor sem nyugszik addig, amíg egy hasonló jóvágású, több nyelven beszélő cipőt nem vesz magának a Prior Áruház vagy más apriori áruház férficipő osztályán. Bejelentése bonyodalmakat okozott, mert Alufólia Krimhilda Dalila nemtetszésének adott hangot az útirány módosítása miatt, s aggódott, hogy lemarad az ikebanáról. Nem azért jöttünk, hogy te most aprópénzre váltsd a nosztalgiádat, érzelgi és összevissza futkoss a városban, mint egy utolsó mentőorvos. Ám győzött az akarat, győzött a rendíthetetlen rendíthetlenség, meg a józan, polgári érvek: szombat van, délután egykor minden üzlet bezár, ikebana pedig úgysem lesz, mert a japán lányokat feltartóztatták a határon. Ez ugyan álhír volt, de Amadinda végül is beadta a derekát, mert ő megesküdött, hogy a nap hátralevő részében lemond minden szagtalan, testi és szellemi igényéről, s tekintetét a sors mutatójára függeszti.

A Prior Áruház a pokol katlana volt ezekben az órákban. Egy zsisbvásár vagy bolhapiac húsvéti békemenetének tűnt a tolongáshoz képest, amelynél elviselhetlenebb csak a testek kigőzölgése és a minden zugban ott párolgó lábszag volt. A földszinti csarnokban, a férfikonfekció osztályon a szembeáramló eleven fal minduntalan elsodorta a pultoktól, s nem volt jobb a helyzet a mozgólépcső körül és az emeleteken sem. Lökdösték, taszigálták, a sarkára tapostak, összegyűrték az öltönyét, s a második emeleten úgy a falhoz nyomták, hogy egy pillanatra kiszállt a tüdejéből minden levegő. Ő azonban boldog volt, s határtalan türelemmel viselte el, hogy a hátszélként belekapaszkodó emberáradat szabadon sodorja az emeletek, folyosók és mindenféle zegzugok labirintusában. Az arcokat kezdte figyelni, s az a képzele támadt, hogy minden szembejövő férfit és nőt ismer, holott tudta, hogy először és bizonyára utoljára látja őket. Hirtelen kicsapódott mellette a teherlift ajtaja, és egy baretsapkás, skótszoknyás férfi furakodott be a külső lépcsőház és a vécék felé áramló tömegbe – egyenesen a közepébe. A skótszoknyás férfi kartondobozokkal megpakott targoncát vonszolt maga után.

– A tévéhíradó – mondta egy jól értesült bariton a tömegből. – De a tamburmajor bennrekedt a liftben.

Hallod, Dulcinea, filmezni fognak, mondta volna a feleségének, de a derék és kitartó asszony kámforrá vált, a fenébe, már csak ez hiányzott. Nagy keservesen, a vészkijáraton keresztül visszajutott az első emeletre, és hosszú szerencsétlenkedés, téblábolás és káromkodás után pánikszerű érzéssel elindult az épület két szárnyát összekötő folyosón, majd maga sem tudta, miképpen, egyszer csak az üveg- és ékszersztály vitrinjei között találta magát. Itt végre valamivel kevesebben voltak, de a feleségének így is bottal üthette a nyomát. Az egyik sarokban egy fiatalasszony szoptatta a csecsemőjét, s ez a látvány úgy fejbekólintotta, hogy a fiatalasszony először halványan elmosolyodott, majd mentegetődzve azt monddta:

– Nem az enyém. Most hozták Bécsből.

Mindez egy kicsit sok volt egy napra, s a gondolat, hogy innen még vissza kell vándorognia a másik épületszárnyba a cipőosztályra, olybá tűnt neki, mintha a Himaláját kellene megmásznia.

– A feleségemet keresem. Elveszítettem valahol – tájékoztatta a fiatalasszonyt.

– Nem járt erre.

– Maga ismeri talán?

– Nem – mondta a fiatalasszony.

Abba az irányba folytatta útját, amerre a legkisebb ellenállást sejtette, s valóban, az élő fal közege a háztartási cikkek részlegénél mintha megritkult volna, s ő mintegy ozmózos pályán (ozmozálva?), vagy az ördög tudja hogyan, behatolt ebbe a laza masszába, s már egészen jól érezte magát, amikor egy hirtelen oldaláram félresöpörte. Mikor észbekapott, lapátok, kapák, söprűk, kannák és lábasok közé keveredett, itt pedig semmi keresnivalója sem volt. Visszafordult volna, de akkor meg egy turistacsoport állta ez az útját, a ferde szemükről és a hímzett sapkájukról azonnal felismerte őket: alighanem üzbégek, s nem volt visszaút. Kénytelen volt csatlakozni az üzbég küldöttséghez, s végighallgatni az idegenvezető lány csapongó, történelmietlen csacsogását külkereskedelemről és belkereskedelemről, történelemről, viharokról, imperialistákról és egy klozettkefe törött nyeléről, amely nem tudni miképpen került a tájékoztatás középpontjába. Hirtelen sajnálni kezdte, hogy keveset tud oroszul, így a mondatfoszlányokból képtelen összeállítani magának valami értelmes üzenetet. A ferde szemű üzbégeknek

nem tűnt fel az ő tolakodó jelenléte, vagy ha feltűnt is, úgy tettek, mintha nem tűnt volna fel, ők tudják, hogy miért nem. Talán azt gondolták, hogy hivatalból van itt. Végül a véletlen sietett a segítségére. A pénztár mellett hevert egy nagy kád, az üzbégek oda sem hederítettek, ő azonban kihasználta az alkalmat, belefeküdt a kádba, s az üzbég turisták mind elvonultak mellette, és még csak oda sem pislantottak rá, de nyilván gondolták a magukét, azt, hogy hivatalból feküdt be a kádba. Mindenesetre libasorban leléptek a színről, s akkor ő ügyesen és feltűnés nélkül átmanőverezte verejtékező testét az egyik oldalfolyosóra, majd a papír- és írószerrészleg mellett elhaladva a tömeg egy újabb szembehaladó árama készítette kitérőre. Így végül mégiscsak meg kellett másznia a Himaláját, s éppen jókor érkezett meg a csúcra, mert a tamburmajort végre kiszabadították a liftből. Szegény tamburmajor sápadt volt, mint a törökméz, szédelgett és meg-megbicsaklott a térde. Hamarosan azonban feltűnt a színen egy másik skótszoknyás férfi, belekarolt a rettenéstől félig alélt tamburmajorba, és elvezette a hátsó kijárat felé, s ez kiváló alkalom volt a menekülésre, mert a tömeg utat nyitott nekik, s ő megint ozmozálhatott. Csak most vette észre, hogy a tamburmajor egy vastag dorongot szorongat a bal kezében, s mint vak ember a fehér botját, lengeti maga előtt. Ő úgy tett, mintha a szlovákul (és mint közben kiderült, magyarul és angolul is akcentus nélkül) beszélő skótszoknyás férfi és a tamburmajor kíséretéhez tartozna, és az ő csapásukon haladva, öt perc múlva kijutott az áruháza rettenetes gyomrából. Megkerülte a két épületszárnyat és a Kijev Szállót, és megkönnyebbülten egy nagyot sóhajtott. A következő pillanatban ismerős hang ütötte meg a fülét.

– A *Grevillea robusta* legkedvezőbb teleltető hőmérséklete tíz Celsius fok.

Odakapta a fejét, s igen, az ő Limfocitáját pillantotta meg nem is egészen öt lépésre. Limfocitája azonban nem látta meg őt, mert egy taxiba készült benyomulni, s a taxisoőr meggyőzésével volt éppen elfoglalva.

– Nekem is kellene egy mobil növénytartó – mondta a bárdolt taxisoőr.

– Szerzek magának. Bízva rám.

– Hová lesz az út?

– A Flórára, természetesen – mondta Del Toboso asszony.

Az ő első gondolata az volt, hogy odamegy hozzá, de a másik gondolata még abban a pillanatban elűzte az első. A másik gondolata ugyanis az volt, hogy semmi szín alatt nem megy oda hozzá, akkor inkább csatlakozik a skótszoknyába öltözött híradósokhoz.

A szomorú szemű fiú, aki éretlen tréfájával megbántott, s azóta csak Kéjgyilkosnak engedte szólítani magát, és az ő minden könyörgése, megbánása és gyöngéd szeretete ellenére sem volt hajlandó elárulni a valódi nevét, mégis úgy viselkedett vele, mint egy álomherceg. Délben meghívta ebédre, és a legdrágább és a legízesebb fogást rendelte neki. Ilyen csodálatos, gyöngéd és figyelmes fiúval még sosem találkozott. Ebéd után kiültek az étterem teraszára, hallgatták az arra járók zsongását, s öneki tetszett, hogy a szimpatikus fiú nem szeszesített fogyaszt, hanem Colát. S míg lüktetett körülöttük a szombat déli jármű- és gyalogosforgalom, s szinte kipreparálva látta maga előtt a városközpont idegpályáit, lelkében valami eddig ismeretlen csodálatos békesség, nyugalom és biztonságérzet áradt szét, s tudta, hogy ezt a nagyszerű érzést a fiú kijelentésének köszönheti. A fiú tekintetében egy percre sem aludt ki a vágy tüze, de óriási türelem zabolázta a szenvedélyét, s önműködően több férfiaság volt, mint más fiú gátlástalan tolakodásában vagy nagyképzű hözöngésében és magamutogatásában. Most értette meg, hogy apja, aki széltől is óvta eddig, miért engedte el őt a fiúval első szóra.

– Észrevetted, hogy a mi apáink mennyire kiégett és cinikus emberek? – kérdezte a fiú, s szigorúan pillantott körül a teraszon.

– Egy kicsit igen. De azért nem szabad általánosítani.

– Pedig szabad. Semmi sem szent előttünk. Hazudoznak, alakoskodnak, eladnák a Krisztus sebeit is.

– Az én apám csak nyárspolgár.

– Mindnyájan azok – mondta ki az ítéletet felettük a húszévesek kérelhetetlenségével a szomorú szemű fiú.

– Nekem sokat segít az apám.

– Igen? És miben?

– Abban, hogy a tehetségem ne kallódjon el.

Felelete azonban nem rendítette meg a fiúban az apák nemzedékéről kialakított képet.

– A tehetség kevés – mondta. – Az csak adomány. Jellemnek kell lenni mindenekelőtt.

– Azt hiszem – mondta ő félénken –, nekem még nincs jellemem.

- De a tisztaságra szomjúhozol te is. Látom rajtad.
- Igen, tiszta akarok lenni.
- Akkor pedig meg kell tagadnod őket. Mindenkit, nemcsak az apádat. Az egész világot.
- Én művész akarok lenni.
- A fiú elmerengve a távolba nézett, és a sötétebb kékre változott szeme színében koncentráltabb és sűrűbb lett a szomorúság.
- A művészet nagy dolog – mondta halkán.
- Ő megjegyezte, hogy talán újra megbántotta a fiút, és sietve próbálta helyrehozni a hibát.
- És te mit csinálsz? – kérdezte.
- Én is festegetek.
- Hát ez fantasztikus!
- De csak kedvtelésből és néha.
- És jársz valakivel?
- Egy tiszta lányt keresek – mondta. – Kevés ilyen lány van ebben a városban.
- És iskolába jársz?
- Igen.
- Melyikbe?
- Az élet iskolájába.
- De komolyan...
- Én mindig komolyan beszélek – mondta a fiú.
- Most ő érezte megbántva magát, nem azt érdemelte, hogy titkolózzanak előtte.
- Én gyűlölök minden hazugságot.
- Mert még gyermek vagy – felelte a fiú, s inkább magabiztos volt a hangja, mint fölényes.
- De én sohasem leszek más.
- Előbb-utóbb megváltozol.
- Akkor inkább megölöm magam.
- Tudom, hogy tiszta vagy és ártatlan – mondta a fiú –, de ez meg fog változni. Jön valaki és besároz. Jön egy fiú, a magáévá tesz, aztán eldob. Aztán észre sem veszed, és pénzért fogsz festeni vagy megrendelésre, a mások szája íze szerint. Észre sem veszed, és ugyanolyan cinikus és romlott leszel, mint ők, akik a maguk hiúságában tetszelegnek.

– Én soha nem leszek olyan. Én igazi tehetség vagyok.

– Csak a beteg ember lehet igazán tiszta. Te pedig egészséges vagy és naiv.

– Miért, te beteg vagy?

– Igen – mondta a fiú. – Én nagyon beteg vagyok.

Gyalázatos pozőr vagy, gondolta ő, de rögtön kétszeresen is megbocsátott a fiúnak, először azért, mert mindig mindenkinek mindent megbocsátott, s nemhogy gyűlölni nem tudott, még haragudni sem, mert ő csak szeretni tudott, kinyílni mások előtt, mint egy orchidea a Flórán, s vagy ő forrott hozzá a nevéhez, vagy valami misztikus egybeesés folytán, anyja isteni sugallatra adta neki a Flóra nevet. Másodszor meg azért bocsátott meg a fiúnak, mert bár egy percig sem hitte el, hogy beteg volna, a fiúból tagadhatatlanul áradt valami eltűzött világfájdalom, s ettől a pózolósa százszázalékig hiteles volt és meggyőző, mint egy jó bohóc produkciója. Most még jobban vágyott rá, hogy a fiú magáévá tegye, hogy ő legyen az, akinek odaadja a szüzességét, mert meg volt győződve róla, hogy ők ketten, ő a tisztaságával, naivitásával és érintetlenségével, a fiú pedig a megjátszott fájdalommal és mindent tagadásával tökéletes Egészet alkotnak majd, s nem csupán kiegészítik egymást, mint meleg víz a hideget.

Abban a pillanatban, amikor a fiú meglátta a vágyat fellobbanni az ő tekintetében, azonnal fizetett, s az utcán ugyanolyan magától értetődő mozdulattal nyúlt a derekához, ahogy délelőtt a kezét fogta meg.

– Azt hiszem, te vagy az a lány, akit keresek – mondta.

– Hű, de jól játszol!

– Mondtam már, hogy én sosem tréfálok. Ha nem tudnád, a kéjgyilkosokból hiányzik a humorérzék.

– Szeretsz, vagy csak le akarsz feküdni velem?

– Meg akarom óvni a tisztaságodat, Őstehetség – mondta a fiú. – Feljössz hozzám?

– És egyedül leszünk?

– Teljesen egyedül – biztosította a fiú. – Ketten leszünk csak, és mégis egyedül leszünk, két távoli világ.

Alapjában véve nagy gazemberség volt megvonni a lojalitását az ő Ampullájától, de a bűntudat szorítása alól felmentette az a tagadhatatlan körülmény, hogy először Ampulla hagyta őt cserben, amikor elsodortat-

ta magát tőle az áruházi tömegben. A szerencsétlen véletlenek sorozata azonban kedve szerint rendezte el az eseményeket, s ő jókedvében csetintett az ujjával: a véletlen a leginvenciózusabb rendező, jobb még a vén szürrealista rókánál, Luis Buñuelnél is. Leghőbb vágya volt, hogy néhány órára egyedül maradhasson, s az most úgy teljesült, hogy neki a kisujját sem kellett mozdítania. Ráadásul mindenki jól járt. Flóra régi barátja rokonszenves fiával szórakozik, Dulcineát álmai kaktuszai közé repítette egy tájékozott és hozzáértő taxisorfőr, ő pedig minden kötelemtől megszabadulva azt csinál, amihez éppen kedvet érez.

Látnivalókban pedig nem volt hiány. Pezsgett, forrt a város, mámorban úsztak a házak, szinte minden utcasarkon történt valami. Nem mesze a Priortól, egy patkó alakú, bérházakkal körülvett téren népi együttes szórakoztatta az arra tévedőket, bár ő a csődülettől csak a táncosok kalapját látta és a napfényben megcsillanó fokosokat, amelyeket izmos férfikarok löktek fergeteges energiával az ég felé. Nagy élmény volt, mint a csizmák egyszerre-dobbanása az aszfalton. A virtus, gondolta, ebben felülmúlhatatlanok vagyunk mi, közép-európaiak és balkániak. S neki is fergeteges jókedve kerekedett, amely a bőséges ebéd és fél liter rizling elfogyasztása után a mámor és eufória vulkánkitöréseibe torkolt, jóllehet még nem volt részeg és nem mászott fel a lámpaoszlopra, csak megszólított néhány csinos lányt, és az egyiknek segített a dög nehéz kofferjét cipelni száz méteren. Már délutánba hajlott a nap, amikor az óváros egyik szikes, dómközeli utcájában újabb csődületre lett figyelmes. Öblös torkok éljenzéseket röppentettek az ünnepélyességtől reszkető levegőbe, s néhány sovány taps is elcsattant, amúgy lendületből, hogy ha kell, orkánná dagadjon. De a tapsorkánok hajdani évada végleg letűnt, a rajongás kötelező tiszteletté polgáriasult, s az ünnepelt híresség (ugyan kicsoda lehet?) ha nem is szmokingot, de legalább öltönyt és nyakkendőt viselt. Így vonult díszkíséréssel együtt a szikes utcán, őszes hajú, plebejus alakjából patríciusi jóindulat sugárzott, s díszkísérete egyes tagjaival ellentétben maga is összeütötte néha a tenyerét. Mivel mindenki nagyon örült, ő is kötelességének érezte, hogy megtapsolja ezt a bátor embert, akinek a járásán látszott, hogy gyakrabban ül autóban, mint kirándul a hegyekbe. Úgy gondolta, hogy most magát is tapsolja kissé, hiszen nagy szerencséje volt az életben, és ejtett magában néhány könnycseppet azokért, akik lemaradtak vagy elvesztek mellőle.

De hát nem lehet mindenből sikerember, valakinek veszítenie is kell, s aki válogatós az eszközökben, azt az élelmesek egykettőre lekörözik. Meg szerencse is kell, természetesen. Megizzadt, hacsak belegondolt abba, hogy a hatvannyolcat még itt tölti Pozsonyban, s nem katona éppen a német határon. Ki tudja, hogy meggondolatlanul mibe keveredett volna, és ki tudja, hová veti a sors? De ő burokból született, mindenütt vigyázott rá az őrangyala, s ezentúl sem lesz másképp. A régi, zavaros idők örökre elmúltak, s bár az élet szürke errefelé, de legalább biztonságos. Igen, megállt az idő, de aki mozdítani akarna rajta, annak el kell törni a kezét. De hát ki akarna mozdítani a megállt időt, a szerény gyarapodást és viszonylagos létbiztonságot miféle örült akarhatná felfordulásokért elcserélni? Ebben az országban, szerencsére, majdnem mindenki józan, és majdnem mindenki úgy gondolkodik, mint ő.

Mégis visszamaradt benne egy kis nyugtalanság, mert hát az idő megállt ugyan, de az évek múltak azért, s ő visszavonhatatlanul öregedett. Most éppen a lábának kezdett elege lenni a csavargásból és kódorgásból, s az este messze volt még. Beült egy csapszékbe, majd egy másikba, majd a Luxor kávéházba annak reményében, hogy itt az egész ország, hátha rábukkan egy régi ismerősrre. A régi ismerősök azonban egytől egyig elkerülték ezt a kávéházat, vagy hazautaztak, vagy meghaltak már – vagy egyszerűen nem voltak kíváncsiak rá, mert bizonyos életkort betöltve, az emberből nemcsak a kíváncsiság fogy el, hanem a múltját is kezdi púpnak érezni a hátán. Helyettük egy átrendezett és modernizált Luxort talált bárpulttal a hosszú, téglalap alakú helyiség középpontjában, s a bárpult felől az osztrák rádió hármass csatornájának szórakoztató zenéje szólt hangosan, jelezve az idők bizonyos lassú változását mégis. Eszébe jutott, hogy húsz évvel ezelőtt a kollégiumban ugyanennek az adónak a muzsikája szolgáltatva éjjel-nappal a háttérzenét, persze csak annak, akinek volt táskarádiója, és az URH-sávot átszerelte a CCIR hullámhosszára. Erről viszont megint az jutott az eszébe, hogy mégiscsak van valami állandóság az életében, noha talán nem több, mint egy pontyban a víz alatt. Lassan aztán gyomra is megelégtelt a beletöltött borokat, az este még mindig messze volt, s őt mindenféle alkonyi érzések kezdték környékezni. Hiába vigasztalta magát azzal, hogy még csak most ért férfikora deléhez, egészséges, mint egy tenyészbika, és semmi baja az életével, mégis egyik pillanatról a másikra szomorú lett. Fizetett,

s azt tervezte, hogy lesétál a Duna-partra, és ha kedve szottyan rá, talán még a Flórát is megtekinti. Terve azonban dugába dőlt. A kávéház kijáratára előtt karon ragadta egy arra lesekedő, bánatos képű, de igen erőszakos kurva, és felszólította, hogy kövesse őt. Ő eleinte vonakodott, eszébe jutott az ő mit sem sejtő Tetraciklinje, de a férfiassága nem törődött az ilyen skrupulusokkal. Harcias alattomossgal mozdult meg, s ő kénytelen volt engedni a kurva unszolásának.

– Messzire megyünk?

– Dehogy – nyugtatta meg a csábító leányzó. – Csak ide, a hídon túlra.

Ő pedig rábízta magát, még ráér, gondolta, a vonat csak fél tizenkettő előtt indul. A lány egész úton úgy nézett rá, mintha egy zsák arany lenne nála, s mint aki azon nyomban rendőrért kiált, ha ő valami gyanús mozdulatot tesz a menekülésre. Nem sokat beszéltek, fölszálltak az új híd alatt egy autóbuszra, majd leszálltak valahol, immár Ligetfaluban, és panelházak között bujdosnak járatlan utakon, mígnem földszintes házak közé értek, amelyekre már szemlátomást kimondták a halálos ítéletet, de valami ismeretlen okból abbahagyták a bontásukat. Megérkeztek, mondta a lány egy ragyavert ház kapujában, s előrement, hogy a folyosón meggyújtsa a villanyt. Épp a kapcsolóhoz nyúlt, s ő hallotta a kattánást, de az nem a villanykapcsolótól, hanem az ő koponyájától származott, amelyhez valami kemény tárgy ütődött.

– Nos, amint láthatod, itt vagyunk a lakásomban, és csak kettesben vagyunk. Úgy, ahogy kívántad – mondta a szomorú szemű fiú.

– És a szüleid nem fognak meglepni minket?

– Kizárt dolog. A Flórára mentek, és csak este jönnek haza.

Még szerette volna mondani a fiúnak, hogy ők villában laknak, s neki akkora különszobája van, mint itt két szoba együttvéve, meg hogy a lakótelepi lakások mind egyformán közönségesek és unalmasak, akármi-lyen cifraságokkal bútorozzák be, de akkor megpillantott egy furcsa, szakállas növényt az ablaknál, s nem állta meg, hogy oda ne menjen és meg ne simogassa.

– Tillandsia usneoides – mondta a háta mögött a szomorú szemű fiú.

– Különös növény.

– Fényigényes – magyarázta a fiú.

– A tiéd?

– Igen. Rendszeresen permetezem, és havonta egyszer megfürdetem tápoldatban.

– Le akarok feküdni veled – mondta ő.

– Nagyon páraigényes is.

– Hallod, mit mondtam? Szeretkezni akarok veled.

A szomorú szemű fiú szorosan odaállt mellé, és ujjaival a növény fonszerű levelei között babrált.

– Tudom – mondta.

– Hát akkor mire vársz? Még szűz vagyok.

– Éppen azért. Beigazolódott, amiről beszéltem, és egyébként egész nap sejtettem. Az, hogy odaadod magad az első jöttmentnek. És akkor oda a tisztaságod, te Östehetség.

– De én szeretlek!

– Mind ezt mondjátok – felelte a fiú. – Arra kényszerítesz, hogy megóvjam a tisztaságodat. Meg kell ölnöm téged.

– Jaj, hagyjuk már ezt a marhaságot! És mondd meg végre a valódi nevedet.

A fiú kulcsot vett elő a nadrágzsebéből és bezárta a szobaajtót. Ő kérte a fiút, hogy magyarázza meg, mi szükség van erre, ha a szülei úgyis csak este jönnek meg. A fiú azonban meg sem hallotta a kérését.

– El kell mondanom neked valamit. – S torz keserűség gyűlt össze a szája szegletében, s a tekintetében vad gyűlölet lobbant fel. – Évekkel ezelőtt szerettem egy lányt – mondta.

– És otthagytál?

– Ugyanolyan tiszta és ártatlan volt, mint te. Meg kellett fojtanom.

– Jaj, ez már igazán unalmas!

– De a szüleim rajtunk ütöttek, a lány életben maradt, és soha többé nem láttam. Engem pedig elmeegógyintézetbe zártak, és mindenféle ocsmány kezelésnek vetettek alá.

– De meggyógyultál?

– Papíron.

– Mi az, hogy papíron?

A fiú végre leült mellé, megfogta a kezét, s egy darabig erősen koncentrált, mintha ezeregy mondat fogalmazványa forogna a fejében, s neki ezekből kellene a néhány megfelelőt kiválasztania. Aztán azt mondta:

– Tudod, az én apám, csakúgy, mint a tiéd, orvos. És azon a klinikán volt egy-két haverja.

– Ilyen nincs. Ez nem létezik...

– Pedig így van. Protekcióval kerültem ki, és mindenki úgy tesz, mint-ha egészséges lennék, holott mindenki tudja, hogy beteg vagyok. Én is tudom.

– És a lány, akibe szerelmes voltál? Vele mi van?

– Nem tudom, nem érdekel – mondta a fiú. – Amikor kikerültem a klinikáról, sokáig üres volt az életem. A lányok sem érdekeltek. S akkor egy napon megvettem ezt – mutatott a szakállas virágra. – S újra tudtam szeretni.

– Kit?

– Hát őt – mutatott a virágra újfent. – A Tillandsia usneoides. Szerelmes vagyok belé. Ő sohasem fog nekem csalódást okozni. Óvom őt, és vigyázok rá, mint a szemem világára.

– És miért éppen őbelé vagy szerelmes? Miért nem egy lányba?

– Hiszen az előbb mondtam... Ez a virág mindig hűséges lesz hozzám. Persze, amíg el nem pusztul. Szörnyű nap lesz... Tudod, igaz a mondás, hogy aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet. Neki köszönhetem, hogy megismertem magam. Hogy tudom, jó ember vagyok.

– De most már itt vagyok én. És repes a szívem a vágytól...

– Ne repessen – szakította félbe a fiú durván. – Bárcsak sose láttalak volna meg.

– Szóval, szeretsz – mondta ő, s nagy kő esett le a szívéről.

– El akarsz szakítani az én igazi szerelmemtől. Aztán egy napon elhagysz egy másik fiú miatt.

– Soha... Esküszöm!

– És még alattomos is vagy.

– De hát miért? Mit követtem el?

– Azt akarod elhitetni velem, hogy te is virág vagy.

– Hogy juthat ilyesmi az eszedbe?

A fiú akkor fölpattant mellőle, és ordibálni kezdett.

– Flórának hívnak, vagy nem? Miért hívnak Flórának, magyarázd meg! Miféle trükk vagy kelepce ez?

Ez őrült, gondolta, ez őrült, jaj, Istenem, mit akar ez tőlem, vetkőzzek le? S alig jött ki hang a torkán, amikor azt suttogetta:

– Én nem tehetek róla. Az anyám műve volt...

– Minden az ő művük! Szerencsétlenekké tettek bennünket. De ne félj, Flóra, én deflorállak, egy perc és tisztán mész a halálba – nyugtatta meg a szomorú szemű Kéjgyilkos.

Először a műtőlámpa fénye mart bele a szemébe, s a műtőasztal is rohadatul törte a derekát. Úgy látszik, valami púpos, öreg matracra fektették, s ez megengedhetetlen és szabálytalan, ezért be fogja perelni őket, gondolta. Micsoda rohadt egy kórház! S miféle kórház az, ahol a páciens még a műtőasztalon felébred a narkózisból! Úristen, mi történik itt vele?! Olyan iszonyúan hasogatott a feje, hogy még a szemét is alig bírta kinyitni. De hiába, ébren volt, a narkózis most már végképp nem használt, a szemét sem csípte úgy a fény, s a távolból kutyaugatás hallatszott. Iszonyú erőfeszítéssel fölemelte a fejét és körbepillantott, de amit látott, az rosszabb volt, mint ezer lidércálmom. A műtőlámpa szétfoszlott a semmibe, s helyette a hold világított a szemébe, s a műtőasztal sem műtőasztal volt már, hanem valami kupac, kavics- vagy törmelékhalom – a holdfényben úgy rémlett, inkább az utóbbi. Négykézlábra állt és föltápászkodott, de minden mozdulatát hasító fájdalom kísérte a tarkóján, ahol, óvatosan kitapogatta, jókora dudor nőtt, akkora, mint egy fél alma. Azt hitte, álmodik. Egy koszos udvar közepén ácsorgott, fölötte a csillagos ég, és a távolban kutyák ugatnak, s neki fogalma sincs róla, hogy került ide, és mit keres itt. Botladozó léptekkel elindult arra, ahol az utcát sejtette, s csak amikor az utca felől látta a ragyavert házat, akkor ugrott be emlékezetébe a lotyónak a képe, aki idecsalta őt, és cimboráival föltehetőleg kifosztotta. Előhúzta pénztárcáját, s meggyőződött róla, hogy így történt.

Mibe keveredtem, gondolta, leütöttek, kifosztottak, ellopták a digitális órámat, a feleségem és a lányom hétszer elátkozott azóta, én pedig itt állok valamilyen utca közepén, azt sem tudom, merre induljak el, s holnap, ha egyáltalán hazajutok, a teljes megsemmisülés vár majd otthon. Aztán eszébe jutott a névjegy, amit barátjától kcapott, amikor elváltak a Metropolis kávéház előtt. A névjegy nem kellett a disznóknak, az ott volt az oldalszékekben, s némi vigaszt meg reményt kínált, hogy szorult helyzetből ez lesz majd a kiút. Hirtelen valami esztelen optimizmus szállta meg, hogy minden hamarosan elrendeződik, s ő presztízsvesztés nélkül ússza meg ezt a kalandot. Ha kell, a föld alól is előkeríti barátját, mindent elmond neki, és az útiköltségre kölcsönkér tőle egy kis pénzt.

Barátja meg fogja érteni, együtt nevetnek majd ezen az ostoba histórián, s hamarosan minden visszatér a rendes kerékvágásba, mert az ilyen kalandnak ez a vége. Otthon azt mondja, hogy lekészte a vonatot, és barátjánál éjszakázott, amit a barátja levélben megerősít. Dulcinea dohogni fog néhány napig, és Flóra csúnyán néz majd rá egyszer-kétszer, de ezt ki lehet bírni, a hosszú ideig tartó harmónia úgyis unalmas.

Nemsokára egy útkereszteződéshez ért, de nagyon későre járhatott az idő, mert nemcsak az autóbuszok nem közlekedtek már, egyetlen személyautó sem suhant el az éjszakában. Ezt furcsállotta kicsit, s azt is, hogy az utak mintha mind a semmiben vesztek volna el. Ahogy belemerült a roppant kiterjedésű lakótelep rengetegébe, egyre biztosabban tudta, hogy ennek az éjszakának éppúgy nem lesz vége, mint ahogy a labirintusnak sincs kijárata, ahová olyan meggondolatlanul hagyta becsalni magát, s ahol nemcsak a pénztől fosztották meg, hanem hitének és önérzetének a maradékától is. Még mindig rettenetesen fájt a feje, s mivel nem volt nála se iránytű, se óra, tudatában egy pillanatra összeolvadt múlt, jelen és jövő. A feleségére gondolt meg a lányára, akiket soha nem lát többé, aztán a barátjára, akit fel kellene kutatnia, ha egyáltalán létezik. Aztán nem gondolt többé semmire és senkire.

Az onirizmus tréfái 1.

René Magritte emlékének

Bizonyos értelemben csupán a tükörképe vagyok annak a férfinak, aki hagyta, hogy lecsalogassák a kis belvárosi pincegalériába az idős onirista festő kiállítására. Budapesten átutazóban tartózkodtam, miskolci rokonaimat jöttem meglátogatni, és délután kellett volna továbbutaznom. Mint az örvény szippantott be lármás délelőtti nyüzsgésébe a város, s már a bazilikát is elhagytam, amikor régi pesti barátom, Markó Zoli toppant elém a föld alól, s elrabolt, hogy egy csendes presszóban felidézzük régi barátságunk néhány fakó emlékét. Három és fél éve nem láttuk egymást. Még meg sem melegedtünk, máris noszogatni kezdett, nézzük meg a Mester kiállítását, amely itt van öt percre, s a Mester első kiállítása harminchét év óta. Tulajdonképpen már a miskolci gyorsra kellett volna loholnom. Tanácsstalanságomat tetézte, hogy vajmi kevés fogalmam volt az onirizmusról, miként az idős mester neve sem mondott többet a lapok napi krónika rovatában olvasható tucatneveknél. Akkor győződtem meg róla először, hogy a férfinak, akit Markó Zoli barátom szinte letuszkol a lépcsőkön, én a tükörképe lehetek csupán, s hogy a rabszolgát függősége felmenti bárminemű felelősség súlya alól.

– Na, mit szólsz? – kiáltotta lelkesen barátom, s egy magasztos mozdulattal rögtön jelezte, mit kell szólnom.

Bólintottam, mert bár kedvemre valók voltak ezek a Magritte modorában festett képek, annyira mégsem tetszettek, mint barátomnak, aki szeretett köztözködni, s ha már fejébe szállt a bor, nem tűrt ellentmondást. Hagytam, hogy belém karoljon és vezessen, minden képhez volt egy elismerő szavam, és a katalógusba is belelapoztam. A képek egy része a negyvenes évek végén készült, a többi a hatvanas években és a közelmúltban. Az öregkori képek stílusa semmiben sem ütött el a korábbiakétól, a Mester csupán az

azokban kipróbált modort és ötleteket variálta. Idegesített, hogy az idő múlása, a stílusok és a divatok változása nem hagyott nyomot a művészetén. Nem a bizarrságuk, hanem az időnkívüliségük riasztott meg. Mindegyik kép más volt, mégis minden következő mintha az előzőt utánozta volna. Ez a leverő és fárasztó egyhangúság nyugtalanára tett. Óhatatlanul arra gondoltam, hogy az ember ugyanabban a testben kénytelen leélni egész életét, ki van szolgáltatva a húsának és bőrének, s ez nem valami vigasztaló dolog. Hogy legyőzzem sötét gondolataimat, mégiscsak mondtam valamit.

– René Magritte az egyik kedves festőm.

Eközben éppen az egyik festményt tanulmányoztam. A kép közepén tágra nyitott szárnyas kapu volt látható, s a kapun élettelen arcú, mezetlen nő lépett ki a tavaszi színekben pompázó ligetes tájba. A kapu mögött tintakék éjszaka volt, s reflektorok fényével pásztázott obeliszkek emelkedtek a magasba. Az obeliszkek csúcsán keskeny újhódsarló világított.

– Gratulálok – hallottam valakinek a rekedtes hangját a hátam mögött, s éreztem, hogy egy tenyér ereszkedik a vállamra.

A Mester állt mögöttem.

– Aki Magritte-ot szereti, rossz ember nem lehet – tréfálkozott, és kacintott.

Meghajoltam és bemutatkoztam. A Mester kétszer megismételte a nevetem, s erőteljesen megropogtatta benne az r hangot.

– Tetszik? – kérdezte azután a pucér nőre villantva tekintetét, s be sem várta a feleletet, így szólt:

– Holnap megismerkedhet Bellával. Jöjjön el négyre hozzám.

Rövid életemben, mely bármelyik pillanatban kioltható, s nem remeg bele a világ rendje, és nem rendül meg tőle a lányok szíve, sokszor kerültem választás elé, amely utólag bizonyult sorsdöntőnek. Fiatalabb korban szerettem kipróbálni a szabadságot, s megvettem az okvetetlenkedőket, akik felelőtlennek tartottak emiatt. Az óvatosoknak azt magyaráztam, hogy a szabadságnak elébe lehet menni, ha megérett a szándék és idő a szembenézésre a sorssal. Ezért a Mester ajánlatán nem sokáig törtem a fejemet, hanem még egy napig Budapesten maradtam. Budapesten sem éreztem magam jobban, mint másutt, igaz, rosszabbul sem, s habár jólesett hallanom, hogy körülöttem mindenki az anyanyelvemen beszél, már régen leszámoltam azzal az ünnepélyes illúzióval, amely felmagasztosította a szememben akár a rablót is, ha az történetesen magya-

mul szólt hozzám. Természetesnek tartottam, hogy magyar vagyok, és soha többé nem lehetek más. Megszoktam, hogy mindenütt átutazó vagyok, s a kinőtt bensőségesség iránti nosztalgián kívül nem éreztem nagyobb megrendülést szülővárosomban sem, mint akármelyik romos ferencvárosi bérház körfolyosóján. Miskolci rokonaimat kevésbé ismertem, mint Markó Zolit és másokat, akik nem rokonaim, ezért csak kötelességből és illendőségből szerettem őket. Beletörődtem, hogy a családom tagjai között is egyedül vagyok, hogy a feleségem vagy a gyerekeim mások, mint én vagyok, jöllehet egymás gondolatait is kitaláljuk gyakran. Beletörődtem, hogy nem velem kezdődött az élet a földön, és hogy meg fogok halni. Bátran lehettem hát szeszélyes és kiszámíthatatlan, s elébe mehettem a szabadságnak, anélkül hogy kockázatokat vállaltam volna.

Másnap a megbeszélt időpontban és a megbeszélt helyen, az Astoria előtt várakoztam a Mesterre. A Mester nem jött, ellenben jött egy fiatalember, aki így mutatkozott be:

– Én a Mester titkára vagyok, jöjjen velem.

Felszálltunk a metróra, és átmertünk Budára, majd a Moszkva téren villamosra szálltunk át. A Mester egy pasaréti villában lakott, a villát övező elhanyagolt kertet felverte a gaz. A titkár a verandára vezetett, aztán gyorsan eltűnt, s kisvártatva megjelent helyette a Mester lila mintás vászontunikában, amely megfeszült előredomborodó hasán. Nemcsak a haját és szakállát festette, hanem a száját is rúzsozta, mint az egykori román királyi hadsereg tisztjei. Ha nem tudtam volna, hogy festő, keleti mágusnak vagy veszedelmes szélhámosnak néztem volna. A derekát fájlalta, és két kispárnát gyömöszölt háta és a fal közé a ke-reveten, amelyen nagyokat nyögve helyezte kényelembé magát.

– Romokban heverek – mondta nyájasan, s felsorolta tizenkét betegségét. – A test nem engedelmeskedik többé, már az ágyban sem – panaszkodott. – A test elhagyni készül engem.

Nehezebben nem is indulhatott volna a beszélgetés. Hová csöppentem, kérdeztem a férfitől, akinek a tükörképe én vagyok, én, rabszolga, a javíthatatlan racionalista. A Mester észrevette zavaromat, és tapintatosan hangot váltott.

– Szóval Pozsonyból jött?

– Igen – mondtam.

– És Pozsonyban vannak még magyarok?

- Vannak – mondtam mogorván. – Például én is.
- Érdekes – tűnődött a Mester. – Egyszer jártam már Pozsonyban.
- Régen? – kérdeztem.
- Nagyon régen. Az álomban.

– És a valóságban?

– Az álom valóság – szögezte le a Mester. – Hiszen látta a képeimet. Az álom igazibb valóság... Sokfelé jártam, Chicagóban, Hongkongban, a pápuák földjén. Útlevel nélkül – mondta, és nevetett. – Az álom belül van, s ami bennünk van, attól nem foszthatnak meg bennünket. Az álom a mi bosszúnk a csúf történelmünk fölött. Nem így gondolja?

Jeges csönd feszült közénk. Megnyugtató, hogy a veranda ablakait nem kormányozhatatlan misztikus erő, hanem az utcai csúcsgorgalom lármája remegteti. Hogy a nem messzi megállóba menetrend szerint érkezik a villamos, s a kerti fák lombjának zöld színe valóságos zöld szín, s nem tökéletlen utánzata a Mester vásznairól világító, szorongást kifejező és szorongást keltő, metsző zöld színeknek. Kint délután volt, kiséssel fülledt nyári meleg, amely mégsem hoz estére zivatart, csak a hársfavirág illata lesz áthatóbb benne. Feleségem és gyermekeim jutottak eszembe, majd miskolci rokonaim, akik tegnap is, ma is hiába vártak vacsorával.

– Minek jött ide? – kérdezte a Mester váratlanul, de nem gorombán. Miután választ nem kapott, további kérdéseket tett föl.

– Miért szokott utazni?

És:

– Mi az élet?

És:

– Mi a jelentése az olyan szavainknak, mint halál, szerelem, magyarság? S miután feleletet egyik kérdésére sem kapott, ő maga felelt helyettem.

– Nos, ezeknek a szavaknak bizonyára van valami jelentésük. Kinek-kinek más. Sokféle felelet van a kérdéseimre. Annyiféle, hogy szinte már érdektelen. Tele van az életünk buta kérdésekkel, s azzal telik el, hogy buta kérdésekre bután felelünk. De hát valamivel ki kell tölteni ezt a roppant űrt, és meg kell tölteni a nagy csendet.

A Mester alattomosan cserkészett be, minden egyes mondata hínárként tapadt rám. Itt volt a legfőbb ideje, hogy jövetelem céljára térjek.

– Engem a lány érdekel.

– A lány... Hát persze, maga még fiatal – mondta.

– Hol van az a lány?

A Mester megigazította dereka körül a párnákat.

– Bella? – kuncogott. – Hiszen itt ül mellettem.

Értelmetlen lett volna a kérdés, hogy a lány, akit a Mester Bellának hívott, hogyan került a Mester mellé a kerevetre. Az ajtón nem jött be, a veranda ablakai pedig zárva voltak. Tudomásul kellett vennem, hogy Bella egész idő alatt közöttünk volt, csak én nem láttam, mert a Mester nem nyitotta fel a szememet. Ó, az onirizmus csodái, gondoltam.

– Érintse meg – mondta a Mester.

Miután nem voltam hajlandó, hanem két kézzel kapaszkodtam a székbe, amelyen ültem, a Mester, láttam, már-már megsajnál.

– Csókolja meg. A száját vagy a mellbimbóját, vagy ahol akarja. Csak hogy meggyőződjék róla, valóságos, noha káprázat.

– Nem merem – mondtam.

– Akkor vigye el vacsorázni.

– Nem.

– Pedig ilyen egyszerű az egész. Minden a magáé, ha le tudja győzni a kishitűségét.

A kishitűség mondanivalójának a kulcsszava lett. Hosszú okfejtésbe kezdett, amelyet mintha félálomban hallottam volna, s bár, emlékszem, tetszett a gondolatmenete, később minden szavát elfelejtettem. Egyetlen mondatára emlékszem csupán.

– Lélekvesztőn a semmi két partja között.

Sietve hagytam el a házat, s elhatároztam, még az emlékét is kitörlöm életemből a férfinak, akinek a tükörképe voltam, s aki ott maradt a házban, hogy mint énem jobbik, szabad fele, hiányával a szabadságra emlékeztessen, és meggyötörjön.

– Csak haladékot kaptál – kiáltotta utánam.

Sikerült felkapaszkodnom a villamosra, mielőtt meggondolva magát, üldözőbe vehetett volna. Utolsó szavai sokáig visszhangoztak bennem.

Miskolci rokonaim régen nem élnek már, s bár messze még az ébredés, a létfenntartáshoz nélkülözhetetlen szerepekbe hamar beletanultam. Bol-dog vagyok, mint az állatok. Létezésem legkülső körét annak a rettenetes miliőnek a kordonja veszi körül, amit a jó modor, törvények és egy csapat éjszakai rendőr vigyáz.

Az onirizmus tréfái 2.

A videokazettát ismeretlen személy csempészte be Anti íróasztalára. Ebédidőben járhatott nála, amikor az irodavezető és az igazgató az angolokkal tárgyalt, a titkárnője, Vali, pedig a szeretőjével, egy negyedikes egyetemi hallgatóval randevúzott a közeli zugpresszóban, ahol kerítésszagató házipalinkát mért a tulajdonos. Anti rosszkedve éppen tetőzött. Három cipőboltban kosarazták ki. Délután az angoloknak is elpanaszolta, hogy lehetetlen a városban fekete cipőfűzőt kapni, ő nem is érti, milyen ország ez. Az angolok sem értették, de ők sok mást sem értettek. Először jártak a vasfüggöny mögött, és nem győztek csodálkozni, hogy mindenki rosszkedvű és szegény. A kazetta eredetéről sem a lófogú, de egyébként szívélyes, sem a vörhenyes hajú angol nem tudott. A kazettát, úgy látszik, a Jóisten küldte angyalpostával.

Délután az angolok úgy döntöttek, hogy belekóstolnak az egyik előkelőbb pozsonyi szálloda vendégszeretetébe. Kalandos útjukra az irodavezető kísérté el őket. Amint kitétte a lábát, Anti is szedelőzködni kezdett. Megvizsgálta a kazetta dobozát, nem rejt-e robbanószerkezetet. A forradalom óta mindenki megvadult, és kiszámíthatatlan dolgokat művelt. A dobozban nem volt bomba. Vali megint randevúzott, és égve hagyta a villanyt, hogy a hónap végén a számla a csillagokat rúgja majd.

Első útja a zugpresszóba vezetett, s Vali lesütötte a szemét és elpirult, amikor meglátta őt. Illendőségből Anti is lesütötte a szemét, de nem pirult el, bár igyekezett. Hogy ne zavarja őket, a helyiség túlsó végében ült le, és várta, hogy fölvegyék tőle a rendelést. De nem a fiatalasszony, hanem a zugpresszó malacképű tulajdonosa jött ki az asztalához. Anti bátoritanul informálódott a mogorva fickónál, vajon a fiatalasszony nem beteg-e. Nem, hangzott a lakonikus válasz. Anti nem mert tovább kér-

dezősködni, a fiatalasszony a tulajdonos felesége volt. Bizonyára a bab-levest főzte a konyhában, s a második, sőt a harmadik féldeci után sem került elő. Anti családóttan távozott.

Vannak napok, amikor minden balul üt ki, ilyenkor tanácsos dolog ágyba bújni, és másnap reggelig aludni. Egyébként is tél volt, még-hozzá a legrohadtabb fajtájából. Hétágra süttött a nap, de közben lefagyott az ember füle és orra. Szerencsére, Anti legénylakását jól fűtötték. A lakás ablakából egy másik lakásba lehetett látni. A másik lakásban készülöben volt valami, talán egy buli. Fiatalok vidámkodtak benne szemérmetlenül, csak hogy bosszantsák őt, aki nem tud cipőfűzőt venni, akire rá sem hederít a malacképű presszótulajdonos fiatal felesége, s akit a jövő hónapban minden előzetes ígérete ellenére sem visz magával Angliába az irodavezető. Anti utálta a fiatalokat, mert fiatalok voltak. Az öregeket azért utálta, mert szenilisek. Mindenkit utált. Volt egy barátnője, akivel még karácsony előtt szakított. Ezért Lucát, a tegnapi barátnőjét is utálta. Megfordult a fejében, hogy talán ő küldte a kazettát.

Anti másfél évvel ezelőtt vette a videót a megtakarított pénzéből és az év végi jutalékából. Az első hetekben nyakra-főre kölcsönözte a különféle rémfilm- és pornókazettákat, majd az egész dologra ráunt. Luca megvetette az olcsó szórakozást, s ha nála aludt, Anti restellte volna bekapcsolni a készüléket. Most azonban újra érezte a kíváncsiságnak és várakozásnak azt a kellemes feszültségét, amelyet még a gyermekkorából ismert, bábszínházi előadásokról vagy mozivetítésekről. Maga a tény, hogy akadt ember a világon, aki üzen neki valamit, felvillanyozta. Egerszersmind nyugtalanította, hogy az illető nem fedte föl kilétét. A mód-ban, ahogy a kazettát eljuttatta hozzá, volt egy csöpp becstelenség, csak-úgy, mint egy névtelen levélben vagy telefonhívásban. Nem tartotta ki-zártnak, hogy valaki tréfát űz vele.

Nyári városkép a hajnali Pozsonyról, néptelen utcákkal és parkokkal – így indult a film. Mindig más utcák, más terek, más parkok. A snittek két-három másodpercenként követték egymást. Anti valamennyi helyszínt ismerte, s ezek egyre jobban hasonlítottak. Mindig más ut-cák, de mindig néptelenek és mindig ugyanaz a napfény a házfalakon, ugyanaz a szökökutat vízsugarát átmetsző szivárvány. Anti még diák-kori dorbézolásai idejéből ismerte a hajnali Pozsonyt, de egyetlen

olyan esetre sem emlékezett, amikor az élet valamely apró jele, mozanata, rezdülése hiányzott volna a városból. Ha mást nem, hát egy villamos, vagy elsuhanó autó. Vagy a galambok... Antit fölháborított, hogy a film készítője elspórolta a galambokat. Elképesztően sokat kellett ügyeskednie ahhoz, hogy az életet kilúgozza a filmből. A film alkotójának érthetetlen életellenessége feldühítette. A rendező olyan várost vetített ki elé, amilyen a valóságban nincs, se hajnalban, se máskor. Ez egy időtlen, halott, csupasz város volt, egy hajdan volt város időtlen és kísérteties karikatúrája.

Végre az egyik végtelenül hosszúnak tetsző, napfény verte, de kihalt utca végében felbukkant az első élőlény. Egyelőre csak egy mozgó pont volt, de a pont minden másodperccel növekedett, és fokozatosan emberi sziluettje lett. Anti úgy üdvözölte a képernyőn szembejövő lényt, mint éhes és szomjas hajótörött. Már nem haragudott annyira a film készítőjére. Afféle modernkedő film lehetett ez, amilyeneket Luca meg a kékharisnya barátnői imádtak, s amit eddig látott, az csupán valamilyen művészkedő bevezetés. Ahogy a figura közelebb ért, előbb a járása, majd a ruházata tűnt fel ismerősnek. Végül az arcvonásai is kirajzolódtak. Ő jött szembe magával. A filmet a közelmúltban készíthették, erre vallott filmbeli alakjának ruházata és életkora. Valaki titokban megfigyelte őt, s filmre vitte életének egyik epizódját. A bökkenő csupán az volt, hogy ő emberemlékezet óta nem csatangolt hajnali utcán. Így amit a film ábrázolt, az minden valóságosnak tűnő részlete ellenére hazugság volt. Egyszer csak megjelent a képen Luca is, és most már kettesben rótták a város utcáit, csordultig telve szerelemmel, amint arról a bávatag arckifejezésük is árulkodott. Leültek egy padra, és Anti megcsókolta Lucát. Anti nem tartotta kizártnak, hogy egyszer talán valóban ültek azon a padon abban a parkban, és talán csókolództak is. Lucának egy időben több férfi is csapta a szelet. Anti elképzelhetőnek tartotta, hogy ezek közül valaki, talán féltékenységből, videonaplót vezetett róluk. Mint minden nagyobb városban, Pozsonyban is szabadon grasszáltak a különböző rendű és rangú pszichopáták, s ha a feltevése igaz, akkor Luca élete veszélyben foroghat. A következő képsorokon megint a városban csatangoltak, és Luca az amerikai hadsereg egyenruháját viselte. Egyszer megnéztek egy amerikai filmet, amelyben megvadult amerikai katonák kicsi vietnamiakat lövöldöztek ripityára. Az egyik borzalmas jelenetet követően Luca

megkérdezte, vajon jól állna-e rajta az amerikaiak egyenruhája. A kérdés ízléstelen és cinikus volt, de a Rendező, úgy látszik, ott ült a moziban, és mindent hallott.

Lucát hamarosan a zugpresszó tulajdonosának a felesége helyettesítette be. Először egy bárpulton szeretkeztek, majd az Eiffel-torony liftjében, végül egy csónakban a háborgó tengeren. A malacképű férj mindenütt a nyomukban lihegett, amíg egy japán szamuráj le nem dőfte. Ezután Anti elutazott a Kremlbe, és felszólította Gorbacsovot, hogy mondjon le. A Kremlből Afrikába vezetett az útja. Lelőtt egy oroszlánt, egy kafferbivalyt, és a Kongó deltájában találkozott Wilsonnal, a vadásszal, Francis Macomberral és Macomber feleségével. Majd újra otthon termett, egyetlen késszúrással leszámolt Sylvia Simonová tanárnővel, aki a nagy tisztogatások évében kirúgatta őt az egyetemről. A késszúrás követően a tanárnő megbánta vétkét, és utolsó lehetetével a gondjaira bízta két gimnazista lányát. Anti megesküdtött, hogy bejuttatja őket a Harwardra, de előbb szétágyúztatja Pozsony környezetszennyező ipari üzemait. Csak az utolsó jelenet ütötte szíven. Igaz, ettől még James Bond szíve is meghasadt volna. Anti anyja halálos ágyánál áll. Anyja arra bízta őt, hogy mindig és minden helyzetben, akár az élete kockáztatása árán is, az Igazság oldalán álljon. Új harcosok támadnak, sóhajtott a anyja, s visszaadta lelkét teremtetőjének.

Abban a pillanatban felberregett a telefon. Felajzott, mesterkéltén lelkes férfihang szólt belőle:

– Hát persze hogy a Vico filmjét látta.

Csönd, majd kattanás. Pedig Anti várt még valami szózatot. Nagyon lassan eresztette vissza a kagylót.

Az első hajnali autóbusszal hazautazott a szülővárosába. Mostanáig úgy tudta, hogy az anyja évekkal ezelőtt meghalt már. Ő éppen kiküldetésben volt a Szovjetunióban, a temetésére sem tudott hazajönni. Egy moszkvai szállodában, vodka mellett siratta el az anyját. Aztán úgy hozta a sors, hogy mindig közbejött valami, hol egy újabb kiküldetés, hol egy betegség vagy hosszabb depresszió. Egyszer sem ért rá hazamenni, hogy virágot vigyen az anyja sírjára. Most pedig kiderül, hogy az anyja nem is halt meg.

A kórházban ridegen fogadták. A főorvos kérdően vagy inkább szemrehányóan nézett rá, Anti úgy érezte, magyarázattal tartozik ne-

ki. Az orvos nem nagy érdeklődéssel hallgatta. Konzíliumra sietett, egy törpe nővér kartotékokat nyomott a kezébe, s ettől még türelmetlenebb lett. Antinak elakadt a szava.

– Úgy látszik, annak idején tévesen tájékoztattak. Szörnyű – nyögte.

– Előfordul az ilyesmi – vigasztalta az orvos. – A bürokrácia útvesztői.

Anti megemberelte magát.

– Bemehetnék hozzá? – kérdezte.

Az orvos az ajtóban állt már.

– Sajnos, elkésett. Az édesanyját eltemették már.

– Hová?

– Hát a temetőbe. Oda szokás temetni a halottakat.

Őrült nap volt. Anti egész délután a temetőben ténfergett, minden sírt külön megnézett, de az anyját nem találta meg. Közben beesteledett, értelmetlenné vált a további kutatás. A buszban elaludt, s az állomásról is félálomban botorkálhatott haza, mert reggel nem emlékezett rá, hogyan került az ágyába.

Délelőtt az irodavezető a vízcsapokról tárgyalt az angolokkal, és fél órára behívta Antit is. Az angolok vagy egy tucat vízcsapot hoztak magukkal, és egyformán dicsérték mindegyik minőségét. Az irodavezető tanácsalannak látszott. Amíg a vízcsapok között turkált, az angolok arról faggatták Antit, hogy hol van a városban a legjobb szauna. Anti nem tudta, az angolok ezt nem hitték el, és felhúzták az orrukat. Az irodavezető kezdte elveszíteni a személyiségét. Mindegyik vízcsap egyformán tetszett neki, de csak egyet választhatott. Az angolok titokzatosságba burkolóztak, mintha semmi közük nem lenne a vízcsapokhoz. Az irodavezető egészen elanyátlanodott.

– Mondj már valamit – sügta Antinak.

Anti nem lacafacázott. Találomra kiválasztotta az egyik vízcsapot, és diadalittasan felmutatta. A lófogú angol elismerően biccentett, a vörheyes angolnak pedig a füléig szaladt a szája.

– Ön igazi szakember – mondta.

Délután az angolok odébbálltak, Anti kikísérte őket a vasútállomásra. Köd volt, talán az angolok kedvéért. Amikor a köd elnyelte a vonatot a két angollal együtt, megpillantotta a presszótulajdonos fiatal feleségét. A síneken keresztül jött, amerre tilos, és egyenesen a ködből. Nagyon

fázott, akár egy kísértet. Anti a kezét nyújtotta neki, és fölsegítette maga mellé. A fiatalasszonynak vacogott a foga.

– A Vico filmjéből jövök – suttopta.

Anti bólintott: – Mindent tudok.

– Este gyere be hozzám a presszóba. A bárpulton akarok szeretkezni veled. De vigyázz, mert a férjem nagyon féltékeny rád.

Anti szabadkozott, hogy este nem ér rá: – Előbb el kell utaznom a Kremlbe – mondta.

A fiatalasszony megértette nehéz helyzetét, s krokodilbőr kézitáskájából előhúzott egy macsetát.

– Szükséged lehet rá – mondta, és csókot lehelt Anti kipirult arcára. – Most visszamegyek a Vico filmjébe, és ott várok rád.

Anti taxiba vágta magát, hogy egyenesen a repülőtérre hajtson. Ám egyszer csak megpillantotta Sylvia Simonová tanárnőt. Éppen a főposta épületéből lépett ki. A tanárnő megöregedett, amióta Anti utoljára látta őt. Akkor, 1970-ben, a főiskolai vészbíróság vörös posztóval borított asztala mögött elnökölt. De az a héja tekintete a régi volt. Anti kiugrott a kocsiból, és megragadta az asszony csuklóját.

– Elbasztad az életemet – hörögte. – Te nyomorult vén szipirtyó!

Sylvia Simonová tanárnő vergődött és kapálódzott Anti szorító markáiban.

– Én nem tudni, mit mond – sipítozta. – Nem érteni beszéd. Hozni nekem tolmács, vagy engedni jární egyedül.

– És most mihez kezdjek? Már öreg vagyok.

– Nem érteni! Nem érteni! – hajtogatta makacsul a megátalkodott vénasszony.

– Docens lehetnék a főiskolán. Ehelyett vízcsapokkal üzletelek. Tönkretettetek!

– Elengedni tessék! És menni innen oda! – nyöszörögte Sylvia Simonová.

– Hát jó – bólintott Anti. – Mehetsz, de előbb leszúrlak. Előkaptam a macsetát az aktatáskájából, és lendületes mozdulattal az asszony felé szúrt. Ám a tanárnő abban a pillanatban levegővé vált, mintha sohasem lett volna ott. Anti még kétszer szúrt, de újra csak a ködbe. Akkor a taxisofőr hangját hallotta meg a háta mögül.

– Mit hadonászik, uram?

Anti megfordult, a kezére pillantott, és azt látta, hogy nincs is macseta a kezében. A taxisofőr furcsán nézett rá, és mások is megálltak bá-méskodni. Anti elszégyellte magát.

– Na mi lesz? Megyünk a reptérre, vagy nem? – kérdezte a türelmetlen taxis.

Anti névjegyet nyomott a kezébe.

– Vigyen haza. Itt a címem.

Az onirizmus tréfái 3.

A szállodát a századfordulón építették azon a helyen, ahol a vesztőhely állt. Még korábban boszorkányokat égettek itt, utoljára Kuti Marcsát, 1688-ban. Talán éppen ott, ahonnan sárga, vörös, kék és zöld fények villództak most, s a diszkózene dübörgése pillanatok alatt elfojtotta a fejekben itt-ott még pislákoló értelmet. A szálloda szecessziós stílusban épült, a kávéházi részt teletömték játékautomatákkal, az étteremben viszont békebeli pincérek szolgáltak föl. A vaddisznópörkölt kitűnő volt. Balogh megszakította előadását a boszorkányokról, és megkérdezte Kontsektól, hogy a resztelt májat elég puhára főzték-e. Kontsek elégedett volt. A bor viszont ihatatlan pancs, mondta, méltatlan a hely jó híréhez. Balogh fizetett. Kontsek az órájára pillantott, egész úton úgy hajszolta a kocsit, mint egy megvadult amerikai sztrádashuszár.

– A feleségem se fog nyűgösködni – mondta elégedetten. – Még éjfél előtt hazaérünk.

Balogh elszégyellte magát. Háromnapos toborzóját alatt egyszer sem gondolt a feleségére.

– Én maradok – mondta.

Kontsek szeme megvillant, sápadt és elnyűtt arcán kiterült az elmúlt három nap minden fáradtsága.

– Mi az, hogy maradsz?

– Ahogy mondom.

– Ebben a koszfészekben? Gyerünk, amíg meg nem késel valaki.

– Maradok.

Kontsek kérlelőn és kétségbeesetten nézett rá, majd olyan rémült arcot vágott, mintha éppen az előbb lopták volna el a pénztárcáját.

– Na de miért?

– Itt születtem – felelte szárazon Balogh.

Kontsek szivarra gyújtott, de aztán idegesen elnyomta a szivart, mert a füst köhögtette. Esetlenül téblábolt Balogh előtt, mint egy teknősbéka. Éppen csak egy szemüveg hiányzott az orráról.

– Na és! Mindenki született valahol... Mi van akkor?

– De én ebben a városban születtem.

– És ez éppen most jutott az eszedbe?

Balogh megfegyelmezte a hangját.

– Valahogy így.

Átsétáltak a szálloda parkolójába, és Balogh kivette az útítaskáját a csomagtartóból. A táskát nehéznek érezte, mintha aranyat cipelne, és egy pillanatra megroggyant a térde. Kontsek eltökélte, hogy a kisujját sem mozdítja, tisztas távolságból figyelte, ahogy ő a csomagokkal bajlódik. Balognak kezdett szaporán verni a pulzusa.

– Úgy állsz ott, mint a vén obsitos.

Kontsek erejéből futotta még egy utolsó, tétova próbálkozásra, hogy jobb belátásra bírja őt.

– Nem szeretek egyedül vezetni. Mi lesz, ha elalszom a volánnál?

– Hát akkor vigyázz!

Elbúcsúztak. Fél perc múlva a Renault befordult jobbra a hirdetőszlopnál, és eltűnt Balogh szeme elől. Meglehet, örökre, gondolta. De azonnal helyesbített. Az örökkévalóságban biztosan látják még egymást, s Kontsek meg fogja érteni, hogy nem tehetett másként. Az örökkévalóságban minden értelmetlennek látszó cselekedetünk igazolódhat. Ami megmagyarázhatatlan, nem feltétlenül értelmetlen is.

Most, hogy egyedül maradt, egy kicsit megkönnyebbült. A táska sem húzta a vállát, mint az előbb. Csillagos este volt, s a Göncölszekér oly közel ereszkedett a városhoz, hogy egy kis erőfeszítéssel Balogh megkapaszkodhatott volna a rúdában. Egy amerikai film utolsó kockái ugrottak be az emlékezetébe. Valakik, talán egy fiatal pár, elhagyják a sivatagszéli várost. Szupermarket reklámai villognak értelmetlenül az éjszakában, az égbolton parányi csillagok pislákolnak. Hirtelen szél zúg fel, és homokvihar kerekedik. A homokfüggönyben egyre sápadtabban fénylenek, majd eltűnnek a reklámok. A moziban felgyűjtják a villanyt.

A szálloda portása emlékezett még rá abból az elsüllyedt világból, amikor Balogh mindennapos vendég volt a kávéházban, és egyre-másra hódította meg a nem éppen betonerkölcsű lányokat, akiknek ez a hely

egyszerre volt az otthonuk és a munkahelyük. A portás utálta a diszkót és a játékautomatákat. A portásnak finom és illatos lelke volt, s a gomblyukába piros szegfűt tűzött. Sármos volt és bőbeszédű. Bizalmaskodott, de nem tolakodóan, s Balogh a bizalmát bizalommal hálálta meg. Elárulta, hogy vénségére a Veterán Patrióták parancsnoka lett, s éppen egy országos toborzóról tart hazafelé. A portás jóindulatúan biccentett, és megdicsérte a patriótákat, különösképpen a patrióta-parancsnokokat. Baloghot elöntötte a keserűség.

– Az egyik kölyök úgy köszönt nekem, hogy Čest práci!... Reménytelen ügy.

A portás helyeselt.

– Minden reménytelen. Bennünket is csak betemet a homok.

Ezen a ponton elakadt a beszélgetésük, mert ha minden reménytelen, akkor nincs értelme beszélni sem. A nyelv a reményből születik, és a reménytelenségben hal meg. Balogh szeretett volna minél előbb ágyba bújni. A portás mélyet sóhajtott.

– Amióta fölépítették az erőművet, a kísértetek városa lett ez a hely... Alig maradt épen néhány ház. Utca meg egy sem.

Balogh elszomorodott, és részvéetet csalt ki az arcára.

– Úgy ám! – folytatta a portás. – Az új, sivár házak között ki-bejár az idő. Rideg és lélektelen itt minden.

Balogh elvette a kulcsokat, és megemelte a táskáját, amely megint tűrhetetlenül nehéz volt. A portás utánaszólt.

– Sötétedés után nem tanácsos az utcán mászkálni. Rosszabb a közbiztonság, mint New Yorkban.

Balogh gyűlölte a hotelszobákat, ezért sötétben vetkőzött le. Az ablak a térre nézett, amelyet valamilyen rejtélyes oknál fogva, nem világítottak ki. A városháza, a posta, a gyógyszertár és az áruház épületét az emlékezetével tapintotta ki, s büszke volt rá, hogy emlékezetével sokkal messzebbre lát, mint az összes idegeregilyezett új város lakó együttléve.

Kuti Marcsát azért égették meg, mert elcsábította, majd megölette Juhász bírónak a legkisebb fiát. Ez a fiú a bíró legkedvesebb gyermeke volt és talán a legtehetségesebb is. Ezért a máglyát nem a hóhér, hanem személyesen a bíró gyűjtötte meg.

A lány azt kiáltotta neki oda a máglyáról:

– Te a jezsuiták szálláscsinálója vagy. A gonoszságodért ezer évig bűnhődni fognak az utódaid. Pokoli reménytelenségben telik majd el az életük. Sok lesz az elmebeteg és az öngyilkos közöttük. Olyan is akad, aki tűzzel vész majd el.

Baloghot apja a halála előtt avatta be a titokba. Hogy ők tulajdonképpen a bíró egyenesági leszármazottai, s a Balogh nevet azért vette föl valamelyik múlt századi ősiük, hogy ily módon bújjon ki az átok alól.

– Nem lehet, hogy mindez csak legenda? – kérdezte az apjától.

– Bárcsak legenda volna – felelte az apja.

– És ha áttérnénk a református hitre?

– Mit sem ér az ilyen fufang. Juhász bíró gonosz és kegyetlen ember volt. Ártatlanok tucatjainak a vére tapad a kezéhez.

Baloghnak imponált ez a családtörténeti legenda, de sosem vette igazán komolyan. Még azután sem, hogy az anyakönyvi hivatalban csakugyan talált egy múlt századi feljegyzést ősei névváltoztatásáról, s egy távoli rokonuk is megerősítette a történet hitelességét. Elmebajos vagy öngyilkos ősről nem szerzett tudomást. Az egész egy szépen kitalált, hátborzongató mese volt. Abban a régi világban keletkezett, amikor mozi, tévé és nagy utazások híján, sokat képzelegtek az emberek, s abban a hitben éltek, hogy létezik az időben egy folyosó, amelyen keresztül meglátogathatnak és üzenhetnek az őseink. Balogh azonban tudta, hogy az idő nem folyamat, csak újra meg újra teremtődő kör, szüntelen újakezdés és visszazárulás. Most mindazonáltal megejtette a legenda félelmetes szépsége, talán azért, gondolta, mert őbenne is minden emlék csupán, ami a szülővárosához köti még. Elalvás előtt kitapogatta éjjeliszekrényén a telefont, és megkérdezte a portástól:

– Mondja, uram, tűzbiztos ez a szálloda?

Úgy rémlett, a portás kissé megsértődött a szokatlan kérdésen.

– Na hallja! – mondta. Aztán már megengesztelődve: – Aludjon csak nyugodtan, Balogh úr.

Szó, ami szó, hamar elaludt, de az álma a legkevésbé sem volt nyugodt. Azt álmodta, hogy másnap délelőtt van, és ő a vasútállomáson afelelől érdeklődik, miért nem indul már a pozsonyi gyors. Az állomásfőnök furcsa, vasalt gúnyában fogadta, a fején csúcsos tűzoltósik ült.

– Innen már régen nem járnak vonatok – mondta.

– Nem-e?

– Úgy van, ahogy mondom. Én is csak azért vagyok itt, mert ma kézbesítik a fizetésemet.

– És autóbusz mikor indul?

– Autóbusz sem indul – rázta meg a fejét a javíthatatlan állomásfőnök.

– Innen autóbuszok sem járnak a nagyvilágba.

– Jó! Hol a taxiállomás?

– Ebbe a városba csak bejönni lehet. De aki bejön, az soha többé nem juthat ki innen.

Reggel Balogh elmesélte az álmát a portásnak, és úgy tett, mintha jót mulatna a tűzoltósíkos állomásfőnökön. A portás vele nevetett. De azért a szorongását nem űzte el. Szép, napfényes reggel volt, a kellemét csak fokozta a remek tojásos sonka és az étterem régimódian előzékeny és elegáns személyzete. Balogh nem bánta meg, hogy megszakította az útját, de be kellett látnia, hogy valóban semmi dolga sincs ebben a városban. Futó nosztalgia ébredt benne, amikor az utcai járókelők között felismerte Bandi bácsit, a fagyaltost. Az öreg két mankóra támaszkodva botorkált a reggeli sürgés-forgásban, s Balogh hamar elkapta róla a tekintetét. Arra gondolt, az a kör is, ami az ő ideje, bezárulni készül, ha talán nem is holnap még.

A korai autóbuszsal utazott vissza Pozsonyba, s arra is szakított időt magának, hogy a Patrióták Szövetségében beszámoljon toborzóútja tapasztalatairól. Ámbár ezt Kontsek megtehetette már reggel. Egyenesen az alelnökhöz ment. Az alelnök gyászos képpel ült az íróasztalánál, vissza sem köszönt, hanem azonnal megkérdezte:

– Te meg hol voltál?

– Kiszálltam a szülővárosomban. Úgy látszik, öregszem, mert egy pillanatra megszállt a nosztalgia. Talán nem jól tettem?

– Borzasztó – mondta letörten az alelnök. – Nem tudok mást mondani, csak azt, hogy borzasztó.

– Valami rosszat követtem el?

Az alelnök öregesen fölemelkedett az asztaltól, odament Baloghhoz, és megölelte.

– Nem is tudod, barátom, hogy milyen szerencsés vagy.

– Ugyan már, mi van?

– Kontsek meghalt – mondta az alelnök.

– Micsoda?

– Bizony – szipákolt az alelnök. – Kontsek barátunk ma már az Úr asztalánál ebédelt. Szörnyű, szörnyű!

– De hát mi történt?

– Az éjszaka nekifutott a kocsijával egy kamionnak, és szénné égett. Balogh kért egy pohár vizet.

– Bizonyára elaludt a volánnál – dörögte az alelnök. – Nem neki való az ilyen fárasztó utazás. Micsoda tragédia! De neked nagy szerencséd van, barátom. Van egy őrangyalod, vagy micsoda. Hihetetlen.

– Azt mondd, elégett?

– Így van.

– Adjál valami erőset.

Az alelnök dugdosta az italt, most azonban magának is mustárosposhárba töltött a vodkából.

– Adjál cigarettát is.

– Úgy tudom, hogy leszoktál a dohányzásról.

– Leszoktam, de most kérek.

– Szegény felesége egészen odavan. Elájult, amikor megtudta.

– Megyek, és meglátogatom őt.

– Jó házasság volt – szenteskedett az alelnök. – Finoman beszélj vele. Kitűnő asszony. Négy gyereket nevelt föl.

Hirtelen, pedig huzat sem volt a szobában, fölparázlott a cigaretta Balogh kezében, és szikrát hányt, mint egy csillagszóró.

– Vigyázz, kiégeted az inged – figyelmeztette az alelnök. – Valamilyen Kuti Mária keresett tegnap. Elkérte a lakáscímedet.

Az onirizmus tréfái 4.

A konferencia küldötteit abban a vidéki kastélyban szállásolták el, amelyet pártbürokraták bitoroltak negyven évig. A miniszterelnöki fogadást is itt szervezték meg. A miniszterelnök halaszthatatlan teendőire hivatkozva kimentette magát, és az egyik helyettesét küldte el, egy szemüveges, elfogódott férfit. A helyettes mondott néhány kényszeredett, udvarias frázist a szlovákok és magyarok ezeréves együttélésének pontos és árnyékos oldaláról. Ezután a két nemzet legjobb fiainak józan bátorságát méltatta. A két nemzet jelenlevő legjobb fiai vicsorogva mosolyogtak, és összeverték tenyerüket.

A pezsgő igen hamar Kósa fejébe szállt. Kováčikot akkor pillantotta meg a büféasztalnál, amikor a miniszterelnök-helyettest elszólították szintén bokros teendői, s teendői bokrában azon nyomban el is tűnt. Kováčik markáns, de nemes arcvonásai Kósát egy angol arisztokratára emlékeztették, akinek a fényképét valamikor és valahol, talán egy folyóiratban látta. Kováčikot két hölgy fogta közre, s a férfi meglehetősen arrogáns modorban magyarázott nekik valamikt. Arroganciája ellenszenvet ébresztett Kósában. Megerősítette benne a gyanút, hogy ez a nagy reklámmal beharangozott szlovák–magyar értelmiségi találkozó ugyanolyan fiaszkóval végződik majd, mintha, mondjuk, szlovák–magyar közös útutazást eszeltek volna ki a jámbor, de kissé naiv szervezők. Közben a pezsgőspohárral, odafurakodott a büféasztalhoz. Szendvicsek és sütek között válogathatott. Kováčik valami fasírtfélével viaskodott, és továbbra is szenvedélyesen magyarázott. A hölgyek némileg kétkedve hallgatták szavait.

– Ne hadonássz ezzel a késsel – figyelmeztette Kováčikot a kevésbé csinos hölgy, aki bájai hiányát úgy ellenpontoszta, hogy igencsak fölék-szerelte magát.

Kováčik, talán meglepetésében, elejtette a kését, és Kósa volt az, aki fölvette a szőnyegről. Furcsa, a maga számára is érthetetlen mondat csúszott ki a száján.

– Ezt mondta Gallagher is.

Kováčiknak torkán akadt a falat, és elmélázva nézett Kósára. Ábrándos barna szeme volt, felső ajkára odatapadt néhány kiflimorzsa.

– Ki az a Gallagher? – kérdezte.

Most Kósán volt a sor, hogy elmélázzon.

– Fogalmam sincs – vallotta be.

Zavartan összevették, és Kósa gyorsan bemutatkozott.

– Találkoztunk mi már valahol? – kérdezte elgondolkodva Kováčik.

– Úgy rémlik, igen – mondta Kósa.

– Pedig tudom, hogy nem ismerjük egymást.

– Hát ez az!

– És mi legyen Gallagherrel?

– Mondhatnám: felejtük el. De őszintén szólva, sejtelmem sincs róla, ki az a Gallagher, akit el kellene felejtenünk.

Na ezen mind a ketten jót derültek, és a két hölgy is jót derült azon, hogy fogalmuk sincs róla, mi az, amin olyan jót derülnek.

Kósa a kellenél egy kevéssel többet ivott a fogadáson, ezért aztán furcsa dolgok történtek vele. Egész este olyan szomjúság gyötörte, mint ha legalább negyvennyolc órája nem vett volna folyadékot magához. Hiába hajtott fel megszámlálhatatlanul sok pohár sört, szomjúsága alig enyhült. Azonkívül éhség is kínoztta, s nem volt az a malomkeréknyi nagyságú salátástál, amelynek kipucolása elverte volna éhségét. A büféasztal körüli tolongásban egyszer csak megint hozzacsapódott Kováčik. Nagyon szigorúan nézett Kósára, akár egy rendőrfőnök, vagy vizsgáztató tanár.

– Borzasztó szomjas vagyok – panaszkodott Kováčik.

– Biztosan sót tettek a sörbe – mondta Kósa. – Én is szomjazom.

– Maga is történész? – kérdezte Kováčik.

Kósa fanyar ízt érzett a szájában.

– Á, dehogy – mondta. – Csak egy író.

Kováčik önérzetesen kihúzta magát.

– Én történész vagyok.

– Jó – mondta Kósa. – Kimegyek az udvarra levegőzni egy kicsit.

Elrejtve a fák és a bokrok között, talált egy roskatag padot, amelynek a léceit bicskával összevissza farigcsálták. Sejtelmes alakok jöttek-mentek körülötte, nem kellett nagy ész hozzá, hogy kitalálja: ezek az alakok nem kísértetek, hanem a biztonsági őrség emberei. Ügyet sem vetettek Kósára.

Kósa elernyesztette az izmait, bágyasztó álmoság telepedett rá, hogy lepecsételje a szemét. A sötétség most tengerként hullámozott körülötte. A padból egyszeriben bárka lett, s forró, sós fuvalat csapott Kósa arcába. A bárka imbolygott a hullámokon, néha megcsillant a végtelen víztükör, és ő szédülni kezdett. Na persze, a sok ital, gondolta; a végén még szégyenszemre elalszik, és reggel a biztonságiak fogják majd eltakarítani a parkból. Jobbnak látta, ha visszaballag a kastélyba és lefekszik.

A recepcióban egy pirinyó, joviális asszonyka osztotta el a szobákat. Pufók arcát bajuszka díszítette, nem is akármilyen sűrű. Mintha még embriókorában hirtelen úgy döntött volna, hogy férfinak születik, de aztán mégis meggondolta magát.

– Kovácsik úr lesz a szobatársa – mondta, és kezébe nyomta a kulcsot.

– Kovácsik úr?

– Igen – mondta az asszonyka. – Vagy van valami kifogása Kovácsik úr ellen?

– Nem. Dehogy. Már ismerjük egymást – mondta Kósa.

– Akkor jó éjszakát.

Kósa ki sem pakolt még, amikor betoppant Kovácsik. Sápadt volt és rosszkedvű. Kósa indítványozta, hogy tegeződjenek. Kovácsik előhúzott egy üveg whiskyt, s az italozás pillanatok alatt feloldotta a kettejük közti feszültséget. Nagy szlovák–magyar barátkozás kezdődött közöttük. Megállapították, hogy a történelem sem a magyaroknak, sem a szlovákoknak nem adott igazat, és a jövőben sem teszi meg, mert kívül esik a hatáskörén. Csak Isten jogosult arra, hogy igazságot szolgáltatson. Akik számára Isten messze van, hiába keresik az igazságot, egész életükben csak útvesztőben bolyonganak. Abban is egyetértettek, hogy Európában nincs két olyan nemzet, amelynek a mentalitása, a szokásai, a hagyományai annyira hasonlóak volnának, mint a magyaroké és a szlovákoké. Az ezeréves vérkeveredésről nem is beszélve.

Amikor már harmadszor néztek a pohár fenekére, Kósa fölkelt és kiszédelt a fürdőszobába. Egyetlen további korty Kovácsik whisky-

jéből a földhöz vágta volna. Teleengedte a kádat, és előbb nyakig, majd az orráig elmerült a vízben. Hullámok csaptak föl a szeme előtt, s hirtelen kitisztult az emlékezete. Amerre nézett, minden irányban a tengervíz húzta meg a látóhatár kerületét. Úgy rémlett neki, hogy egy emberöltő telt el már a hajótörésük óta. A rettenetes szomjúságtól a szápadlásához tapadt a nyelve, s a forró napsütéstől sóréteg borította el a testét, amely még csak ezután fog kisebesedni. Az élelmük is elfogyott már.

Egyszer arra ébredt, hogy Williams kést tart a torkának.

– Ne hadonássz ezzel a késsel – mondta, szinte szótagolva a szavakat, mert kiszáradt szájában nehezen forgott a nyelve.

– Gallagher! – sziszegte a háta mögött Williams. – Hallgasd, mit mondok, te ír kutya! Meg kell, hogy öljelek. Ha egy angol meg egy ír kerül ilyen rohadt helyzetbe, akkor az írnek kötelessége föláldozni magát.

– Csak azért, mert ír vagyok?

– Nem. Azért, mert én angol vagyok. És éhes vagyok.

– Én is éhes vagyok.

– Más dolog, ha egy ír éhes, és más dolog, ha egy angol.

– Bízunk a gondviselésben.

– A véred olthatja a szomjúságomat is.

Gallagher könyörgésre fogta a dolgot.

– Legalább egy napig várjunk még. Én hiszek a csodákban.

– Ide figyelj, Gallagher. Nem elsősorban azért öllek meg, mert ír vagy. Hanem azért, mert éhen veszek, ha nem öllek meg. Engem is éltet még a vakremény. De csak úgy menekülhetek meg, ha eszem a húsdoból és iszom a véredből. Ne haragudj rám, pajtás! És az Isten irgalmazzon förtelmes bűnömért.

A következő pillanatban Kósa fürdőköpenybe burkolódzva didergett a fürdőkád előtt, és tele iszonnal és rémülettel nézte, amint örvényt vetve, az utolsó csepp fürdővíz is eltűnik a lefolyóban. Williams eszelős arcát látta maga előtt, és visszatérve a szobába, összehasonlította ezt az arcot Kováčikéval. Kováčik pizsamába bújt már, de nem aludt még.

– Rosszul vagy? – kérdezte. – Mért nézel rám ilyen furcsán?

Kósának emberfeletti erőfeszítésébe került, hogy uralkodni tudjon az érzelmein. Némi habozás után kibökte a súlyos kérdést:

– Mondd csak, Kováčik, hiszel te a reinkarnációban?

Kováčik felült az ágyon, nagy szemeket meresztett, aztán valami infantilis és nőiesen vihogó nevetés buggyant ki belőle.

– Megőrültél? Perszehogy nem.

– Azt hiszem, én sem.

– Akkor miért kérdezted?

– Talán mert túl sokat ittam az este.

Reggel Kósát az arcába tűző éles napfény ébresztette föl. Kováčík a fürdőszobában készülődött, és olyan elegánsan jött ki onnan, mint egy Cardin-reklám.

– Hogy aludtál? – kérdezte.

– Mint akit agyonvertek.

– Lekéstünk a reggeliről.

Így is lett, utolsónak érkeztek az étterembe, késésüket a személyzet feddő pillantásokkal viszonzta. Ennek ellenére nem siették el az étkezést. Kósa csupán turkált az ételben, Kováčík azonban egész testével, személyisége teljes bedobásával reggelizett, s mohón kortyolt a kakaóból is.

– Förtelmesen éhes vagyok – mentegetődzött.

Kósa hallgatott. Félig még az igazak álmát aludta. Megdöbrent, amikor Kováčík, befejezván a zabálást, vodkát is rendelt még.

– Ilyen korán?... – hüledezett.

Kováčík leintette.

– Sosem iszom reggel – mondta. – De el kell neked mondanom valamit.

Koccintottak, és Kósa megpróbált a tőle telhető legbarátságosabb és legkíváncsibb arcot vágni.

– Én nem aludtam olyan jól, mint te – mondta Kováčík. – Nem fogsz megharagudni?

– Miért?

– Na jó – mondta Kováčík. – Akkor is elmondom. Volt egy hülye álmom az éjjel. Azt álmodtam, hogy hajótöröttek vagyunk. Mi ketten. És hamarosan éhen veszünk, vagy szomjan pusztulunk. És te akkor egy nagy késsel támadsz rám, és föl akarsz darabolni. Mert hogy csak egyikünknek lehet esélye a túlélésre... Aztán fölébredtem. Iszonyú volt. Te pedig ott horkoltál a másik ágyban. Legszívesebben megfojtottalak volna.

Kósa bólintott.

– Nagy baromság, mi?

– Az – felelte Kósa.

– Persze, én is sokat ittam tegnap. Aztán meg ez az egész marhaság az előadásom miatt volt. Azt fejtegetem ugyanis, hogy számunkra csak két út létezhet. Az összebékülés vagy a kannibalizmus. Ezt a hülye kannibalizmus szót ráadásul használok is az előadásomban. Hogy hogyan jutott eszembe éppen ez a szó?... Nem haragszol, hogy elmondtam?

Kósa kézmozdulattal jelezte, hogy egyáltalán nem haragszik. Aztán kinkeservesen kipróbálta magából, ami úgyis percek óta a nyelvén volt már.

– Nyugodj meg. A te álmod volt Gallagher bosszúja – mondta.

– Már megint? Mondd csak, ez a Gallagher a te vesszőparipád?

Jött egy dagadt úriember, és szinte elrángigálta Kovácsikot az asztaltól. Kovácsik mentegetődzött, de hát ő volt az első délelőtti előadó. Büszke testtartással gázolt végig az éttermen, hogy odabent elfoglalja a helyét a pulpituson. Kósa pedig arra gondolt, bármi történt is közöttük a múltban, ma éjszaka megfizetett érte. Mától akár jó barátok is lehetnek.

Grendel Lajos

Vezéráldozat

Temesi Ferenc válogatásában

Kiadta: NAP Kiadó, Dunaszerdahely 1996

P. O. Box 72., 929 01 Dunajská Streda

Felelős kiadó: Barak László igazgató

Sorozatszerkesztő: Tóth László irodalmi vezető

A borítót és a kötetet tervezte: Baráth Ferenc

Nyomdai előkészítés: NAP Kiadó – Róth Rea

Nyomta: VALEUR Kft., Nagymegyer

ISBN 80-85509-32-6

Grendel Lajos 1948-ban született Léván. Szülővárosában érettségizett, a pozsonyi Komenský Egyetem Bölcsészettudományi Karán magyar–angol szakos tanári képzést szerzett 1973-ban. 1990-ig a pozsonyi Madách Kiadó szerkesztője, illetve főszerkesztő-helyettese, később az Irodalmi Szemle főszerkesztője, majd 1993-tól a Kalligram alapító főszerkesztője. Jelenleg a Kalligram Könyvkiadó kiadóvezetője. Pozsonyban él. Munkásságáért többek között a Szlovák Írószövetség díjával, Madách-díjjal, József Attila-díjjal, Déry Tibor-jutalommal tüntették ki.

Művei:

Hűtlenek (novellák, 1979)

Éleslövészet (regény, 1981)

Galeri (regény, 1982)

Áttételek (regény, 1985)

Bőröndök tartalma (novellák, 1987)

Szakítások (regény, 1989)

Thészeusz és a fekete özvegy (regény, 1991)

Elszigeteltség vagy egyetemesség (esszék és publicisztikai írások, 1991)

Emlékezetkiesés, erotikus álmok után (novellák, szlovákul, 1991)

Einstein harangjai (regény, 1992)

Rosszkedvem naplója (napló, 1992)

Az onirizmus tréfái (novellák, 1993)

A NAP Kiadó könyvei

Legutóbbi kiadványainkból

- BARAK LÁSZLÓ–NÉMETH ILONA: *Micsoda kaland* (lepor-
rellő, 1994) 45 Sk
- BERECK JÓZSEF: *Biliárd néhány hős emlékének* (három no-
vella, 1995) 120 Sk
- KÖLES ILDIKÓ–VARGA EMŐKE:
Hallottam egy nagy csodát... (kifestő, 1995) 10 Sk
- SOÓKY LÁSZLÓ: *A dzsungel törvényei* (novellák, 1994) 49 Sk
- TÓTH KÁROLY: *Leányvári ébredés* (cikkek, esszék, tanulmá-
nyok, 1994) 45 Sk
- TÓTH LÁSZLÓ: *Minden olyan furcsa* (gyermekversek,
1995) 59 Sk

Előkészületben

- BARAK LÁSZLÓ: *Titanic-verzió* (válogatott versek, Zalán
Tibor válogatásában) 38 Sk
- BODNÁR GYULA: *Szavak, színek, színeképek*
(cikkek, tanulmányok, kritikák) 45 Sk
- Egyszemű éjszaka*. Fiatal szlovákiai magyar költők, 1970 (másó-
dik kiadás) 45 Sk
- Éjnek vigyázása*. Csehszlovákiai magyar esszéírók
1918–1922 65 Sk
- GÉCZI JÁNOS: *Angyalkönyv* (római napló) 40 Sk

HANZAL, JOSEF–ÁDÁM MAGDA: <i>Eduard Beneš</i> (két arckép)	38 Sk
LISZKA JÓZSEF: <i>Tudománynak kezdetiről...</i> (néprajzi cikkek, tanulmányok)	45 Sk
MÉSZÁROS ANDRÁS: <i>A filozófia határvidékén</i> (esszék)	45 Sk
MOLNÁR IMRE: <i>Esterházy János</i> (életrajz)	45 Sk
<i>Száz költő. A magyar költészet fél évszázadából 1945–1995</i> (Somlyó György válogatásában)	70 Sk
SZEBERÉNYI ZOLTÁN: <i>Duba Gyula</i> (kismono- gráfia)	45 Sk
<i>Szöveggyűjtemény a csehszlovákiai magyar irodalomból I.</i> <i>1918–1945</i> (Kovács László válogatásában)	60 Sk
TÓZSÉR ÁRPÁD: <i>Egy diófa és környéke</i> (válogatott irodalom- történeti tanulmányok)	75 Sk
ZALABAI ZSIGMOND: <i>Éhe a Szónak...</i> (esszék, tanulmányok, kritikák)	45 Sk
ZSIGMOND TIBOR: <i>Településlexikon. Dunaszerdahelyi</i> <i>járás</i>	50 Sk

Előkészületben levő könyveink listája nem végleges és nem teljes; az egyes címeknél a tervezett árakat tüntettük fel.

Már megjelent és készülő kiadványaink megrendelhetők a kiadó címén:

NAP Kiadó
Kondé püspök u. 10.
P. O. Box 34.
929 01 Dunajská Streda
Szlovákia

Telefon és fax:
(42)-(0)709-525-975

“Kedvem volna ismeretelméleti gubancnak nevezni a fiatal sakkmeister, L. P. esetét, mert a legnehezebb végjáték-feladványoknál is bonyolultabb. Pedig maga a történet hétköznapiasan banális, és úgy indul, mint egy krimi. Egy ködös januári estén L. P.-t leütötték a Széplak utcában, barátnőjét, Esztert, pedig megerőszakolták.”